

The Project Gutenberg eBook of Absalomin tukka, by Bjørnstjerne Bjørnson

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Absalomin tukka

Author: Bjørnstjerne Bjørnson

Translator: Martti Raitio

Release date: April 1, 2016 [EBook #51619]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ABSALOMIN TUKKA ***

Produced by Timo Ervasti and Tapio Riikonen

ABSALOMIN TUKKA

Kirj.

Bjørnstjerne Bjørnson

Kokoelmasta Nye fortaellinger suomensi Martti Raitio

WSOY, Porvoo, 1916.

I.

Harald Kaas oli tullut kuudenkymmenen vuoden ikään. Hän ei enää viettänyt raisua nuorenmiehenelämäänsä, joka oli hyljeksinyt kaikkinaista arvostelua ja harkintaa. Hänen huvipurttaan ei enää nähty rannikolla kesäisin, hänen talvimatkoistaan Englantiin ja etelään oli tullut loppu, eikä häntä edes klubissaan Kristianiassa enää nähty kuin harvoin.

Ei myöskään hänen sankarivartalonsa enää tarvinnut kumartua ovissa niinkuin entisinä aikoina; hän oli pienentynyt. Länkisäärinen oli hän aina ollut, mutta polvien väliaukko oli nyt tullut suuremmaksi ja

pyöreämmäksi. Selän herkulesmainen kaarre oli myöskin tullut pyöreämmäksi; hän kulki kumarassa. Hänen otsansa oli ennen ollut leveimpiä; kenenkään toisen hattu ei ollut sopinut hänelle. Mutta nyt se oli kaikkein korkeimpia. Hänellä nimittäin ei ollut tukkaa jäljellä muuta kuin pienet tupsut korvallisilla ja ohut seppäle niskassa. Nyt tarttui hän pikariin mieluimmin molemmin käsin, sillä hänen kätensä vapisivat. Hampaatkin, jotka olivat olleet pienet, mutta vahvat ja tupakan mustaamat, alkoivat putoilla.

Kun hänen piti sanoa "hiis viekään", niin hän sanoi "hiish viekään". Kämmeniänsä hän aina oli pitänyt puoleksi suljettuina, ikäänkuin jotakin niissä kantaen; nyt hänen käsivartensakin koukistuivat eikä hän enää voinut ojentaa niitä suoriksi. Vasemman käden sakarisormen oli muuan tappelutoveri, jonka Harald Kaas löi lattiaan, palkinnoksi purrut poikki. Kaas oli maksanut kohteliaisuuden pakoittamalla kälmin nielaisemaan sormen. Nykyään Kaas kernaasti istui sormentynkää hieroskellen. Usein johtui tästä puhe hänen mainetekojensa tarustoon, joka kasvoi ja kasvoi, sikäli kuin hän vanheni ja pysyi aloillaan.

Hänen pienet, viekkaat silmänsä olivat syvällä päässä ja katsoivat jokaista raskaan kiinteästi. Hänen olemuksessaan oli voimaa ja mahtia ja hänen kallossaan kiehuva järkeä; niinpä hän muun ohessa oli etevä mekaaninen kyky. Hänen järkähtämätön itseihailunsa ei ollut vailla suuruutta, ja voiman vuoksi, jota hänen sekä ruumiinsa että henkensä tiukkui, häntä pidettiin merkkihenkilönä, erikoisihmisenä. Minkävuoksi hänestä ei tullutkaan enempää?

Hän asui kartanossaan Hellebergenessä. Tilaan kuului suuria metsiä pitkin rannikkoa ja ulkotiloja sisämaassa joiston varrella. Kerran tila kuului Kurtien suvulle, ja nyt se oli tullut näille takaisin, sillä kaikki tiesivät, että Harald Kaas ei ollut mikään Kaas, vaan Kurt. Hän kokosi tilan jälleen yhteen, ja hänen tässä käyttämistään keinoista ja tempuista voitaisiin kirjoittaa kokonainen kirja.

Tilan päärakennus sijaitsi lahdelle päin. Lahtea reunusti sikermä saaria; niiden takana oli vielä saaria ja lopuksi aava meri. Suhteettoman pitkässä rakennuksessa, joka oli rakennettu uudestaan vanhalle linnanvallille, oikea siipi vain puolitekoisena vasen Harald Kaasin asuntona, — siinä hän eli elämänsä. Rakennuksen molempia siipiä yhdisti kaksi umpinaista, aivan samanlaista verantaa, joiden päissä oli portaat. Omituista kyllä verannat eivät olleet meren, siis etelän puolella, vaan peltojen ja metsäin, siis pohjoisen puolella.

Talon molempain siipien välillä oli sisällä puolueeton alue, nimittäin tilava ruokasali ala- ja suuri tanssitali yläkerrassa. Viime vuosina ei kumpaakaan näistä huoneista oltu käytetty.

Harald Kaasin asunnon ulkokoristeena oli valtava, julmasarvinen hirvenpää, joka oli naulattu verannan otsikkoon. Itse verannalla prameili paljous karhun, suden ja ketun nahkoja sekä täytettyjä maa- ja merilintuja. Sisällä eteisessä oli nahkoja ja pyssyjä pitkin seiniä. Huoneet niinkään olivat täynnä nahkoja, ja niiden erikoisuutena oli petoeläinten ja pinttyneen tupakan kirpeä haju; Kaas sanoi sitä "miehen hajuksi". Ken vain kerrankin oli sitä vetänyt nenäänsä, ei unohtanut sitä milloinkaan. Kallisarvoisia, hienoja nahkoja oli pitkin seiniä, latioilla taljoja, ja vuoteessakin käytettiin vain pelkkiä taljoja ja vällyjä. Harald Kaas makasi ja istui nahkojen päällä, käveli nahkojen päällä, ja kaikki nämä nahkat antoivat tervetullutta virikettä keskustelulle, sillä itsepä hän oli kaatanut joka ainoan eläimen. Tosin oli niitä, jotka arvelivat, että useimmat nahkoista olivat ostetut Brandt & K:niltä Bergenistä ja että vain nämä kaskut olivat kotona ammutut ja nyljetyt. Mutta minä puolestani luulen että tässä oli liioittelua. Olipa miten oli, peräti valtava vain oli vaikutus, kun Harald Kaas istui lieden ääressä korkeaselkäisessä nojatuolissaan, jalat karhunaljalla ja aukaisi paidanrintamuksen näyttääkseen merkkejä karvaisessa rinnassaan. Mitä merkkejä ne olivat? Karhuhampaitten jälkiä siltä kerralta, jolloin Harald Kaas upotti veitsensä kahvaa myöten pedon sydämeen. Kaikki harvinaiset ruukut, kaapit ja leikkauksilla koristellut tuolit kuuntelivat kertomusta totunnaisella tyyneydellään.

Harald Kaas oli kuusikymmenvuotias, kun hän heinäkuussa purjehti lahteensa neljän naisen kera, jotka hän oli noutanut höyrylaivalta. Niiden piti olla hänen luonaan elokuun loppuun. Yksi vanhempi nainen ja kolme nuorempaa, kaikki hänen sukulaisiaan. Niiden piti asua yläkerrassa. Sinne he kuuluivat kuinka hän asteli ja murahteli alakerrassa, ja he alkoivat miltei peljätä häntä. Kolmella heistä olikin ollut erinäisiä epäilyksiä ennenkuin he ottivat hänen kutsunsa vastaan, ja nämä epäilykset eivät hälvenneet, kun he seuraavana aamuna näkivät Kaasin tulla taapertavan rannasta ilkiälästä. He kirkkaisivat ja painautuivat yöröijyysillään toisiansa vasten, neuvotellakseen eikö heidän pitäisi matkustaa heti paikalla. Mutta kun yksi heistä sanoi: "Sinun ei olisi pitänyt kutsua meitä, tati, silloin emme olisi nähneet sitä", niin rupesivat he kaikki nauramaan, ja siihen jäivät matkatuumat.

Aamiaispöydässä olo tietenkin ensin oli kankeata, mutta kun Harald Kaas kertoi heille vanhasta mustasta tammastaan, joka oli rakastunut rovestin nuoreen oriiseen ja joka raivostui, jos joku muu ori yritti lähennellä, mutta sitävastoin taivutti päätään sivulle ja "hirmui kuin hieno röökinä" heti kun pappilan ori kiljuen ja teutaroiden lähenei — — no niin, silloin naiset huomasivat, että heidän oli mukauduttava niin yhteen kuin toiseenkin. Jos he uteliaisuudesta olivat tänne eksyneet, niin täytyi heidän sietää "luontoa", — niinkuin Harald Kaas sanoi (I vahvasti pyöristetynä). Siitä huolimatta he

seuraavana yönä peljästyivät puolikuoliaiksi; hän näet ampui aivan heidän ikkunainsa alla. Vieläpä täti väitti, että hän oli ampunut suoraan hänen avonaisesta ikkunastaan sisään. Hän pyrähti pystyyn, ja toiset hyppäsivät korkealle vuoteistaan ja seisoivat keskellä lattiaa ennenkuin tiesivät kunnolleen missä olivatkaan. Sitten he asettuivat ikkunan ääreen ja kurkistelivat ulos, vaikka täti vakuutteli että heidät heti ammuttaisiin. Pitihän heidän toki huomata mistä oli kysymys. Aivan oikein, kirsikkapuiden ja omenapuiden välissä he näkivätkin Kaasin kuljeskelevan pyssy kädessä ja kuulivat kuinka hän kiroili. Kaikki puikahtivat suuresti säikähtyneinä vuoteisiinsa takaisin. Aamulla he sitten saivat kuulla, että hän oli ampunut haulipanoksilla yöjalkalaisia. Yksi niistä oli saanut puoli panosta pakaroihinsa — hiish viekoon! Vähät siitä vaikka käyvätkin yöjalassa, mutta varokoot tulemasta tänne. — Kyllä meissä on miestä pitämään ne loitolla, jos yrittävät." Nuo neljä naista istuivat kuin neljä äsken sytytettyä kynttilää kirkon ruunussa, — kunnes yksi heistä hyppäsi pystyyn ja parkaisi. Sitten he parkaisivat kaikki.

Naiset eivät ikävöineet täällä; siksi suuri oli Harald Kaasin kyky keksiä mitä uskomattomimpia yllätyksiä, ja olihan sitäpaitsi suurissa metsissäkin niin paljon "tunnelmaa"; metsiä ei oltu lainkaan hakattu senjälkeen kun Harald Kaas otti tilan haltuunsa. Lisäksi oli joen rannalla kauniita kävelyteitä ja itse joessa kaloja runsaasti. He uivat, tekivät hauskoja purjehdusmatkoja kutterilla sekä myöskin ajelumatkoja pitkin pitäjää, vaikka ajopelit suinkaan eivät olleet uudet.

Nuorin heistä, Kirsten Ravn, alkoi pian jättäytyä pois toisten retkiltä. Hän oli rakastunut rakennuksen itäiseen, keskentekoiseen siipeen; siellä hän vietti yksinään monet tunnit avonaisten ikkunain ääressä. Siellä kasvoi puita, suuria lehmuksia, hoitamattomia ja salaperäisiä. "Teidän pitäisi rakentaa parveke tänne, merta kohti, "sanoi hän Kaasille; "katsokaa, kuinka meri välkkyilee lehmusten takaa!" Jos Kirsten sai jotakin päähänsä, niin ei hän hellittänyt ennenkuin sai tahtonsa täytäntöön, ja kun hän neljä tahi viisi kertaa oli tämän huomautuksensa tehnyt, lupasi Kaas noudattaa kehoitusta. Mutta tuskin oli Kirsten saanut tämän myönnytyksen, kun hänellä jo oli uusia toivomuksia. "Ensimmäisen parvekkeen alla täytyy olla toinen vielä leveämpi parveke", sanoi hän lempeällä äänellään. "Ja sen kummaltakin puolelta täytyy olla portaat nurmikolle; se nurmikko on niin sievä." Tämä kuulumaton häikäilemättömyys miellytti Kaasia. Ennen pitkää suostui hän tähänkin vaatimukseen.

"Huoneet on laitettava kuntoon", käski Kirsten vakavana. "Tuo huone, josta mennään alemmalle parvekkeelle, on maalattava öljyväreillä, ja lattia on kiilloitettava." Hän ojensi kätensä näyttääkseen huonetta. "Kaikki lattiat on kiilloitettava. Ylemmän kerroksen huonetta varten saatte minulta piirustukset. Minä olen ajatellut, kuinka se osapuilleen on järjestettävä", — ja hänen suuret, kummastuneet silmänsä paperoivat seinät, järjestivät ja sijoittivat huonekalut ja ripustivat ikkunoihin erikoiskuosiset uutimet. "Minä tiedän myöskin miltä muiden huoneiden tulee näyttää", lisäsi hän, meni sisälle huoneisiin ja viivähti äänettömänä jokaisessa niistä. Kaas seurasi kuin vanha hevonen taluttajaansa. Kun nuo neljä naista olivat olleet talossa puolet ajastaan, niin Kaas sangen levollisena laiminlöi kolme heistä kokonaan.

Hänen silmänsä kuvastivat kiihkeätä ihailua, kun Kirsten saapui luo; hän etsi noiden toisten katseita saadakseen liittää heidän ihailunsa omaansa; hän koikkaroitsi Kirstenin ympärillä kuin semmoinen vanha valokuvauskone, jonka olettaisimme pysyvän itsestään jaloillaan. Sittenkuin tyttö eräänä päivänä oli ottanut hänen kirjakaapistaan esille erään ranskankielisen mekaniikan oppikirjan ja osoittanut, että hän sekä ymmärsi sitä että oikeastaan omasikin suurimmat taipumukset juuri mekaniikkaan, oli Kaas mennyttä miestä. Kun Kirsten tämän jälkeen vain sattui paikalle, ojensihen Kaas hetikohta ja alkoi sekä puhua että toimia. Heti aamulla nähdessään hänet erikoisen näköiseen aamunuttuun pukeutuneena Kaas joko hiljaa hymyili tahi tuijotti, tuijotti ja katsoi sitten toisiin. Kirsten ei puhunut paljon, mutta jokainen sana herätti Kaasin ihastuksen. Enemmän hän tunsu ihastusta kun Kirsten istui noinkään omia aikojaan eikä puhunut ollenkaan eikä välittänyt kenestäkään; silloin Kaas muistutti vanhaa papukaijaa, joka pää kallellaan odottaa sokeripalaa. Hänen paidanrintamuksensa muuttui tästälähin liidunvalkeaksi; ennen hän ei vähääkään välittänyt puvustaan. Nyt hän koreili raakasilkistä tehdyssä hännystakissa, jonka hän kerran oli ostanut Algerissa, mutta jonka hän heti oli ripustanut syrjäiseen naulaan, koska se oli liian piukka. Se yllään hän muistutti tasaiseksi leikattua pyökkiaitausta.

Ken siis oli tämä 21-vuotias leijonankesyttävä, joka aivan tahtomattaan, jopa suorastaan melkein mitään toimittamatta ja puhumatta (hän nimittäin oli hiljaisiin noista neljästä) sai metsän väkevimmän pedon ryömimään edessään tomussa ja tuhassa ja vilkuilemaan voitetun nöyrällä katseella?

Huomatkaa siis — kuinka hän istuu tuossa valtoimin, kauniin tummanpunaisin hiuksin, huomatkua hänen leveä otsansa ja korkea nenänsä, ja erittäinkin hänen suuret, ihmettelevät silmänsä! Katsokaa hänen kaulaansa ja sen jatkoa, silmäilkää korkeata vartaloa ja erinomaista sopusuhtaisuutta! Katsokaa tarkasti hänen renessanssihamettaan, sen muotoa ja värejä — ja tulettepa uteliaaksi, sillä hän on jotakin puolestaan, hän.

Kirsten Ravnin äiti kuoli hänen syntyessään ja isä kun hän oli viiden vuoden vanha. Isä jätti hänelle pienen omaisuuden obligatsioneina, sillä nimenomaisella ehdolla, että pääoma jäisi koskemattomaksi ja

että Kirsten yksinään käyttäisi sen korot, menipä hän naimisiin tahi ei. Siten hän tahtoi kasvattaa tyttärensä luonnetta. Hänet kasvatettiin kolmessa laajan sukunsa perheessä — suvun, jota oikeastaan pitäisi sanoa kansanheimoksi, jonka erikoinen luonteenominaisuus oli halu ja pyrkimys pitää oma päänsä kaikessa. Missä kaksi Ravnia tulee vastakkain, syntyy säännöllisesti riitaa kaikesta mistä he keskustelevat; mutta juuri riita lujittaa heidän yhteenkuuluvaisuuttaan. Niin, heidän silmissään ei mikään muu suku voi olla "repäisevä" — käyttäkösemme aito ravnilaista adjektiivia.

Kirsten oli huomattavan lahjakas ja vastaanottavainen kyky; hän luki kaikkea ja muisti kaiken, mikä oikeastaan osoittaa että hän oli hyvin ajattelukykyinen; sillä muistaminenhan on vain ajatusten järjestämiskykyä. Hän oli numero yksi kaikessa mihin kajosi; tämä, sekä se seikka että hän oli semmoisten hoidossa, jotka koettivat keinotella hänen kustannuksellaan, tietysti imarteli häntä ja samalla enensi hänen olemuksensa rahallista arvoa. Hän ei ollut missään määrin ylpeä; se ei ollut Ravnien ominaisuuksia. Mutta kymmenvuotiaana hän ei enää halunnut leikkiä; hän meni metsiin ja runoili sankarilauluja. Kahdentoista vuotiaana hän tahtoi kulkea vain silkissä, ja huolimatta hiuskoreasta ja monin pitsein kirjaillusta monisanaisesta tädistään hän ajoi tahtonsa täytäntöön. Hän oli silkissään norja ja sulava ja edelleenkin numero yksi. Hän laitteli runoja ritari Aagesta ja Else neidosta, linnuista ja kukkasista ja hyvin suurista suruista. Tultuaan täyskasvuiseksi, jolloin muut varakkaat nuoret naiset pukeutuvat silkkiin, hän lopetti silkin pitämisen. Hän oli kyllästynyt "kiiltävään ja kahisevaan". Nyt hän kiihkoili kaikkeen villaiseen ja erivärisiin kalliisiin vaatekappaleihin. Renessanssihameet muuttuivat nyt hänen lempipukineikseen, ja niitä hän rupesi oikein tutkimaan. Hän leikkasi ne auki rinnoilta samalla tavoin kuin on Lionardon ja Rafaelin naismuotokuvilla, joitten näköiseksi hän muutoinkin koetti itsensä saada. Hän ei enää kirjoitellut runoja, vaan kertomuksia, jotka olivat tarkoin jäsennellyt ja kielellisesti puhtaat, mutta olivat kaikkea muuta kuin välittömiä. Ne olivat lyhyitä ja *pointe* oli niissä kaikissa enemmän tai vähemmän huomattavissa. Tavallisesti kahdeksantoistavuotiaan naisen kertomukset eivät juuri kapinoid, mutta nämä olivat aivan erikoisessa määrässä rohkeita. Niiden ainoana tarkoituksena oli silminnähävästi ärsyttäminen. Hän ei pannut kertomusten alle nimeään, vaan nimimerkin "Suukko". Mutta kuitenkin oli aivan liian houkuttelevaa olla jollekin kertomatta, että se kirjailija, joka tuona aikana, jolloin kaikki kirjailijat tahtoivat ärsyttää, ärsytti kaikkein enimmän, oli hienon kasvatuksen saanut nainen eräästä maan parhaista perheistä ja kahdeksantoistavuotias. Pian tiesivätkin kaikki, että "Suukko" oli juuri hän, punaisine valtoimine hiuksineen, "renessanssinainen Tizian-hiuksineen." Hänen tukkansa oli erittäin tuuhea: se tumpuroitsi ja välhteli, se liehui valtoimena olkapäillä ja rinnoilla — tapa, jonka hän oli jo lapsena omaksunut. Hänen suuret silmänsä näyttivät katsovan kaikkea kuin ensimmäistä kertaa; mutta kasvojen alaosa ei oikein näyttänyt soveltuvan leveäotsaiseen yläosaan. Yläleuka näytti olevan taapäin, korkean nenän alla oleva suu näytti pienemmältä kuin se olikaan, ja alaleuka näytti olevan vain sitä varten, että sen alla olisi vielä toinen pieni leuka, joka erottautui varsinkin aina silloin kun hänen päänsä taipui eteenpäin, mikä tapahtui sangen usein. Tämä kaksinkertainen porras vaikutti myöskin kaulan eduksi, joka oli hienon valkoinen, muodoltaan jalo ja pyöreä ja erinomaisesti rintaan kiinnitetty. Tästä syystä hän ei koskaan peittänytään kaulaansa, vaan esiintyi avorintaisena; hänen rintansakin oli valkea, valkea ja korkea. Hameen ylimmäinen reunus tuntui soveltuvan siihen kuin valettu, siitä hän piti tarkoin huolen. Rinnat olivat matalalla eivätkä pullistuneet esiin, mutta niiden kiinteä muoto, niiden alla oleva solakka vyötäry, kohtalaiset lantiot piukassa hameessa, hänen ryhtinsä, pyöreät käsivartensa, pitkät kätensä vaikuttivat että hän näytti niin hienolta ja erikoiselta, että häntä täytyi enemmän kuin katsella, täytyi tutkia. Kun vielä otamme lukuun kaikki puvun pienet hienot yksityiskohdat ja koristeet, niin ymmärrämme, kuinka paljon tähän kaikkeen oli käytetty älyä ja taiteellista makua.

Ympäristöään kohtaan hän oli ystävällinen, tasainen ja hiljainen; aina oli hänellä jotain askareita, aina oli hänen silmissään kummasteleva katse. Hänen erikoiset, salamyhkäisen tapaiset, tarkoin punnitut lauseensa eivät olleet usein kuultua. Sekä hänen harvapuheisuutensa että koko olemuksensa vaikuttivat, että ihmiset eivät oikein uskaltaneet häntä lähennellä. Varsinkaan ne, jotka tiesivät kuinka viisas tämä nuori nainen oli ja kuinka laajat tiedot hänellä oli.

Ystävättäriä hänellä oikeastaan ei ollut, mutta suuri suku, joka ihastuneena parveili hänen ympärillään, piti huolta seurapiiristä, ystävyysuhteista, imartelusta, huvitteluista, vartioimisesta, — jos hän olisi halunnut elää omissa rauhassaan, niin hänen olisi täytynyt matkustaa ulkomaille. Hän oli suvun prinsessa, häntä ei ainoastaan imarreltu, vaan hänet tahdottiin myös naittaa väen väkisin, johon toimenpiteeseen nähden hän asettui ehdottomasti vastakymteen. Koroistaan oli hän lapsuudestaan näihin päiviin saakka säästänyt sievoisen summan, — kuitenkin paljon vähemmän kuin suku uskotteli. Taru hänen rikkaudestaan ei vaikuttanut niinkään vähän siihen, että "kaikki" rakastuivat häneen, eivätkä ainoastaan suvun miespuoliset naimattomat jäsenet — sehän oli luonnollista — vaan myös taiteilijat ja taiteen harrastajat, enimmäkseen elähtäneimmät näistä, parveilivat hänen ympärillään — sanalla sanoen koko *la jeunesse dorée* (mikä Norjassa on jokseenkin ränstyntä) poikkeuksetta.

Hän oli elävä taideteos, sen ja sen hintainen, ihailtu ja ihmeen siro, — jokainen heistä toki tahtoi kantaa hänet kotiinsa ja nauttia hänestä yksinään. Hänessä täytyi olla runsaasti vetovoimaa,

salaperäistä itseensä kätkeytymiskykyä, — mikä juuri on maailmaanväsyeiden korkein ihanne.

Hänen kanssaan he voisivat viettää mitä tyylikkäintä elämää taiteessa, maussa, mukavuudessa; hänen sivistyksensä oli mitä hienointa ja täydellisintä ja vapautuneinta,... meidän pieni maamme ei niihin aikoihin voinut tarjota maukkaampaa makupalaa. Kun he näkivät hänet, eivät he tiedäneet kuinka esiintyä, mitä tehdä, näyttäytyäkö sivultapäin vaiko päin naamaa, hymylläkö vai murjottaa, puhuako vai vaieta. Olen kerran nähnyt hyvin suuren narttukoiran, jota liehakoi suuri joukko uroksia, jotka olivat sille kaikki aivan liian pieniä. Minkävuoksi ei kukaan maalari ole ikuistanut tätä koomillista aihetta? Hän ikävissään liehuen puolelta toiselle kuin sairaloinen laulu, löytämättä —! He ikävöivinä mukana liehuen, juopuneina hajusta ja halusta, pian raivokkaasti keskenään tapellen, tuottamatta kenellekään hyötyä, vain itselleen vahinkoa.

Kuva ei ole sopiva, mutta se on valittu tarkoituksella. Ei ollut kaikkein hienointa laadultaan se, mitä nämä joutilaat kosijat istuttivat hänen kertomuksiinsa, hänen omituiseen vaatetukseensa, hänen kummastuneisiin silmiinsä ja hänen hiljaisiin unelmiinsa. He sillä tavoin koettivat parantaa toiveitansa ja lisätä tarmokkuuttansa. Mutta ajatelkaakin heidän hämmästyksensä rajattomuutta, kun syksypuoleen kerrottiin, että —

Neiti Kirsten Ravn oli naimisissa Harald Kaasin kanssa!

Naurettiin raivokasta röhönaurua, ivattiin, kiljuttiin. Aluksi ei saatu muuta selitystä kuin että tuo kaljupää haikara oli uskaltanut enemmän kuin muut.

Mutta vähemmän kauhistuneita eivät olleet nekään, jotka tunsivat Kirstenin ja kunnioittivat häntä. He olivat enemmän kuin hämmästyneitä, sillä tämä sana on tähän tapaukseen liian väritön, heistä monet alkoivat suorastaan surra. Mikä kaiken nimessä oli tämän aiheuttanut? Sillä kaikkihan, paitsi hän itse, tiesivät etukäteen, että hän hukkasi elämänsä tällä teolla. Kirsten Ravnin taloudelliseen riippumattomuuteen, vahvaan luonteeseen, itsenäiseen rohkeuteen, tietoihin, lahjakkuuteen ja tarmokkuuteen olivat monet, ja erikoisesti naiset rakentaneet toiveita naisasian hyväksi: hänhän jo oli kirjoittanut häikäilemättömästi sen puolesta. Hänen taipumuksensa kaikkeen erikoiseen ja arvoitukselliseen tietysti ajan mittaan silenisivät pois sikäli kuin taistelu toisi hänet yhä enemmän esille, ja lopuksi täytyisi hänestä tulla asian etumaisia taistelijoita. Kirstenissä toki kaikki hieno ja jalo lopulta saisi ylivallan.

Mutta nyt —?

Ne harvat, jotka koettavat selittää elämän ilmiöitä mieluummin kuin tuomitsevat niitä, huomasivat kaikki, että hänen kertomustensa uhma ja oppositio suurin piirtein katsoen olikin turhamaisuutta, joka saattoi johtaa pahoihin erehdyksiin. Toiset väittivät, että hän oli kauttaaltaan romanttinen luonne, joka aina ja joka paikassa arvioi sekä omat voimansa että elämän olosuhteet liian suuriksi. Taas toiset olivat kuulleet jostakin, että aviopuolisot elivät erillään, kumpikin eri päässä rakennusta, että kummallakin oli omat palvelijat ja että kumpikin eli omilla varoillaan; toiset myös väittivät että Kirsten oli pannut omilla varoillaan ja oman päänsä mukaan rakennuksen toisen sivustan kuntoon ja siten perustanut uuden laadun avioliittoa. Mutta jotkut väittivät myöskin, ettei mikään näistä seikoista aiheuttanut tätä avioliittoa, vaan että siihen olivat syyppäitä suuret lehmuspuit Hellebergenen itäisen sivustan edustalla. Nämä puuthan suhisivat niin omituisesti kesäiltoina ja niiden oksain välitse vilahteleva meri kertoi mieltä hämmästyttäviä tarinoita. Vanhat metsät olivat hänelle muka paljon arvokkaampia kuin mies, Harald Kaas; semmoisia metsiä ei olekaan monta koko köyhässä Norjanmaassa. Hänen mielikuvituksensa muka aina askarteli puissa; niin, ja sitten tuli Harald Kaas ja vei. Mutta hän oli valinnut seudun, kartanon, ilmanalan ja vapaan aseman omassa sivustassaan. Kaas oli jonkunlainen tonttu-ukko, joka pakosta tuli talon mukana.

Mutta oli suuresti epäiltävää, osuiko tämä arvelu oikeampaan kuin muutkaan; asiasta ei nimittäin koskaan päästy selvyyteen. Hän ei ollut niitä, joilta on helppo kysyä ja helppo saada vastaus.

Kaikkeen katujuuruun, mielenkiintoisimpaankin, ihmiset lopulta kyllästyvät. Lopulta kävi niin, ettei enää tahdottu kuulla hänen nimeäänkään mainittavan, — kunnes hän neljä kuukautta naimisiinmenonsa jälkeen istui Kristianian teatterissa aivan samanlaisena kuin ennen vanhaan, vain vähän kalpeampana. Kaikki kiikarit suuntautuivat hänen punaisia hiuksiaan ja leveää otsaansa kohti. Hän ei piiloutunut viuhkansa taakse; hän loisti vaaleassa, melkein valkeassa puvussaan, joka ylhäältä oli nelikulmaisesti avoin kuten aina. Hän katseli ympärilleen kummastelevin silmin, aivan kuin ei olisi ollenkaan tiennyt että teatterissa istui muitakin tahi että kenenkään päähän pälkähtäisi katsella häntä. Ja raivokkaimpainenkin täytyi tunnustaa, että hän sekä ruumiiltaan että sielultaan oli ainokainen ja lajissaan sangen viehättävä.

Mutta juuri ehdittyään jälleen tulla puheenaiheeksi hän katosi. Myöhemmin kuultiin että hänen miehensä oli käynyt noutamassa hänet pois, vaikka tuskin kukaan oli ukkoa nähnyt. Pääteltiin että nyt

oli tullut solmu vyyhteen — ensimmäinen.

Todellista selkoa heidän yhdyselämästään ei saatu koskaan. Sukulaisten kaikki sekaantumisyrietykset epäonnistuivat täydellisesti. Vain senverran saatiin varmasti selville että Kirsten oli tullut raskaaksi. Mitä tarkimmin oli hän koettanut salata sitäkin.

Ei saapunut mitään ilmoitusta eikä kirjeitä, mutta seuraavana kesänä hän työnteli lapsenvaunuja Karljohanilla [puistokatu Kristianiassa. — Suom.] niin kummastunein katsein, että olisi saattanut luulla jonkin tahallaan äkkipikaa jättäneen vaunut hänen pideltävikseen. Hän oli nyt raikkaampi ja kauniimpi kuin koskaan ennen. Vaunuissa makasi poika, jolla oli hänen oma leveä otsansa, hänen oma punainen tukkansa ja joka oli puettu ja "sisustettu" vaunuihin niin erikoisella ja juuri hänen tavallaan, että kaikki ymmärsivät hänen vastauksensa, kun joku tuttava onnentoivotustensa jälkeen kysyi: "Emmekö pian taas saa uutta kertomusta teiltä?" — "Uutta kertomustako? Sehän on *tässä!*"

Mutta huolimatta täydellisestä onnellisuudesta, jota hän esitti Karljohanilla, ei voitu olla kauemmin huomaamatta, että hän oleili enemmän poissa Hellebergenestä ja että hän ei koskaan lausunut miehensä nimeä. Jos joku yritti virittää keskustelua miehestä, ei hän koskaan siihen puuttunut.

Ja pian saatiin tietää, että hän oli aikeissa muuttaa pois Hellebergenestä. Siihen aikaan taisi poika olla noin vuoden ikäinen. Kirsten oli oleskellut Kristianiassa pitemmän aikaa ja matkusti kotiin järjestääkseen muuttoa; hän sanoi palaavansa muutaman päivän perästä.

Mutta hän ei palannut koskaan.

Seuraavana päivänä hänen tultuaan kotiin, juuri kun Hellebergenen monet palvelijat ja muonamiehet vaimoineen ja lapsineen olivat kokoontuneet pihamaalle — oli perunankorjuun aika — tuli Harald Kaas kantaen häntä vasemmassa kainalossaan kuin jotain kääröä. Kaas piteli häntä vyötäröltä, hänen kasvonsa olivat alassuin Kaasin selän takana ja hiukset olivat valahtaneet silmille. Hänen alaruumiinsa oli eteenpäin, jalat riippuivat milloin herpaantuneina alas, milloin sojottivat jäykkänä suoraan eteenpäin. Hänen kätensä olivat tarrautuneet lujasti Kaasin vasempaan reiteen. Kaas käveli taakkoineen aivan levollisena, ja oikeassa kädessä hänellä oli kimppu pitkiä tuoreita koivunvitsoja. Verannan edustalla hän pysähtyi. Samalla kun hän asetti Kirstenin vasemmalle polvelleen, nosti hän hänen hameensa ylös, repäisi auki hänen alusvaatteensa kuin olisivat ne olleet paperia ja neuloilla kiinnitetyt, — ja ryhtyi sitten kurittamaan Kirsteniä paljaalle iholle.

Kirsten ei äännähtänytkään. Sittenkuin Kaas hellitti otteensa, hän vavisten järjesti ensin hiuksensa. Hänen kasvonsa tulivat näkyville juuri kun veri pakeni niistä takaisin; ne muuttuivat niin kalpeiksi, kalpeiksi, häpeän ja tuskan kynelet valuivat pitkin poskia, mutta ei kuulunut ääntäkään. Hän oikoi pukuaan, mutta alusvaatteet näkyivät riekaleina hameen alta hänen hitaasti mennessään sisälle. Hän sulki oven jälkeensä, mutta sai avata sen uudelleen, sillä riekaleita oli jäänyt oven ja kynnyksen rakoon.

Naiset seisoivat tyrmistyneinä paikoillaan; muutamat lapsista kirkuivat pelosta, pelko tarttui kaikkiin lapsiin, niin että pian kuului pelkkää ulinaa. Miehet, jotka olivat istuutuneet tupakoimaan, hyppäsivät nopeasti jaloilleen. Väkivallanteko oli tapahtunut niin odottamatta, äkkiarvaamatta, etteivät he säikähdykseltään ja suuttumukseltaan edes huomanneet, että heidän olisi pitänyt rientää sitä ehkäisemään. Kaiken ikänsä heitä tämän johdosta sitten moitittiin ja pilkattiin; mutta enemmän he itse moittivat itseänsä.

Harald Kaas ryhtyi tähän tekoonsa vasta suurten tuskain jälkeen; nämä olivat kuvastuneet hänen kasvoistaan ja olennostaan jo pitkät ajat — ja kuvastuivat vielä nytkin; mutta hän oli odottanut repäisevää naurunhohotusta omituisen päähänpistonsa palkinnoksi. Tämä odotus ilmeni niin selvästi suurellisessa, levollisessa tavassa, jolla hän kuritustoimituksen suoritti ja vielä enemmän kostoniloisessa katseessa, jonka hän teon tehtyään loi läsnäoleviin.

Mutta ensin kuolonhiljaisuus, sitten itku, sitten sudenulvonta ja miesten suuttumus,... hän sai kuin ryöpyn niskaansa. Hän meni sisälle kuin piiskattu, perinpohjin mukiloitu mies. Jokaisessa ottelussaan tuon hienon naisolennon kanssa oli vanha pukari joutunut tappiolle.

Mutta Kirsten ei senjälkeen koskaan poistunut talosta. Ensi vuosina hän ei näyttäytynyt kenellekään vieraille, ja hädin omalle väellekään.

Hänen nähtiin joko työntelevän poikaa vaunuissa tahi myöhemmin taluttelevan sitä kädestä, tahi kulkevan yksinään, säännöllisesti kietouneena suureen shaaliin, jonka väri vaihteli puvun mukaan. Shaali mukautui tiukasti hänen ympärilleen. Tämä oli hänelle niin luonteenomaista, että minä vielä tänä päivänäkin kuulen sikäläisten ihmisten puhuvan siitä, aivan kuin ei hän koskaan olisi ollut puettu.

Mitä hän toimiskeli? Hän luki. Kaunokirjallisuuden hän hylkäsi; syystä tai toisesta oli se tullut hänelle

vastenmieliseksi. Hän otti miehensä henkisen omaisuuden haltuunsa. Hän syventyi koko harrastuksellaan matematiikkaan, mekaniikkaan, kemiaan, fysiikkaan, teki laskelmia, analyseja, ja kantoi kotiin kirjoja tutkimuksiaan jatkaen.

Talon väki näki hänessä miltei jotain yliluonnollista. Ensi hetkestä alkaen oli ihailtu hänen kauneuttaan ja hienouttaan; semmoiset ominaisuudet ihastuttavat kaikkia, tosin eri asteilla olevia eri tavoin. Ennen pitkää hän oli muuttunut ihmisten silmissä olennoksi, joka ajatteli ja eli yläpuolella heidän ymmärryksensä. Hän ei etsinyt ketään, mutta ne, jotka tulivat hänen luokseen, saivat poikkeuksetta apua — kuka enemmän kuka vähemmän. Antoipa hän vähän tahi paljon, koskaan hän ei asettanut ehtoja. Hänen tarkoituksensa esiintyi antimessa itsessään.

Mies suhtautui häneen sillä tavoin, että jollei hän olisi ollut niin pidetty kuin oli, niin ei hän olisi voinut elää. Mies nimittäin matkaansaattoi kiusaa ja vastusta niin paljon kuin ikinä kykeni; mutta muut ihmiset heikensivät kaiken pahan vaikutusta.

Mutta poika — eikö pojasta olisi voinut tulla välittäjää? Oli niitä, jotka väittivät, että vanhempien välit menivät hullusti juuri pojan syntymästä alkaen. Silloin kun isä ensi kerran näki pojan, huomasi kättilö että hän tuli huoneeseen kuin rikas mies ja poistui siitä kuin kerjäläinen; — synnyttäjä sen sijaan maatessaan hymyili hymyä, jommoista kättilö ei ollut nähnyt vielä kenelläkään synnyttäjällä.

Oliko Kaas odottanut, ettei mikään hänestä polveutuva voinut muistuttaa muuta kuin häntä itseään — ja sitten saanutkin nähdä äidin kuvan.

Niin pian kuin poika kykeni jaloilleen, meni se mielellään isänsä luokse, sillä siellä oli niin paljon hauskaa nähtävänä ja isä otti hänet hyvin vastaan. Isä haasteli hänen kanssaan ja osasi asettua hänen kannalleen. Isä myöskin aina tilaisuuden tullen leikkasi hänen hiuksensa lyhemmiksi; äiti antoi niiden vapaasti kasvaa yhtä pitkiksi kuin hänen omiansakin olivat, ja isä ne sitten aina leikkasi. Poika itse oli hyvillään päästessään hiuksistaan eroon, mutta vähän vanhemmaksi tultuaan hän ymmärsi isän tarkoituksen ja koetti estää leikkaamista. Kun talon väki kertoi hänelle taruhoiteisia piirteitä isän sankarivoimasta ja hänen maineteoistaan maalla ja merellä, alkoi poika tuntea häntä kohtaan pelokasta ihailua. Mutta voimakkaammin hän kuitenkin tunsikin sen sietämättömän tuskallisen ikeen, jonka isä sälytti äidin ja kaiken talonväen kannettavaksi. Pojalle tuli salaiseksi uskonnoksi vastustaa isää ja puolustaa äitiä, sillä äiti kärsi enimmänsä. Hän tahtoi olla äitinsä näköinen hiuskarvaa myöten, hän tahtoi suojella, tahtoi kätkeä häntä. Hänestä oli sanomattoman rakasta, kun isä tuotti hänellekin kärsimyksiä.

Niin, hän tuli ylpeäksi kun isä nimitti häntä "Rafaellaksi" Rafaelin sijasta, joka oli hänen nimensä. Äiti oli antanut rakkaimman nimen minkä tunsikin.

Kukaan ei saanut käyttää veneitä, kukaan ei saanut ajella, kukaan ei saanut kulkea metsän kautta, tie suljettiin. Kukaan ei saanut antaa hevosille tahi lehmille edes tarpeellista hoitoa. Mitään korjauksia ei pantu toimeen; jos rouva mitä yritti siihen suuntaan, ajettiin työmiehet pois. Ei voinut enää olla epäilystäkään, että Kaas tahtoi hävittää kaiken. Talo ränsistyi, ja metsä — niin, se ei ollut enää mikään salaisuus väen kesken, metsä oli tullut yli-ikäiseksi. Suurimpiin ja parhaimpiin puihin ilmaantui vikoja ja tauteja, jotka pian levisivät muuhunkin metsään.

Kahdentoistavuotiaana Rafael rupesi käymään koulua rovastin edessä Helenen, rovastin ainoan tyttären kanssa, joka oli Rafaelia neljä vuotta nuorempi ja josta poika sanomattomasti piti. Rovasti opetti heille uskontoa, ainoata ainetta, jota äiti ei opettanut pojalleen. Rovasti kertoi Davidista. Kertomus meni eteenpäin pysähdyksien ja väliselityksien keskeyttämänä. Rafael näki sen kuvina edessään — siten oli äiti opettanut hänelle kaikkea. Assyrialaisia sotamiehiä oli juutalaisia vastassa, piikkihartaisia sotilashaamuja vinoin silmin ja soikein kilvin meni rivittäin hänen katseensa editse. Viinitarhoja oli pitkin sinivihreitä mäkiä; tuuhealatvaisten palmujen kapeita varjoja ja tomuisia teitä. Hän katseli juuri syvälle metsään, jonka tuoksuavien puiden sekaan sotilaat paraikaa menivät — kun samalla tuli kertomus Absalomista.

Absalom nousi kapinaan isäänsä vastaan, ajatelkaa kuinka kauheata, — sanoi rovasti, joka oli arvokas herra, — nousi kapinaan omaa isäänsä vastaan. Tietämättään katsahti rovasti Rafaeliin, joka heti punastui korvia myöten.

Rafaelhan ei odottanut mitään muuta kuin sitä hetkeä, jolloin hän olisi niin miehistynyt että voisi nousta kapinaan isäänsä vastaan.

"Mutta Absalom sai rangaistuksensa hyvin kummallisella tavalla", jatkoi rovasti. "Absalom joutui tappiolle taistelussa ja paetessaan suurten metsäin läpi hän tarttui pitkästä tukastaan puuhun, hevonen juoksi pois hänen altaan, ja hänet lävistettiin keihäillä kuoliaaksi — —."

Rafael näki Absalomin riippumassa — ei pitkässä assyrialaisien mekossa, ei teräväpartaisena, ei, vaan hentona ja nuorena ja puettuina Rafaelin ihonmukaisiin housuihin, jotka ulottuivat peittämään

polven kohdalla sukkaa, ja hänen omaan mekkoonsa, ja hänen omista punaisista hiuksistaan! Hän näki niin selvästi, niin selvästi, kuinka hevonen juoksi hänen altaan, se harmaa isän hevonen, jolla hän varkain ratsasti, kun isä nukkui päivällisuniaan. Hän näki hoikan, pitkän nuorukaisen huojuvan ja kieppuvan ilmassa ja keihäs oli pistetty hänen vatsansa läpi. Selvään, aivan selvästi!

Tästä näystä, josta hän ei kenellekään kertonut, ei hän päässyt erilleen. Se oli kuin rangaistus: sillä hänkin oli noussut kapinaan isäänsä vastaan ja ansaitsi joutua riippumaan hiuksistaan —!

Hän kyllä jo ennestään tunsu tämän kertomuksen, mutta koskaan ei se ollut vaikuttanut häneen tällä tavoin.

Tämä tapahtui hänelle eräänä perjantapäivänä, ja lauantai-aamuna hän herätessään näki äidin seisovan hänen vuoteensa ääressä. Äidin silmät olivat kummastelevammat kuin koskaan ennen. Hiukset olivat vielä yöletillä, toinen leteistä kutkutti hänen nenäänsä, ja siihen hän juuri heräsi. Äiti kumartui hänen puoleensa ja tuijotti häneen kauhistuneen näköisenä; äidillä oli yllään pitkä yöpukunsa, koristeltu ja nypläyksiä täysi, ja hän oli avojaloin. Hän ei koskaan tahtonut näyttäytyä pojalleen tässä asussa; vain jokin kauhea tapaus oli nyt ajanut hänet tänne. Miksi ei äiti puhunut? Vain tuijotti — tahi eikö hän ollutkaan kauhuissaan?

"Äiti!" huudahti poika ja kohottausi vuoteessaan. Silloin äiti kumartui aivan hänen lähelleen: "Ihminen on kuollut", hän kuiskasi. Äiti nimitti isää "Ihmiseksi"; hän ei sanonut isää koskaan muuksi. Rafael joko ei käsittänyt mitä äiti sanoi tahi herpaantui sen johdosta kokonaan. Äiti kertasi ääneen, yhä kovempaan: "Ihminen on kuollut, Ihminen on kuollut", ja sitten oikaisi itsensä, paljasti jalkansa näkyviin paidan alta ja alkoi tanssia. Mutta vain pari tahtia, jonka jälkeen hän hypähti pois huoneesta. Poika hyppäsi vuoteestaan ja kiiruhti jälkeen; äiti oli suullaan sohvalla ja nyyhkytti. Hän tunsu pojan olevan takanaan, nousi äkkiä, painoi hänet lujasti rintaansa vasten, nyyhkytti. Poika tunsu että äidin koko ruumis vapisi kuin kouristuksessa. — —

Vielä silloinkin kun he seisoivat isän ruumiin ääressä tunsu poika äidin kädestä, josta hän piteli, äidin vapisevan niin että hänen täytyi kietoa kätensä hänen ympärilleen. Hänestä tuntui että äiti kaatuisi.

Kun hän myöhemmin vuosinaan ajatteli tätä, ymmärsi hän, mitä äiti tuona hetkenä sai kestää, kuinka taipumattomaksi äiti oli saanut kasvattaa tahtonsa ja mitä tämä kaikki oli äidille maksanut. Nyt hän ei sitä ymmärtänyt. Hän luuli äidin kärsivän kaikesta kauheasta mitä he näkivät edessään, niinkuin hänkin siitä kärsi. Isä, joka aikoinaan kerskui puhtausharrastuksellaan ja vaati puhtautta kaikilta, makasi tuossa törkyisenä, ruokkoomattomana, rasvaisten haisevien vällyjen sisässä, ja puettuna niin likaisiin ja risaisiin alusvaatteisiin; ettei pahempaa ollut kellään talon työmiehistä. Hänen eiliset vaatteensa olivat tuolilla vuoteen vieressä kovasti nukkavieruina, lian, hien ja tupakan kohvettamina ja löyhkäten niinkuin kaikki täällä. Hänen suunsa oli tiukasti kiinni, kädet nyrkissä; hän oli kuollut halvaukseen.

Ja kuinka täällä oli autiota ja yksinäistä hänen ympärillään! Minkävuoksi ei poika ollut sitä ennen huomannut? Minkävuoksi hän ei huomannut että hänen isänsä oli yksinäinen ja hyljätty?

Rafael puhkesi itkuun. Ja hänen itkunsa paisui niin että se täytti huoneen, täytti pian kaikki huoneet.

He tulivat sisään, koko talonväki, yksi toisensa jälkeen. Pojan itku oli niin selittävä, niin puhuva, että kaikki alkoivat katsoa asiaa uusin silmin. Ukko joka nyt tässä makaa, oli ollut sanomattoman onneton, hyljätty, avuton. Herra katsokoon armollisesti meidän kaikkien puoleen!

Sittenkuin Harald Kaasin ruumis oli aseteltu, parta ajeltu, silmät suljetut, silloin pehmeni myös piirteitten kovuus, ja silloin he näkivät kasvojen tuskaiset, mutta samalla myös niin miehekkäät piirteet. Hän oli heidän mielestään kaunis. — —

Muutamien päivien kuluttua hautajaisista olivat äiti ja poika jo Englannissa.

II.

Nyt alkoi pitkä opintoaika, jota varten äiti kaikenlaisissa kieltämyksissä eläen oli säästänyt rahoja, samalla antaen pojalle alkeisopetusta. Kartanosta, hypoteekkirasituksineen ja metsineen, joka viimemainittu kelpasi vain polttopuuksi, täytyi nyt ottaa viimeinenkin mehu. Heidän naapurinsa rovasti, rehti ja käytännöllinen mies, otti tilan hoitoonsa. Hävitystyön täytyi alkaa oitis, sillä rahoja tarvittiin.

Mutta äiti ja poika eivät tahtoneet olla sitä näkemässä.

He saapuivat Englantiin kuin kaksi pakolaista, jotka pitkien ja monien koettelemusten jälkeen etsivät uutta kotoa ja uutta kotomaata. He heittelehtivät epäkäytännöllisinä ja tottumattomina sinne tänne vieraassa vilinässä ja tulivat täten, jos mahdollista, entistä lähemmin toisiinsa sidotuiksi. Poika oli silloin kaksitoistavuotias.

Ja kuitenkin ei kulunut kauaa, kun he jo ensimmäisen kerran riitaantuivat.

Poika oli tullut kouluun, oli alkanut oppia kieltä, sai tovereita ja tunsikin ankaraa halua koetella voimiaan. Hän oli hyvin pitkä ja hoikka, mutta hän halusi olla myös väkevä. Hän rupesi urheilemaan, mutta ei saavuttanut mainetta. Sensijaan oli hänellä enemmän tietoja kuin tovereillaan — kiitos äidin — ja hänen onnistui tehdä itsensä mielenkiintoiseksi niiden avulla, ja asemaa, jonka hän näin saavutti, täytyi koettaa säilyttää. Mutta mikään ei vaikuttanut niin kuin kerskuvat esitykset Norjasta ja hänen isänsä maineist. Hän kertoi näistä enemmän kuin saattoi oikeaksi todistaa, mutta tämä ei ollut yksinomaan hänen syytensä. Hän osasi tosin englantia, mutta kielen keskivärit eivät olleet hänen hallussaan, joten hän käytti aina helposti saatavissa olevia voimakkaita sanoja. Totta kyllä oli, että hän oli isältään perinyt kaksikymmentä kivääriä, yhden suuren purjealuksen ja useita pieniä, — mutta kuinka suurenmoisiksi muuttuivatkaan nyt kaikki nämä kiväärit ja veneet! Hän tahtoi — niinkuin isänsäkin — mennä pohjoisnavalle jääkarhuja ampumaan, jopa hän jalomielisesti kutsui toverit retkelle mukaan. Hänen kuvaustensa laajalla alueella piti kuitenkin paljon enemmän asioita kuin hän tunsikaan, mutta ei kuitenkaan tarpeeksi, sillä joka päivä piti ammentaa ravintoa yhä suurenevaan kitaan. Hänen täytyi suorastaan opiskella ja keksiä milloin mitään, voidakseen pitää mielenkiinnon vireissä. Tästä johtui myöskin, että hän eräänä iltana meni toveriensa kera parturiin ja pyysi muuta mutkitta tätä leikkaamaan häneltä kaiken tukan. Tottahan hiidessä *tämä* riittäisi pitkäksi aikaa! Hänen tukkansa oli ollut naurun aiheena, se häiritsi häntä kaikissa leikeissä, hän vihasi sitä. Senjälkeen kun hän oli kuullut kertomuksen Absalomien kapinasta ja hänen rangaistuksestaan, oli tukka myös ollut salaisena kauhun aiheena. Mutta koskaan ei, hänelle tähän saakka ollut pistänyt päähän mennä parturiin sitä leikkauttamaan. Toverit nyt miltei kauhistuivat ja parturi oli sitä mieltä että leikkaaminen oli hävitystyötä. Rafael tunsikin ankaria kipuja vatsassa, mutta juuri se seikka, että tämä kaikki oli niin kauheata, antoi hänelle voimia. Nyt saivat kaikki nähdä mitä hän uskalsi. Parturin päähän ei tietysti voinut pälkähtää, että tämä tapahtui pojan äidin tietämättä, mutta koska hän, asuen saman talon alakerrassa, jossa täysihoitola oli, jo ensi päivästä alkaen oli ihailnut sekä äidin että pojan tukkaa, koetti hän estellä leikkaamista. Silloin tulivat Rafaelin vatsanväenteet aivan sietämättömiksi. Mutta hänen täytyi nyt saada tahtonsa täytäntöön. "Leikatkaa pois se vaan!" sanoi hän ja istuutui kärsimättömänä tuoliin. "Minä en ole koskaan nähnyt kauniimpaa tukkaa", sanoi parturi alakuloisesti. Hän tarttui samalla saksin, mutta epäröi yhä. Rafael näki että toverien jännitys oli ylimmillään.

... "Pois se vaan!" toisti hän välinpitämättömällä äänellä.

Parturi leikkasi senjälkeen hiukset siten, että ne jäivät hänen käteensä kauniina kimppuna, ja kääri ne paperiin. Poikain silmät seurasivat toimitusta sivallus sivallukselta; Rafael sitä seurasi korvillaan; hän ei katsonut peiliin.

Sittenkuin parturi oli päättänyt hiusten tasoituksenkin ja harjannut pojan, tahtoi hän antaa tälle tukan. "Mitäpä minä sillä teen?" Rafael vähän puisteli polviaan ja kynnärpäitään, maksoi ja poistui toveriensa saattamana. Mutta mitään varsinaista ihastusta nämä eivät osoittaneet.

Hän oli tuskin vilahdukseltaan nähnyt kuvaansa peilistä, kun hän huomasi olevansa hirveän näköinen. Hän olisi tahtonut antaa kaiken mitä omisti (sitä ei ollut paljoa), ja hän olisi ollut valmis kestämään minkälaisia tuskia tahansa, hän ajatteli — jos hän vain saisi hiuksensa takaisin. Hän näki selvästi äidin kummastuneen katseen kaikkine vivahduksineen, hänen kurjuutensa oikein tanssi hänen ympärillään, hänen turhamaisuutensa pilkkasi häntä, — ja tämä päättyi siten, että hän hiipi hiljaa ylös portaita huoneeseensa ja paneutui nukkumaan ilman illallista. Mutta äiti odotti häntä turhaan, ja kuultuaan lopuksi hänen rykäisevän hän kiiruhti ylös. Rafael kuuli hänen kiipeävän portaita, kuuli hänen aukaisevan oven. Hänen sisääntullessaan makasi Rafael pää pistettynä tyynyn alle. Äiti nosti tyynyn pois, ... ja nähtyään vain vilahdukseltaan hänen kauhunsa, joutui Rafael itse niin kauhean tuskan valtaan, että itku, joka oli kurkussa nousemassa, pysähtyi. Kalpeana ja kauhistuneena seisoi äiti siinä. Hän luuli ensin että joku oli ilkeyksissään tehnyt Rafaelille tämmöistä väkivaltaa. Mutta kun hän ei saanut pojalta sanaakaan selitykseksi, alkoi hän aavistaa pahaa. Rafael tunsikin että äiti odotti selitystä, puolustelua, anteeksipyyntöä, mutta hän ei saanut sanaakaan suustaan, vaikkapa henki olisi mennyt. Eikä hän ymmärtänyt mitä hän olisi voinutkaan sanoa. Sitten hän puhkesi väkivaltaiseen, tuskaiseen itkuun; hän köyristyi kokoon ja peitti käsillä päätänsä, jossa hän tunsikin vain pistäviä, lyhyitä hiuksia. Kun hän jälleen katsoi ylös, oli äiti jo poissa.

Lapsi upottaa kaiken uneen. Kun hän seuraavana aamuna saapui alas hyvin nöyränä ja peräti häpeissään, makasi äiti vuoteessaan; äiti ei voinut hyvin, sillä hän ei ollut nukkunut yhtä silmäntäyttyä.

Tämän kaiken sai poika kuulla jo ennenkuin meni äitinsä luokse. Arastellen hän avasi oven. Tuossa makasi äiti surkeana. Ja Rafaelin hiukset olivat pukupöydällä, valkoisella silkkinauhalla sidottuina, järjestettyinä ja kammattuina. Äiti itse makasi pitsinypläyksissään kädet ristissä sylissään ja suuret kyyneleet valuivat hänen poskiaan pitkin.

Rafael oli tullut heittäytyäkseen hänen syliinsä ja rukoillakseen häneltä tuhat kertaa anteeksi; mutta jostain selvisi hänelle heti, ettei hän niin voinut tehdä, tahi ettei hän uskaltanut niin tehdä. Äiti makasi ikäänkuin pilvessä, kaukana, hyvin kaukana. Äiti näki näkyä. Jokin, joka oli yhtäaikaa sekä pyhää että loukattua, oli siirtänyt hänet toisaalle. Hän oli samalla sekä liikuttavan läheinen että ikäänkuin ylös kohotettu. Rafael kääntyi hiljaa ovea kohti ja lähti tallustamaan kouluun.

Äiti makasi sekä sen että seuraavan päivän, ja lähetti palvelustyön mukana pojalle sanan, että hänen täytyi saada olla yksin. — Hän oli tottunut ottamaan surun siten vastaan, — ja se seikka, että Rafael oli noussut häntä vastaan, oli suurin suru, mikä häntä koskaan oli kohdannut. Ja se yllättikin hänet kuin rankkasade keskellä ihaninta päivänpaistetta. Nyt hän uskoi voivansa katsoa poikansa sieluun — ja samalla omaansakin! Kaiken syyn hän sälytti pojan onnettomalle isänperinnölle; hänen mieleensä ei juolahtanut, että alinomainen taiteellinen haihattelu ja liallinen henkinen voimistelu kenties olivat voineet ajaa pojassa riippumattomuushengen hereille.

Kun hän ensi kertoja sen jälkeen näki pojan paljaine päineen, joka yhä enemmän alkoi saada isän piirteitä, itki hän ääneti. Kun poika tahtoi lähestyä häntä, torjui hän yrityksen nostamalla hienon kätensä eteen; Rafael ei *saanut*. Ei hän liioin puhellut pojan kanssa. Kun Rafael puhui, niin äiti vain katsoi häneen, kunnes poika puhkesi itkuun. Sillä poika kärsi tuskaa, joka voidaan kärsiä vain kerran, silloin kun lapsen katumus on uusi ja senvuoksi rajaton ja kun lapsen rakkaudenkaipuu saa ensimmäisen kerran kylmän, torjuvan vastaanoton.

Mutta kun äiti viidentenä päivänä tapasi pojan portaissa — hän tuli ylhäältä ja poika alhaalta, — pysähtyi hän kauhistuneena huomatessaan minkänäköiseksi poika oli muuttunut. Kalpea, laiha, arka, ja paljaspäisyys ehkä saattoi surkeuden näyttämään suuremmalta kuin se olikaan. Vieraana ja avuttomana, silmissä lohduton epätoivo poikakin pysähtyi;... silloin oli äidin mitta täysi, silloin hän avasi sylinsä. Rafael oli jälleen päässyt paratiisiinsa, mutta he itkivät molemmat, aivankuin heidän olisi täytynyt voittaa ylipääsemättömiä esteitä, ennenkuin he voivat puhella keskenään.

"Kerro nyt se minulle!" kuiskasi äiti, — tämä tapahtui äidin huoneessa, jossa he olivat sanoneet toisilleen ensimmäisen suloisen sanan ja suudelleet toisiaan kerran toisensa perästä. "Kuinka se saattoi tapahtua, Rafael?" kuiskasi hän taas, pää pojan pään rinnalla, — hän ei saattanut vielä kunnolleen katsella poikaansa suoraan. "Mutta äiti", vastasi poika, "onhan vielä paljon pahempaa, että ne hakkaavat maahan kaiken metsän kotona Hellebergenessä —."

Äiti käänsi päätään ja katsoi häneen. Hän oli ottanut hatun päästään ja hansikkaat käsistään, mutta nyt hän pani ne nopeasti takaisin. "Kuulehan, Rafael", sanoi hän, "menemmekö puistoon kävelemään, mitä? Korkeiden vanhojen puiden alle, me kaksi?" Hän oli huomannut että pojan vastaus oli nerokas. —

Mutta tästä tapauksesta alkaen äidillä oli jotain Englantia vastaan, ja erikoisesti pojan tovereita vastaan. Hän keksi kaikenlaista pitääkseen Rafaelin erillään tovereista loma-aikoina. Eikä tämä tuottanut hänelle vaikeuksiakaan, sillä osaksi kertasi hän poikansa kanssa kaikki tämän läksyt, osaksi he yhdessä alkoivat käydä katsomassa ympäristön tehtaita ja kemiallis-fysikaalisia laitoksia; äiti halusi itse nähdä kaikkea ja herätti tämän halun eloon pojassakin.

Tehtaiden ovet eivät tavallisesti hevillä auenneet vieraille, — — mutta hieno, sievä vallasnainen, joka talutti kädestä koreata poikaa, "eikä kuitenkaan ymmärtänyt mitään koko meiningistä", sai katsella melkein kaikkea mitä halusi. Vaikeuksista hän koetti selviytyä kääntymällä suoraan johtavien henkilöiden puoleen, ja oli luonnollista, että hän tällöin epäonnistui. Kaikesta, mitä hän ei ymmärtänyt, koetti hän uupumattomasti päästä perille. Ja senjälkeen oli aina uusi tehtävä selittää kaikki Rafaelille, ja mieluisin tehtävä mitä hän saattoi ajatella.

Rafaelin taipumukset ja halu viittasivat kyllä tähän suuntaan, mutta 13-vuotiaalle pojalle, joka sai olla kokonaan erillään tovereista ja leikeistä, tämä kaikki pian muodostui kiduttavaksi. Tuskin ehti äiti huomata tämän, kun hän jo kiiruhti muuttamaan kaikki toisin; he läksivät Englannista ja muuttivat Ranskaan. Uusi vieras kieli vaikutti, että Rafael jälleen turvautui kokonaan häneen; nyt ei kukaan päässyt pojasta osille. He asettuivat asumaan Calais'hin. Jo siellä olonsa ensimmäisinä päivinä äiti leikkasi tukkansa lyhyeksi. Hän luuli paremmin vaikuttavansa poikaan osoittaessaan täten, että kun poika ei tahdo olla hänen näköisensä, niin tahtoo hän kuitenkin olla pojan näköinen ja esiintyä poikana niinkuin Rafaelkin. Hän osti uuden vapaamuotisen hatun, hän sommitteli itsellensä uuden vapaan leningin; kun kerran tukka oli toisenlainen, sai kaikki muukin muuttua. Mutta kun hän sitten seisoi poikansa edessä puettuna viisitoistavuotiaan tytön tavoin, reippaana ja melkein vallattomana, niin poika

ihan pelästyi. Ja kesti kauan, ennenkuin poika tajusi, mikä tarkoitus tällä kaikella oli. Niin pitkälti kuin hän muisti äitiään, oli äidissä kaikki ollut juhlallisempaa, kauniimpaa kuin nyt. "Äiti", sanoi hän, "mikä sinuun on tullut?"

Äiti kalpeni, jäykistyi, sopersi jotain, että tällä tavoin oli mukavampaa, ettei punainen tukka ole kaunis silloin kun se alkaa muuttaa väriään, — ja meni huoneeseensa.

Siellä hän otti esille Rafaelin hiuskiharat ja asetti omansa niiden viereen ja itki. "Äiti, mikä sinuun on tullut?" Hän saattoi vastata: "Rafael, mikä sinuun on tullut?" —

Hän kulki poikansa kera kaikkialla yltympäri. Kaksi kaunista, aistikkaasti puettua ihmistä saavat olla varmat siitä, että he herättävät huomiota Ranskassa, ja tästä hän piti. Kaikilla näillä retkeilyillä hän puhui ranskaa. Poika pyysi häntä hartaasti puhumaan niin että hänkin olisi ymmärtänyt, mutta siitä ei tullut kerrassaan mitään. Ja taas kuljetti äiti häntä tehtaasta toiseen. Ja niin pidättyväinen ja epäkäytännöllinen kuin hän olikin avatessaan höyrypannun uunia, oli hän samalla täynnänsä viekkautta ja keimailua. Ja niin, arka kuin hän oli puvustaan, niin tuli hän mielellään sekä nokeentuneena että öljyisenä ulos tehtaista, jos vain Rafael voi saada nähdä jotain uutta mekaniikan alalta. Hän karttoi huonoa ilmaa kuin koleraa, — mutta meni Rafaelin tähden mielellään rikkihappojen ja otsoonin katkuun. "Oma kokemus, Rafael, on elämää; muu on vain elämän varjoa." Tahi: "Oma kokemus, Rafael, on ruokaa ja juomaa, muu on kirjallisuutta."

Poika ei ollut aivan samaa mieltä. Hän huomasi että *Notre-dame de Paris*, jonka äärestä hän päivittäin sai tempautua irti, oli maittavin ateria, mitä hän koskaan oli vielä nauttinut, mutta firma *Mazel & fils* haisi raadolliselle. Hänen lukemisensa... äitihän itse oli hänet pannut lukemaan, kielen vuoksi, ja auttanut häntä... ja nyt tuli äiti mustasukkaiseksi kirjoille. Häntä ei voitu saada enää ostamaan pojalle uusia kirjoja.

Mutta hän sai niitä kuitenkin.

He olivat viipyneet Calais'ssa useita kuukausia. Rafaelilla oli opettaja, ja hän alkoi tuntea olevansa tolillaan, kun täysihoitolaan saapui eräs leski jostain siirtomaasta. Tällä oli mukanaan kolmetoistavuotias tyttärensä. Näitä he eivät ehtineet tavata ateriain aikoina kuin kahtena päivänä, kun jo nuoriherra alkoi hakkaila neitosta. Tähän kiinnittivät ensi hetkestä alkaen kaikki huomionsa. Pian sai koko täysihoitola hauskuutta kuunnellessaan kuinka Rafael koetti oppia lausumaan kieltä sujuvasti ja jopa toisinaan osasi valikoida sanansa loisteliaastikin.

Tyttö opetti hänelle kielen ilman hajuakaan kieliopista, vain miellyttämällä ja ilossa ja pikkukinastuksessa. Uskollinen silmäpari ja nuorekas ääni oli tarpeeksi. Ja tytöltä hän sai salaa romaanin toisensa jälkeen. Sillä salaa sen täytyi tapahtua. Salaa oli Lucie ne hankkinut, salaa toimitti hän ne pojalle, salaa ne luettiin ja salaa ne taas vietiin takaisin. Poika osoittautui hieman hajamieliseksi opintojensa suhteen, mutta mikään muu ei ilmaissut hänen kirjallisuushuvimatkojaan, eivätkähän ne niin erinomaisia olleetkaan. Rouva Kaas huomasi poikansa hakkailuhankkeet ja hymyili muiden keralla hänen edistykselleen ranskankielessä. Hänellä ei ollut läheskään niin paljon muistutettavaa tätä seurustelua kuin pojan lontoolaisia tovereita vastaan. Tässähän hän toki sai itsekin olla jossain määrin mukana, kun sensijaan tuo toinen seurapiiri sulki hänet kokonaan ulkopuolelleen. Hän kutsui yhä useammin äidin tyttärineen ulos pienille huvimatkoille, ja hän oli iloinen heidän seurastaan.

Mutta tämä salainen romaaninluku synnytti pian keskusteluja aikaihmissen tyyliin. He puhelivat rakkaudesta sillä syvällä kokemuksella, mikä heidän iälleen on niin ominainen. Ja vielä varmemmin he osasivat määritellä, minkälaisen avioliiton pitäisi olla. Tällöin saivat he sanoneeksi toisilleen asioita, jotka täyttivät heidät riemulla, jopa vapisuttivat heitä. Kun he olivat totuttautuneet puhumaan omista asioistaan muiden kautta, tulkitsemaan omia tunteitaan muiden tunteilla, oli heille helppoa jatkaa peliään toistenkin tullessa paikalle. Ja ennenkuin he huomasivatkaan, oli heidän välilleen muodostunut vertauskuvallinen kieli. Rouva Kaas pani eräänä iltana merkille, että sanaa "rose" venytettiin pitempään kuin joku ruusu olisi ansainnut. Samalla hän huomasi lasten silmissä viehkeätä iloa. Silloin hän puuttui keskusteluun ja kysyi: "Mitä te tarkoittatte ruusulla, lapset?"

Jos heidät olisi keksitty keskellä ruusupensastoa suutelemassa toisiaan — jota he eivät koskaan olleet tehneet! — niin eivät he olisi voineet sen enemmän punastua. —

Seuraavana päivänä löysi rouva Kaas uuden asunnon, kaukana satamasta, jonka lähellä he tähän saakka olivat asuneet.

Rafael oli suuresti kärsinyt Englannista muutettaessa juuri silloin, kun hän oli kiivennyt alas korkeilta tikapuultaan ja tullut toveriensa tasalle. Mutta silloin hän ei näyttänyt suruaan pienimmälläkään tavalla. Ehdoton eristys, aina kirjoihin saakka, jonka hän myöskin oli saanut kestää, oli sekin ollut raskas. Mutta tähän saakkahan hän oli vieraassa maassa ja vieraan kielen vuoksi ollut auttamattomasti pakoitettu

turvautumaan äitiinsä. *Nyt* hän nousi julkiseen kapinaan! Hän meni muutta mutkitta takaisin hotelliin, etsi rouva Meryn ja hänen tyttärensä ja käyttäytyi kuin ei mitään olisi tapahtunut. Näin hän teki joka päivä, sittenkuin oli saanut läksynsä lukeneeksi. Lucie itse tuli hänen romaanikseen; *hän* sai koko hänen vapaa-aikansa.

Ja vielä enemmänkin, — sillä tapaaminen tytön äidin luona ei enää ollut kylliksi — heillä oli sovittuja kohtauksia satamassa! Toisinaan oli heillä palvelustyttö näön vuoksi mukanaan; toisinaan tämä jättäytyi kokonaan jälkeen. Milloin he kapusivat jonkun norjalaisen aluksen kannelle, milloin purjehtivat ympäri satamaa, milloin etsivät olinsijan suurten puiden siimeksessä. Kun hän näki tytön tulevan ulos portista lyhyeen hameeseen puettuna, näki tämän nopsat liikkeet ja jo kaukaa sai hilpeän tervehdyksen joko päivänvarjolla tahi hatulla tahi kukkakimpulla, näyttivät laiturit, laivat, tavaralaatikot, tynnörit, haju, melu ja koko hyörinä ja pyörinä laulavan ja soittavan:

Enfant! si j'etais roi, je donnerais l'empire
Et mon char et mon sceptre et mon peuple à genoux!

[Lapsi! Jos olisin kuningas, niin valtakuntani, vaununi, valtikkani ja kansani laskisin sinun polviesi eteen! — Suom.]

Ja hän juoksi vastaan! Koskaan ei hän uskaltanut muuta kuin tarttua tytön molempiin tylleröisiin ruskeihin käsiin ja sanoa: "Te olette hyvin suloinen, te olette oikein, oikein hyvä"; ja tyttö ei puolestaan päässyt sen pitemmälle kuin että katsoi poikaan, käveli hänen kanssaan, hymyili hänelle ja sanoi: "Te ette ole samanlainen kuin muut!" — Mitkä olivat ne elämäkokemukset, jotka olivat tuon kolmetoistavuotiaan tyttösen opettaneet sanomaan jotain noin suurta, tietää vain meidän Herramme ja tyttö itse. Poika ei lähemmin kysellyt asiaa, sillä hän oli liiankin varma, että se oli totta.

Tyttö opetti hänelle ranskaa aivan siten kuin kaksi lintua syö toistensa nokasta tahi kuin se, joka kurkistaa kuvaansa lähteestä juodessaan vettä. —

Eräänä päivänä kun äiti ja poika söivät yhdessä päivällistään, sanoi äiti lempeästi pojalle: "Minä kuulin että Rouenissa on erinomainen valmistava koulu teknillisiä opintoja varten. Kirjoitin sinne ja tässä on vastaus. Minusta on joka suhteessa parasta että menemme sinne. Ja niin ajattelet varmasti sinäkin, jahka luet sen. Mitäs sanot?"

Poika ensin punastui, sitten kalpeni, — pani senjälkeen syrjään leipäpalasensa ja lautasliinansa, nousi ja meni.

Myöhemmin samana päivänä äiti kysyi häneltä, eikö hän kuitenkin tahtois edes lukea Rouenista tullutta kirjettä. Poika poistui hänen luotansa vastaamatta sanaakaan. Ja myöhemmin, juuri kun lähenei se hetki, jona pojan oli tapana mennä tapaamaan Lucie'tä satamaan, sanoi äiti, ja tällä kertaa sangen päättävästi, että he matkustaisivat tunnin kuluttua; hän oli pakannut jo tavaratkin. Vielä heidän siinä seistessään tuli palvelija noutamaan tavaroita. Silloin Rafael käsitti kuinka tavattoman hyvin hän saattoi ymmärtää että isä oli piiskannut äitiä.

Heidän ajaessaan vaunuissa asemalle oli hänen tuskansa niin suuri, että hänestä tuntui että äiti yhtä hyvin olisi saattanut pistää häntä puukolla. Rautatievaunussa hän ei katsahanutkaan äitiinsä.

Ensi päivinä Roueniin tulon jälkeen hän ei vastannut, ei kysynyt; — hän oli omaksunut äidin oman taktiikan. Ja hän noudatti sitä järkähtämättömämmin kuin itse huomasi. Kauan oli hän jo arvostellut äitiä, ja nyt syöpyi tämä arvostelu kaikkeen mitä äiti teki tahi sanoi; hän tarkasteli äitiä syytöksen hengessä, entisyys nousi muistossa esiin ja muuttui toisenlaiseksi. Isän kumarainen olemus nojatuolissa karvattomien nahkojen ympäröimänä, liassa ja löyhkässä, nousi nyt *äitiä* vastaan, joka asui omissa rikkaasti sisustetuissa, tuuletetuissa, usein hajuvesiltä tuoksuissa huoneissaan. Siitä saakka kun Rafael oli seissyt isänsä ruumiin ääressä, oli hän tuntenut että vanhusta oli kohdeltu pahoin. Hänetkin oli opastettu laiminlyömään isää, karttamaan häntä, kiertämään hänen määräyksiään. Tätä ennen oli hän lukenut tämän kaiken talonväen syyksi.

Nyt hän siirsi sen äidin tiliin kokonaan. Isähän oli jumaloinut äitiä, ja tämä jumaloiminen oli sitten muuttunut hurjaksi, kuluttavaksi vihaksi. Mitä olikaan tapahtunut? Hän ei tiennyt sitä. Mutta sen hän tunsikin, että äidillä oli kyky iskeä puolikuolleestakin kipunoita. Hän näki Lucien tulevan juosten ja kukkakimppua kantaen ja etsivän häntä katseillaan koko tien pituudelta — yhä kauemmas ja kauemmas tähyten — ja sitten pysähtyvän paikoilleen. Hän ei voinut ajatella tätä kyyneltyä, — ja silloinkos hän vihasi!

Mutta lapsi on lapsi, — ei tätä voinut iänkaiken kestää. Se häipyi siihen että paikkakunta oli uusi ja täynnään historiallisia merkillisyyksiä, että opinnot jälleen alkoivat ja että äiti aina oli mukana. Mutta jännitystä oli tässä kaikessa, molemmilla puolin. Arvostelun henki, joka oli tullut häneen jo Englannissa, ei hänestä enää luopunut. —

— Opiskellessa muodostui heidän yhdyselämänsä varsin hedelmälliseksi; poika oli alkanut äidin oppilaana ja lopetti hänen opettajanaan. Äiti tahtoi seurata kaikessa mukana, ja tästä halusta, joka ilmeni melkein pikkumaisena tarkkuutena ja nerokkaina kysymyksinä, oli pojalle suurta hyötyä.

Paitsi opiskeluhetkiä oli heillä muitakin hyviä aikoja; mutta niin toinen kuin toinenkin tiesi, että kaikessa heidän keskustelussaan oli jotakin ulkopuolista, joka ei koskaan enää muuttunut sisäpuoliseksi.

Silloin kun he olivat sovinnossa, tajusi poika äidin erinomaiset puolet ja hänen uhratuvan elämänsä; kun he taas olivat riidassa, näki hän ehdottomasti kaikkea päinvastaista. Kun he olivat sovinnossa, teki poika säännöllisesti kaiken mitä äiti toivoi; hän oli kohteliaisuuden maassa opiskelemassa; — kun he olivat riidoissa, teki hän pahinta mikä hänen päähänsä kulloinkin pälkähti. Hän sai aikaisin huonoja tovereita ja alkoi liian aikaisin elostaa. Hän oli kapinan poika.

Tämmöistä hän jälkeenpäin hirveästi katui. Äiti huomasi tämän ja tahtoi että poika näkisi hänen sen huomanneen. "Täällä on vierasta hajua, — hyi! Missä olet saanut tuota hajua itseesi, — hyi!" — Ja senjälkeen hän ruiskutti hajuvesiä pojan päälle. Poika punotti kuin tulikukka ja olisi kaikessa kurjuudessaan ja häpeässään kernaasti pistänyt päänsä tulikuumaan uuniin. Mutta jos hän vähääkään yritti puhua, tuli äiti jäykäksi kuin sauva ja ojensi kapean kätensä häntä kohden: "*Taisez-vous! Des égards, s'il vous plait!*"

Kirstenin puolustukseksi olkoon sanottu, että niin räikeitä kertomuksia kuin hän aikoinaan olikin kirjoittanut, hänellä itsellään ei ollut kokemusta elämästä; hän suorastaan ei käsittänyt, minkälaisuista luottamusta hänen pitäisi pojalleen osoittaa.

Ja niinpä tapahtui, että hän, joka kerran tahtoi vallita poikansa koko elämää, jokaista poikansa ajatusta, tahtomatta jakaa kenenkään kanssa, — ei edes kirjojen kanssa, että hän nyt vähitellen ei ollut poikaansa lähellä muussa suhteessa kuin opintoja koskevissa asioissa.

Ranskankieli soveltuu erinomaisesti loitolla pysyttämisen ja diplomatian palvelukseen. Se tarttui heihinkin, niin, ehkäpä se jo alunpitäen oli auttanut heitä heidän muodostaessaan yhdyselämänsä tämmöiseksi. Sen avulla saattoi välttää yhteentörmäyksiä, ja sehän oli jo hyvä. Heti kun pieninkään kahnaus oli syntymässä, kuului: "Monsieur, mon fils!" tahi suoraan ja mutkattomasti: "Monsieur!" — "Madame, ma mere!" tahi suoraan ja mutkattomasti: "Madame!"

Rupesi näyttämään siltä että Rafaelille yhteen aikaan oli käydä pahoin. Hänen nopea kasvunsa ja opinnot, joiden ääressä äiti piti häntä lämpöisenä, vaikuttivat, ettei hänen rakenteensa kestänyt ylenmääräisiä ponnistuksia.

Mutta sitten tapahtui jotakin. Hän seisoj eräänä päivänä, ollessaan 19 vuotias, eräässä ranskalaisessa kemikaaliotehtaassa, ja huomasi kuinka puolet tehtaassa käyttövoimasta voitaisiin säästää. Näki sen yhdessä välähdyksessä kuin salaman. Tehtaan omistajan poika oli hänen opintotovereitaan, hän juuri oli Rafaelin tehtaaseen tuonutkin, — ja hänelle Rafael uskoi keksintönsä.

Voimansäästösuunnitelman he laativat yhdessä kuumeisella innolla työskennellen — pienimpiä yksityiskohtia myöten; se oli hyvin monimutkainen, sillä siihenhän perustui koko tehtaassa käyttäminen. Suunnitelman tutki sitten itse omistaja tarkoin, apunaan poikansa ja tehtaassa apulaiset, ja se päätettiin panna toimeen!

Se onnistui täydelleen; käyttövoimaa tarvittiin *vähemmän* kuin puolet entisestä määrästä!

Silloin kun koe tehtiin, oli Rafael poissa; hän oli eräässä kaivoksessa. Äiti ei ollut hänen mukanaan, sillä hän ei koskaan tullut kaivoksiin. Heti kun Rafael tuli kotiin, kiiruhti hän äitineen katsomaan työnsä tulosta tehtaalla. He näkivät sen, ja he punastuivat molemmat huomattessaan työmiesten erikoisen kunnioittavan käyttäytymisen. He tulivat aivan liikutuksiinsa, kun omistaja kutsuttiin paikalle ja kun he näkivät tämän kiihkeän ilon ja riemun keksintönsä johdosta. Sampanja ja väkevät puheet silloin vuotivat virtanaan. Ja äidille ojennettiin mitä sievin kukkakimppu.

Huumaantuneena puheista ja viinistä ja neroksi nimityksestä palasi Rafael jälleen kotiin äitinsä kanssa. Hän tunsu kuin olisi hänen toisella puolellaan koko maailma ja hän itse vain toisella puolella. Äiti kulki kukkakimppuineen ylen onnellisena ja autuaana.

Rafaelilla oli yllään uusi päällystakki, juuri semmoinen jota hän oli halunnutkin, hyvin pitkä ja rintataipeista silkillä reunustettu. Hän tunsu olonsa riemulliseksi tämä päällystakki yllään. Oli kirkas talvipäivä ja aurinko paistoi kirkkaasti silkkiin ja se paistoi muuhunkin kuin siihen. "Kas, kuinka taivas on pilvetön, äiti. Siellä ei ole pilkkuakaan", sanoi hän. "Eikä sinun päällystakillasi liioin", lisäsi äiti. — Vanhalla päällystakilla niitä nimittäin oli ollut suuri joukko, ja kullakin niistä oli oma tarinansa. Rafael

oli nyt liian suuri suuttuakseen tämmöisestä huomautuksesta, ja liian iloinen myöskin. Äiti kuuli hänen hyräilevän — Norjan kansallislaulua. He palasivat takaisin kaupunkiin kuin Elysiumin ihanuudesta; kaikki vastaantulijat katsoivat heitä; ihmiset aavistavat onnen läsnäolon. Olihan Rafael myöskin päättänsä pitempi kuin useimmat muut ja lisäksi vaaleaverinen, ja hän talutti eleganttia äitiänsä kukkasineen reippaassa kävelytahdissa ja katseli kuin aurinkoisista korkeuksista ja valoseppel päässään pitkin bulevardia.

"Tämmöisinä päivinä tuntee itsensä kokonaan uudeksi ihmiseksi", sanoi hän. "Tämmöisinä päivinä saa suurta luottamusta itseensä", huomautti äiti. Rafael puseri hänen käsivarttaan.

He tulivat kotiin, ottivat esiin paperipinkan ja katsoivat toisiinsa. Kaiken sen luonnokset, minkä he nyt olivat nähneet käytännössä toteutuneena, olivat siinä, ja lisäksi vielä muita piirustuksia. Äiti otti ne ja kiersi kapeaksi rullaksi. "Rafael!" sanoi hän ja asettui juhlalliseen asentoon hymyillen ja vavisten: "Polvistu, minä lyön sinut ritariksi!" Pojasta tämä ei tuntunut luonnottomalta; hän totteli. "*Noblesse oblige!*" sanoi äiti ja kosketti rullalla hiljaa hänen päätänsä.

Mutta samassa hän päästi sen kädestään nyhyhkyttäen. Rafaelin täytyi nousta ja ottaa hänet syliinsä.

Illalla oli Rafaelilla iloinen istunto toveriseurassa, ja häntä juhlittiin kovasti. Mutta yöllä hän makasi sängyssään valtavan epäilyksen ja pelon valloissa. Koko tapaushan saattoi sittenkin olla vain sattuma! Hänhän oli nähnyt ja oppinut niin paljon, ettei tämän tarvinnut olla mikään keksintö. — Vaan mikä sitten? Mikään nero hän ei voinut olla, se tietysti oli liioittelua. Voiko olla semmoista neroa, joka ei ole voitonvarma? Tahi oliko hänen omituinen elämänsä vahingoittanut voitonvarmuutta? Yhtämittaista jännitystä, joka heikoksi innostusta ja antaumusta. Yhtämittaista tunnontuskaa, kauheata, kammottavaa tunnontuskaa. Tämä järkyttävä tuska — olikohan se enne? Ulottuiko sen vaikutus tulevaisuuteen? —

Puoli vuotta myöhemmin kokosi sähkö hänen kaikki monelle taholle haarautuneet opintonsa — ja vei heidät Müncheniin.

Näiden opintojen vaikutuksesta hän alkoi kirjoittaa. Ylioppilailla oli yhdistys, ja tämän yhdistyksen kokouksessa piti hänen esittää jotakin. Mutta se mitä hän kirjoitti, oli niin erikoista, että häntä pyydettiin näyttämään professorille sitä, ja tämä puolestaan kiitti ja kehoitti häntä kovasti. Professori myöskin sai aikaan, että hänen ensimmäinen kirjoitelmansa painettiin.

Eräs norjalainen teknillinen aikakauslehti julkaisi yhden hänen myöhemmistä kirjoitelmistaan — ja tämä tuli ulkonaiseksi aiheeksi siihen, että hänen ajatuksensa jälleen alkoivat askarrella Norjassa.

Norja esiintyi hänen mielikuvituksessaan sähkön jättiläismaana; sen lukemattomien koskien voimalla voitiin valaista koko maailma! Hän näki kuinka vesi sähköisen kehän ympäröimänä salaperäisesti kiilui ja loisti talvisessa pimeydessä, hän näki veden myöskin rannalla olevine maailmantehtaineen ja -laivastoineen. Nyt oli hänellä jotakin, jonka vuoksi kannatti palata kotiin!

Hänen äitinsä ei omaksunut tällaista isänmaanrakkauden-tunnetta eikä liioin tuntenut mitään vetoa Norjan elämää kohtaan. Mutta rahat, jotka hän oli säästänyt Rafaelin opintoja varten, olivat aikoja sitten hupenneet, ja Hellebergenekin oli vaatinut niistä osansa. Ja korvausta ei kartano antanut; sehän oli metsätalo, ja uusi metsä oli vielä alaikäistä.

Siis kotiin! Pari vuotta Hellebergenessä, — niitä Rafael juuri tarvitsi.

Mutta joka kerta kun saapui aika, jolloin he olivat päättäneet matkustaa, tuli jotakin esteeksi.

Ensin pidätti Rafaelia eräs pieni keksintö, jolle hän tahtoi hakea patentin. Tähän saakka hän vain oli synnyttänyt ilmoille aatteet, joita toiset olivat käyttäneet hyväkseen; nyt tulisi tässä suhteessa olemaan toisin. Keksintö sai patentin ja tämä vietiin eräälle agentille myytäväksi. Mutta he eivät matkustaneet vielääkään. Mikä oli esteenä? Uusi keksintö ja uusi patentti, paremmin kauppansa tekevä kuin edellinen, joka ikävä kyllä ei mennyt. Tämäkin patentti haettiin, tämäkin maksoi rahaa ja vietiin kaupan. Eikö Rafael siis voinut matkustaa? Oojaa, kyllä vaan.

Mutta rouva Kaas ymmärsi pian, ettei tämä ollut täyttä totta. Silloin sai hän erään nuoren sukulaisen avukseen. Tämä oli Hans Ravn, insinööri — niinkuin useimmat Ravneista. Hans Ravnin Rafael kovasti mieltä. Tämä johtui siitä että hän itsekin oli temperamentiltaan Ravn, mitä hän ei tähän saakka ollut lainkaan tiennyt. Ja tämä oli kuin ilmestys! Hän oli luullut että Ravnit olivat samanlaisia kuin hänen äitinsä, mutta nyt hän kuuli, että äiti juuri oli jotain aivan toista kuin muut.

Hans Ravnille sanoi rouva Kaas lopulta että heidän nyt täytyi matkustaa! Matkustuspäiväksi määrättiin toukokuun viimeinen päivä, ja tästä piti Hansin levittää tietoa, sillä rouva Kaas arveli, että lähtöön tulisi enemmän pakkoa, kun se tulisi yleisesti tiedoksi.

Hans Ravn kertoi uutisen kaikille, osaksi sen vuoksi että hän oli Rafaelin ammattivereita, osaksi toivoen, että jotain tehtäisiin, esim. että pidettäisiin semmoiset lähtökekkerit, ettei paremmista apua.

Kaikki yksimielisesti päättivätkin pitää jäähyväiskekkerit, ja ne päättyivät siten että seurue järjestyneenä joukkueena saattoi kunniavieraan kotiin. Matkalla he tapasivat upseerijoukkueen, joka matkasi kotiin samalla tapaa. Oli vähällä tulla tappelu, mutta sopu säilyi kuitenkin; insinöörit hurrasivat upseereille ja upseerit hurrasivat insinööreille. Seuraavana päivänä seisojien sanomalehdessä kummastakin kekkeristä ja seurueiden yhteenotosta.

Tästä koitui seurauksia, joita rouva Kirsten Kaas ei ollut osannut aavistaakaan.

Ensinnä eräs hyvin miellyttävää laatua. Se professori, joka oli saanut Rafaelin ensimmäisen kirjoitelman painatetuksi, ajoi vaunuissa perheineen rouva Kaasin asunnolle; hän nousi portaat ja kysyi eikö rouva heidän seurassaan haluaisi vielä kerran katsella kauneinta mitä oli Münchenissä ja sen ympäristöillä. Kirsten tunsimartelun hyvämieltä ja nousi vaunuihin. Matkalla he tietysti puhuivat vain Rafaelista. Osaksi hänen ominaisuuksistaan, hän kun oli kaikkien naisten suosikki, osaksi tulevaisuudesta, jota kohti hän oli kulkemassa; professori lausui, ettei hänellä ollut vielä ollut niin lahjakasta oppilasta. Rouva Kaasilla oli mukanaan erinomainen kaksoiskiikari; joka kerta kun hän tuli liikutetuksi, hän pani sen silmänsä eteen, ja muiden ylistyslauseet levittäytyivät kuin auringon kimalluksena talojen ja maiseman ylle. Pieni seurue aterioi vielä yhdessä ja ajoi kotiin vasta iltapäivällä.

Tullessaan sisään huoneisiinsa tunsimartelun rouva Kaas voimakasta kukkais-tuoksua. Jotkut heidän tuttavistaan, jotka tähän saakka eivät olleet tienneet, milloin he matkustaisivat, tahtoivat nyt osaltaan täten juhliä heitä molempia. Sitäpaitsi oli ovikello soinut koko päivän, kertoi palvelijatar.

Vähää myöhemmin tulivat Rafael ja Hans Ravn sekä pari perhettä; he tahtoivat syödä tänä iltana yhdessä; viimeisen patentin myynti tuntui onnistuvan; täytyihän tätä tapausta juhliä edeltäpäin! Rouva Kaas oli loistavalla tuulella, ja niin lähdettiin. Ulkona oli niin ihana kevätilma, että siitä täytyi nauttia maan hengessä, — kauas kaupungista siis!

He söivät ulkona, samoin kuin moni muukin seurue heidän ympärillään. Siellä oli musiikkia ja hilpeyttä ja illan pitemmälle hämärtyessä vallitsi pehmeinen, aaltoileva tunnelma. Pimeään tultua heidän toisella puolellaan oli suuren kaupungin valomeri, toisella puolipimeys yksityisine valopisteineen, — ja tätä käytettiin kuvaannollisena aiheena niissä puheissa, joita pidettiin pois matkustaville.

Pari naista kulki hitaasti ja merkittävästi liikehtien Rafaelin tuolin sivuitse. Rouva Kaas istui vastapäätä poikaansa ja näki tämän, Rafael ei. Vähän kauempana naiset pysähtyivät odottamaan, mutta heihin ei kiinnitetty huomiota. Sitten he jälleen palasivat takaisin ja taas hitaasti hiidättivät Rafaelin tuolin ohitse. Taaskin turhaan.

Tämä vei rouva Kaasin hyvän tuulen. Ja hän oli niin voimakas, että hänen äänettömyytensä veti verhon koko seurueen ympärille. He läksivät pois.

Seuraavana aamupäivänä — Rafael oli jälleen ulkona patenttiasioissaan — soi ovikello. Piika toi laskun, jota sitäkin oli eilen käytetty täällä. Lasku oli eräästä isommasta ravintolasta, eikä se ollut niinkään pieni. Rouva Kaas ei voinut aavistaakaan, että Rafaelilla saattoi olla velkoja, — ja kaupanpäälliseksi vielä kapakanisännälle! Hän käski vastata, että hänen poikansa oli täysi-ikäinen ja ettei hän ollut poikansa kasööri. Soi taaskin, ja piika toi uuden laskun, joka sekin oli käynyt täällä jo eilen; se oli eräästä tunnetusta viinikaupasta, eikä sekään pieni. Soi taaskin, ja nyt tuli kukkaislasku, oikein kelpo summalle. Sekin oli käynyt täällä eilen. Rouva Kaas luki sen kahteen, kolmeen, jopa neljään kertaan; hänen päähänsä ei mitenkään tahtonut mahtua, että Rafael voi olla velkaa kukista; — mihinkä hän niitä olisi tarvinnut? Kello soi, kultasepältä tuli lasku. Nyt hermostui rouva Kaas siinä määrin soitoista ja laskuista, että hän piti viisaimpana paeta. Tässä siis oli syy, miksi Rafael ei halunnut matkustaa; hän oli ankkurissa! Tämän vuoksi siis koko touhu patentin myymisessä; hänet toki piti ostaa irti.

Hän oli tuskin päässyt ulos ovesta, kun esiin astui pieni kiltti vanha eukko ja kysyi arasti, oliko se ehkä *Frau von Kaes*. Taaskin lasku, ajatteli rouva Kaas ja alkoi silmäillä naista tarkasti. Tämä oli kuin ohut, riistetty ruusupensas, josta vielä oli jäljellä pari ylikypsää viimeistä kukkaa; hän näytti köyhältä ja kokemattomalta kaikessa muussa paitsi nöyryydessä.

"Mitä te tahdotte minulta?" kysyi rouva Kaas osaaottavalla äänellä, päättäen maksaa tälle raukalle muutta mutkitta, olipa kysymys mistä tahansa. Pikku eukko pyysi *tausend Mal um Verzeihung*, mutta hän oli *eine Beamtenwittve* ja oli lukenut sanomalehdestä, että nuori *von Kaes* tulisi matkustamaan, ja tämän johdosta tulivat hän ja hänen tyttärensä niin epätoivoihinsa, että hän päätti mennä *Frau von Kaesin* luokse, joka oli par — — eukko alkoi itkeä tihuutta.

"Mitä teidän tyttärenne minulta tahtoo?" kysyi rouva Kaas jo koko joukon viileämmästä. "*Ach, tausend*

Mal um Verzeihung, gnädige Frau!" — hänen tyttärensä oli naimisissa *Hofrath von Rathenin* kanssa — *Ihrer grossen Schönheit wegen*"; voi, tytär oli niin onneton, sillä *Hofrath von Rathen* joi ja menosteli. Eräessä taiteilijajuhlissa oli *Herr von Kaes* tavannut tyttären, — "*und so wissen Sie, zwei so junge, reizende Leute* —." Hän katseli ylös rouva Kaasin puoleen kuin kellarinikkunasta sadeilmalla.

Mutta rouva Kaas oli jo saanut entisen piukean olemuksensa takaisin. Korkealta toisesta kerroksesta kuuli pieni riistetty poloinen: "Mitä teidän tyttärenne tahtoo minun pojastani?" — "*Tausend Mal um Verzeihung!*" mutta heissä oli herännyt ajatus, että tytär saattaisi tulla heidän mukanaan Norjaan. Norjahan oli niin vapaa maa — "*und die zwei Jungen haben sich so gern*". — "Onko poikani luvannut sen hänelle?" kysyi rouva Kaas kylmänä kuin korkean talon varjo. "*Nein, nein, nein!*" tuli kauhistuneesti: "*nein, nein, nein!*" Vain he kaksi, äiti ja tytär, olivat tulleet sitä ajatelleeksi tänään, lukiessaan yhdessä sanomalehdestä että nuori *von Kaes* matkustaisi. "*Herr Gott im Himmel!*" jospa hänen tyttärensä yhdellä iskulla pääsisi kaikista kärsimyksistään! *Frau von Kaes* ei voinut aavistaakaan, mikä uskollinen sielu hänen tyttärensä oli, mikä aviovaimo..."

Rouva Kaas syöksähti alas lähimpään kerrokseen — ei aivan kuin se, joka juoksee hattunsa perään; mutta pikku ihmisestä, joka jälleen seisoj varjossa ristityin käsin ja peljästynein silmin, näytti, että hän katosi nopeammin kuin köyhän toivo. —

Seuraavassa kerroksessa seisoj nuori sievä kukkaistytty odottamassa tuota hienoa naista, joka pakeni eteenpäin: "*Bitte, gnädige Frau!*" — "Vieläkin yksi! ajatteli vainottu ihminen. Hän katseli ympärilleen pelastusta etsien, puikahti suoraan kadulle, nopeasti, ylen nopeasti, — kun taas eräs nainen ilmestyi hänen eteensä ihan kuin maasta nousten ja kiinnitti häneen omituisen katseen. Silloin rouva Kaas poikkesi katukäytävältä ja pelastautui ajurinrattaille. "Mihin?" kysyi ajuri, joka näki että oli kiire. Sitä ei rouva Kaas ollut ehtinyt ajatella, mutta hän vastasi päättävästi: "Bavariaan!" Hän oli todellakin aikonut ennen matkaansa käydä ihailmassa kaupunkia ja sen ympäristöjä Bavaria-muistomerkin korkeasta päästä. Siellä oli paljon ihmisiä, mutta rouva Kaasin vuoro kiivetä ylös tuli kuitenkin pian, ja juuri kun hän oli päässyt jättiläisnaisen päähän ja asettautui katsomaan ulos, kuuli hän erään naisen kuiskaavan takanaan: "Se on hänen äitinsä!" Mahdollisesti oli Bavarian päässä tällä hetkellä muitakin äitejä kuin hän, mutta hän kokosi helmansa ja kiisi takaisin alas.

Rafael tuli kotiin noutaakseen äitiään päivälliselle. Hän oli loistavalla tuulella, hän oli myönyt patenttinsa. Mutta äitinsä hän löysi sohvan äärimmäiseltä laidalta suuri kaksoiskiikari kädessä. Kun hän puheli äidilleen, ei tämä vastannut, vaan ojensi kiikarin häntä kohti siten että pienet lasit olivat ulospäin ja suuret silmään päin. Hän tahtoi saada pojan niin kauaksi kuin suinkin mahdollista. — —

III.

— Eräänä kauniina iltana kesäkuun alkupuolella he nousivat laivasta kaupungin satamassa ja muuttivat venheeseen, jonka piti viedä heidät Hellebergeneen. He eivät tunteneet ketään vastaanotulleista miehistä, vaikka kaikki olivat kartanosta. Venhe niinikään oli uusi. Mutta saaret, joiden salmiin he pian sousivat, olivat entisellään. Ne olivat kauan odottaneet heitä ja olivat nyt puhjenneet kukkeuteensa heidän vastaanotokseen; ne siirtyivät yksi toisensa jälkeen siivosti tieltä, jotta venhe pääsi vapaasti eteenpäin.

Kumpikaan heistä ei puhunut miesten kanssa, eikä heitä liioin puhuteltu. He sulautuivat toistensa tunnelmaan, he nimittäin olivat molemmat peloissaan. Tämä tunne iskeytyi heihin aivan yhtäkkiä. Mikään ei tarjonnut tähän pelkoon lievitystä: ei iloisesti heloittava ilta-aurinko meren ja saarien yllä, ei maalta tuleva väkevä hyvä tuoksu eikä heidän ohitse kulkevan pikku rannikkohöyrylaivan työteliäs sätkätys. Nyt, kun tosi oli kysymyksessä, nousi vastuunalaisuuden tunne sekä entisistä että tulevaisista heidän mieliinsä. Ja miltähän mahtaisikaan perillä näyttää, ja kuinkahan he nyt enää soveltuisivat ympäristöönsä täällä? Pian olivat he sivuuttaneet sen kapean väylän, joka johti lahteen ja samoin Helleberg niemen viimeisen nokan,... tuossa oli viheriä kumpu heidän edessään, keskellä olevine rakennuksineen, noilla harjuilla ennen rehotti tummana valtainen, varjoisa metsä... nyt ne olivat paljastetut, alasvaipuneet, muodottomat, niiden pinnalla näytti olevan viheriä samea kerros jotakin, eikä sitäkään ollut joka paikassa. Kaikki mikä harjuihin ennen oli sisältynyt, oli nyt painunut alas heidän itsensä keralla, oli pienentynyt — ei olemukseltaan, vaan heidän silmissään. He muistivat kuinka oli ennen, ja he tunsivat olevansa laihoja ja ränsistyneitä.

Rakennukset olivat äsken maalatut, mutta paljoa pienemmät kuin ne, jotka heidän muistinsa oli säilyttänyt. Ei kukaan tullut heitä vastaan laiturille; ylhäällä portaiden luona vain näkyi kaksi olentoa,

hämälläkö lienevät olleet vai epäluuloissaan. Tulijat menivät sisään rouvan vanhoihin huoneisiin sekä ylä- että alakerrassa; nämä olivat siinä asussa kuin olivat olleet heidän lähtiessään ulkomaille, mutta kuinka ne tuntuivatkaan laskehtineilta, ja kuinka ilma niissä oli ummehtunutta! Illallispöytä oli katettu; se notkui raskaan ruuan painosta; mieleen tuli talonpoikaishäät. Vanhat lehmukset — poissa. Rouva Kaas alkoi itkeä.

Samassa hän yhdessä väläyksessä muisti jotakin: "Menkäämme toiseen sivustaan!" Hän sanoi tämän semmoisella äänellä kuin pitäisi heidän vasta siellä tuntea olevansa kotona. Porstuassa tarttui hän Rafaelin käsivarteen. Rafael tunsi suurta jännitystä.

— Isän vanhat huoneet olivat kokonaan uudistetut häntä varten! Sekä suuressa että pienessä hän tunsi äidin maun, — tämä oli pitkäikäisen salaa tehdyn työn tulos, tässä oli siis ollut lavea kirjevaihto ja rahaa oli tähän mennyt paljon. Kuinka kaikki olikaan täällä uutta ja vapauttavaa! Huoneet oli tehty yhtä vieraiksi sille elämälle, jota täällä oli vietetty kuin äiti itse olisi halunnut tehdä poikansa sille vieraaksi.

He saivat kuitenkin varsin mukiinmenevän illallisen ja senjälkeen he tekivät reippaan kävelyretken pitkin rantaa. Himmeästi loistava majakantuli kaukana ulapalla ja hiljaiset mainingit kertasivat heille vanhaa tarinaansa; kesäyö laskeutui hämärän tuttavallisuudessa heitä kohti.

Seuraavana aamuna oli Rafael soutelemassa lahdenpoukamassa, lapsuutensa leikkikamarissa. Huolimatta puolittain vajonneista ja alastomiksi ryöstetyistä harjuista tunsi hän kuvaamatonta riemua saadessaan taas olla täällä. Yksinäisyydessä, hiljaisuudessa, jossa ei kukaan eikä mikään häntä ahdistanut missään suhteessa. Kun monivuotisen oleskelun jälkeen suurkaupungeissa istuu norjalaisessa lahdenpoukamassa yksinään, niin tuntee kuin puolipäivän helteestä ja touhusta astuisi korkeaan holvikirkkoon, jonne ei ulkoa kuulu mitään, eikä sisäpuolelta myöskään mitään muuta kuin tulijan omat askeleet. Pyhää, pyhää puhdistumista, antaumusta, hartautta, — mutta semmoisessa valaistuksessa ja vapaudessa, jota ei ole missään kirkossa. Nykyisyys väistyy pois, ja sen keralla aika ylipäänsä. Hänestä tuntui että hän oli ollut täällä jo eilen ja toissapäivänäkin. Ulkopuolella tätä paikkaa ei kukaan tiennyt hänestä mitään.

Kuvaamaton oli tunnelmarikkaus, jota hän tällä paikalla imehti; koskaan ei hän ollut kokenut mointa. Uusi aistimuslaatu, lapsuudenaikaiset kauneusvaikutelmat, joko aivan unohtuneina tai toisin muistoonjääneinä, hiipivät nyt hänen sieluunsa ja puhuivat hänelle kuin jälleen palanneet hyvät henget.

Kukkulain uudet ääripiirteet, vanha rakas tuoksu, värit, jotka suhtautuivat toisiinsa aivan aavistamattomalla tavalla, taivas, joka tosin oli lähempänä, mutta kuitenkin kauas vetäytynyt; valovaikutelmat kylmemmissä, mutta keveämmissä, hienommissa ilmakerroksissa. Ei missään leveätä tasankoa, rajatonta jatkuvaisuutta, ei, vaan monenlaista, moniiviivaista, ty pistettyä, jyrkkää, levotonta ja samalla sanomattoman raikasta, hänen teki mielensä sanoa: kapinallista.

Yhä enemmän ja enemmän hän sulautui muistoihinsa; hänellä oli taipumusta tällaiseen. Joka aironvedon jälkeen hän lepäsi, tunsi olevansa kuin omituisissa kahleissa. Venhe lipui yhä syvemmälle, hän ei välittänyt, minne,... kunnes hän poukamasta kuuli aironloisketta, joka ei voinut olla hänen soutuunsa kaikua. Aironvedot seurasivat toisiaan varmasti ja rivakasti. Hän kääntyi. —

— Ylhäällä puutarhapengermällä käveli parhaillaan rouva Kaas erinomainen kaksoiskiikari kädessään. Hän oli juonut kahvia ja iloinnut katsellessaan lahtea, saaria ja merta. Rafael oli yhä vesillä, sanottiin. Tuolla kaukana, niin, siellähän hän oli; rouva Kaas nosti kiikarin silmäinsä eteen juuri sinä hetkenä, jona valkeaksi maalattu venhe liiti Rafaelin ruskeaksi tervattua venhettä vastaan. Valkeaksi maalattua venhettä sousi vaaleaan leninkiin puettu nainen, — — grand dieu, onko täälläkin naisia! Rafael pysähdytti, s.o. molemmat nostivat aironsa vedestä sinä hetkenä kun venheet lipuivat toistensa ohitse...

Rouva Kaas näkee naisen mustan tukan ja sen alla vahvan kaulan; mutta leveäreunainen olkihattu estää häntä näkemästä naisen kasvoja; hattuhan on melkein ylösalasin. Nyt iskee Rafael aivot veteen ja huopaa naista kohden, ja tämä samoin huopaa Rafaelia kohden. Ovatko he tuttuja? Heti kun venheet uudelleen ovat vieretysten, tarttuu Rafael toisen venheen laitaan ja vetää sen lähemmäksi; nyt tarjoo hän kätensä, ja toinen ottaa sen vastaan. Rouva Kaas näkee Rafaelin kasvot puoliksi ja niin selvään, että huulten liike näkyy; Rafael hymyilee! Hattu estää edelleenkin näkemästä naisen kasvoja, mutta rouva Kaas näkee hänen täyteläisen rintansa ja voimakkaan käsivarren, joka pistää esiin puolipitkästä hihasta. Heidän kätensä eivät hellitä otettaan; nyt nauraa Rafael niin että leveä selkä hytkyy, — mitä tämä on, mitä tämä on...? Onko joku tullut heidän perästään Münchenistä?

Rouva Kaas ei voi enää istua hiljaa paikoillaan, hän panee kiikarin pois, hänet valtaa suuri tuska, hänessä puhkeaa hillitön viha. Kestää kotvan ennenkuin hän rauhoittuu sen verran että voi ottaa kiikarin käteensä ja tarkastella näkyä edelleen.

"Nainen" oli kääntänyt venheensä; nyt he soutilivat vierä vieressä, nainen yhtä nopeaan kuin Rafael.

Joka kerta kun rouva Kaas tarkasteli poikaansa, näki hän tämän hymyilevän, ja "nainen" tuntui lakkaamatta katselevan Rafaelia. Tuossa he kaartivat ja rupesivat soutamaan pappilan rantaan päin... Oliko se Helene? Ainoa sivistynyt nainen penikulmaisella alueella, ja tähän ainoaan oli Rafael takertunut jo ensimmäistä päivää kotona ollessaan.

Nuo "naiset" — ne eivät koskaan voineet katsoa häntä pikiintymättä häneen heti paikalla! Tuossa laskevat venheet maihin, ei kiviteloille, kivet kai olivat liukkaat, vaan savihietikölle, he soutavat kumpikin venheensä savikkoon niin kovaan kuin jaksavat, ja nainen hyppää venheestään maalle nopeasti ja kevyesti, sitten Rafael vähän raskaammin, — ja taas he kättelevät! Sepä naikkonen on valmis!

Rouva Kaas kääntyi heistä pois päin. Nyt hän tiesi, että hän tästä hetkestä alkaen oli tullut vanhaksi huonekaluksi, joka siirretään ullakolle. — —

Helene se todellakin oli. Hän tiesi, että he olivat tulleet, hän tahtoi soutaa kartanon sivuitse, ja tällöin hän tapasi Rafaelin, joka oli vesillä vain soudellakseen. Kun molemmat olivat nostaneet aironsa vedestä ja venheet äänettömästi liukuivat toistensa sivuitse, ajatteli Rafael: "Onko se *hän*? — Hän ei ole kasvanut täällä; hän on rakenteeltaan liian suuripiirteinen ollakseen täältä. Hän ei ole tämän paikkakunnan henkeä."

Hän näki nimittäin edessään lujapiirteiset kasvot ja suuret harmaat silmät, jotka olivat syvällä päässä. Levolliset, viisaat kasvot, — joihin samassa ilmaantui aikamoinen annos veitikkaa... Tämän hän tunsu vanhastaan, tämä oli aikoinaan tehnyt hänelle niin hyvää. Kaiken jälleentuntemisen, kaiken mieleenpalaamisen ensimmäinen vaikutelma (mikäli semmoisen saamiseen on tilaisuutta) on sen jälleentunteminen ja muistaminen, mikä meille ennen on tehnyt joko hyvää tahi pahaa. Tuo suuri suu, nuo raikkaat silmät, joista nyt veitikka kurkistaa, ne ovat tehneet hänelle vain hyvää, vain hyvää... "Helene!" huudahti hän ja iski aironsa veteen ruvetakseen huopaamaan. "Rafael!" vastasi tyttö tulipunaisena ja iski myös aironsa veteen. Hänellä oli pehmeävärinen altoääni.

— Kun Rafael tuli kotiin välipalalle, loistavana, kertoilevana, tapasi hän kaksi suurta silmää, joiden ilme selvästi puhui: "Oletko sinä jo heittänyt minut romuläjään?"

Rafael mykistyi raivosta. Syönnin aikana ilmoitti äiti välinpitämättömän näköisenä, että hän ajaa rovastille kiittämään huolenpidosta kaikkina näinä vuosina. Rafael ei vastannut. Siitä äiti päätti, ettei hän halunnut tulla mukaan. Kesti kotvan ennenkuin hän pääsi lähtemään; ajopelit olivat uudet, tallimies samoin uusi ja harjaantumaton. Rafaelille hän ei sanonut mitään.

Rovastilla hänet otettiin vastaan mitä kunnioittavimmalla tavalla, mutta kuitenkin samalla sydämellisesti. Rovasti oli pulska vanhus, oiva käytännön mies; ruustinna taas oli syväluonteisempi. Molemmat vakuuttelivat, ettei tilanhoidon valvominen ollut tuottanut heille minkäänlaista vaivaa, vaan miellyttävää ajankulua. Sitäpaitsi oli Helene viime aikoina ottanut sen toimekseen. Helene? Niin, kävi nimittäin niin, että Hellebergeneen ensimmäinen hoitaja oli agronomi ja metsänhoitaja eräässä suuressa yhtiössä, joka niinä aikoina lopetti toimintansa. Häneen tunsu Helene semmoista kiintymystä, että hän kaikkina loma-aikoinaan seurasi tätä kaikkialle; se olikin oikein erinomainen vanha mies. Näillä vaelluksilla opetti agronomi työlle kaikkea mitä hän itsekin tiesi; hänellä oli erikoista taipumusta opetukseen. Työlle tämä merkitsi huomattavaa kehitystä, samalla kun se tarjosi hänelle elinkeinon. Erä erältä oli Helene ottanut koko tilanhoidon käsiinsä. Se oli hänelle koko elämän arvoinen tehtävä.

Rouva Kaas pyysi saada tavata Heleneä kiittääkseen häntä. Mutta Helenehän oli juuri mennyt ulos Rafaelin kanssa! "Niin, se on totta", sanoi rouva Kaas. Hänen täytyi esiintyä ikäänkuin hän olisi jo tiennyt tästä, mutta pian hän pyysi valjastamaan hevosensa.

— Samalla aikaa molemmat nuoret kiipesivät ylös harjun rinnettä. He olivat noudattaneet rannikon suuntaa, Helene edellä, Rafael jäljessä. Helene oli kasvanut metsässä, se oli varmaa jos mikä. Kuinka notkea oli hänen voimakas vartalonsa; ja tuo tapa jolla hän suoriutui hyppäämään puron yli, kiipeämään ylös kapeaa polkua myöten, pujottautumaan nuorten havupuitten muodostaman pensaikon välitse, joka ei tahtonut päästää häntä eteenpäin... tahi kun hänen piti kaarrella savisessa mäessä tahi kallionhalkeamissa, joita täällä oli kosolta — nopeasti aina yhdestä toiseen. Ylösnousu joelta oli vaikein ja samalla hauskin, ja senvuoksi he kiipesivät siitä kohden. Rafael tahtoi myös olla mies puolestansa, hän oli alinomaa tytön kintereillä, — mutta luoja paratkoon, kuinka raskasta se oli! Ensinnäkään hän ei ollut ollenkaan harjaantunut, ja — —. "Tästä on vähän vaikea päästä ylitse", sanoi tyttö. Puu oli viime sateen aikana kaatunut kumoon, ylhäällä olivat sen juuret pystyssä ja täällä alhaalla se sulki tien.

"Älä pidä siitä kiinni; se voi irtaantua ja viedä meidät mukanaan!" — Viimeinkin jotakin, joka näyttää hänestä vaikealta, ajatteli Rafael. Hän näki Helenen liikehtivän eteenpäin pitkin puun suuntaa kajoamatta puuhun: hän näki tytön miettivän hetken, ennenkuin tämä tarttui erääseen haaraan, jonka yli hänen täytyi kiivetä, mutta sitten Helene nosti hameen polvien tasalle ja kapusi yli nopeasti, hyvin

nopeasti, toisen yli samalla tapaa — ja lopuksi itse rungon ylitse, juuri siinä kohdassa, jossa ei enää ollut mitään oksia tiellä. Sitten vinosti ylös mäkeä, kunnes hän seiso i korkealla kukkulalla ja näki Rafaelin vaivaloisesti köntytävän alhaalla.

Rafaelin voimiin otti tämä hirvittävästi. Hengitys pyrki ihan salpautumaan, hiki virtasi solkenaan. Kun hän vähää myöhemmin kuin tyttö saapui kukkulalle, musteni maailma hänen silmissään — ja vaikkakin tosin vain noin puoleksi sekunniksi, niin riitti se valaisemaan hänelle tytön tavattoman terveyden. Tämä seiso i katsellen häntä. Hän punoitti ja oli lämpimissään, hänen silmissään oli loistetta ja veitikkaa, ja hänen povensa nousi ja laski nopeassa tahdissa. Mutta ei ollut vähääkään epäilystä, etteikö hän olisi heti kohta jaksanut kiivetä vielä yhtä pitkää matkaa ja yhtä jyrkkää rinnettä pitkin. Rafael ei jaksanut virkkaa sanaakaan. Tyttö sanoi: "Nyt sinun täytyy kääntyä katsomaan merta."

Sanat vaikuttivat Rafaeliin kuin olisi ne sanonut itse suuri Pan, joka katseli heitä kukkuloilta kaukana takana. Ne vaikuttivat häneen kuin sen luonnon henkäys, jonka piiriin hän oli kiivennyt, ne sivelivät häntä jääkylmällä kädellä ja ne sivelivät häntä jälleen lämpöisellä kädellä, — ja senjälkeen hän muuttui toiseksi.

Sillä hän oli hullaantunut, — hullaantunut tyttöön silloin kun tämä johti kulkua virran luota ylös harjulle. Tyttö suorastaan veti itseensä uusia mahtavia voimia metsästä. Hän muuttui korkeammaksi, solakammaksi, hän muuttui mahtavammaksi. Silmäin lämmin katse, äänen täyteläisyys, liikkeet, muodot, sielukkuus huumasivat häntä jo tuolla alhaalla laakson syvyydessä ja virranpauhinassa; ja hullaannus yhä vain kasvoi kiipeämisen ja sen tuottaman vaivannäön keralla. Ei mikään tanssisali tahi leikkikenttä, ei mikään voimistelu- tahi ratsastuskoulu pysty näyttämään ruumiin voimia ja sielun lennokkuutta, esittämään olemuksen yhtenäisyyttä niinkuin kiipeily vuorilla ja metsissä. Lopuksi Rafael aivan hurmaantui. Hän ajatteli: nyt minä kiipeän hänen jälessään porrasta myöten korkeimpaan onneen! Tuonne ylös, ylös! Tytön pelottomuus hänen seurassaan, tytön huolettomuus hänen katseistaan alkoi pyörryttää häntä. Tuonne ylös, ylös!

Mutta kun he saapuivat vielä korkeammalle, tuli tyttö yhä hehkevämmäksi ja hän yhä surkeammaksi.

Ja tuolla ylhäällä, ylhäällä — maailma kerrassaan musteni hänelle; pariin tuokioon hän ei voinut liikahtakaan, ja vielä pariin tuokioon hän ei voinut puhua, mutta silloin sanoi tyttö: "Nyt sinun pitää kääntyä ja katsoa merta."

Sanotaan että naiset synnyttämisenä hetkenä saavat uutta verta; joka pisara on senjälkeen erilainen kuin ennen. Jotakin tämäntapaista tapahtui Rafaelille. Näky, joka oli hänen edessään tänne kiivettäessä, tunteet, joita hän tunsi tänne kiivettäessä, — täällä ne vaihtuivat tyyten toisiksi. Uusi tunne vastasi siihen mitä tunturit puhuivat kaukana takana; hän muisti ne vielä lapsuudestaan. Se vastasi merelle tuolla edessä, merelle kaukana saarten tuolla puolen, merelle saarineen, merelle, joka antaa maalle muodon ja elämän. Meri lepäsi himmeän kirkkaana puolihämymässä ja katseli monimuotoista maata edessään kuin lempilasta, jossa huomaa olevan elinvoimaa. Tavoittele sinä vaan suuria! Muuten koituu voima sinulle perikadoksi.

Ja muutamia niistä keksinnöistä, joista hän oli uneksinut, kangastui hänelle hämärästi; ne olivat siinä, ja riippui vain hänestä, tahtoiko hän jonakin päivänä purjehtia niiden kera sisälle poukamaan.

"Mitä sinä ajattelet?" kysyi tyttö. Silloin hävisi häneltä tuo kaikki; silloin hän heti oli täällä jälleen, vain täällä, ja hän tunsi kuinka pyöreä ja lämmin oli tytön alttoääni. Silmänräpäystä aikaisemmin olisi hän saattanut sanoa tytölle kaiken tuon ja enemmänkin, ikäänkuin johdantona johonkin vielä enempään. Nyt hän istuutui sanomatta mitään. Tyttökin istuutui. "Minä kiipeän niin usein tänne ylös katsomaan merta", sanoi hän. "Täältä se on silloin sekä alku että loppu. Tuolta alhaalta katsoen se on vain purjehdusreittiä."

Rafael hymyili. Tyttö jatkoi. "Meren laita on niin, että tänne ylös voi tuoda mukanaan kuvan siitä mitä sen pitäisi olla, — mutta täällä se kuva pian häipyy. Ja sen tiensä se muuttuu joksikin aivan toiseksi."

Rafael käänsi katseensa tyttöön. "Niin, se on aivan totta", sanoi tyttö ja punastui. — "Minä en epäile sitä vähääkään."

Mutta Helenen ajatukset siirtyivät jo kokonaan muualle. "Katselletko sinä näitä taimia yltympärillä?" — "Katselen." — "Tiedätkös että viime vuonna oli semmoinen kuivuus että melkein kaikki kasvullisuus kuivui täällä ylhäällä. Ja samoin kävi monilla muillakin paikoilla harjujen tuolla puolen, katsohan tuonnekin." Hän osoitti kädellään. "Kun tulee lahden poukamaan, näyttää tämä kaikki niin rumalta. Minä kyllä ajattelin sitä eilenkin. Mutta sitten minä ajattelin myöskin, että hänen ei tarvitse muuta kuin päästä maihin, kun hän jo huomaa että hän on tehnyt meille vääryyttä. Sillä onko oikeastaan mitään somempaa kuin tuommoinen männyntaimi tuolla kuopassaan? Ei, ja katsohan värejä; se on terve mies, jos kukaan! Entä nämä ylpeät kerkät! Entä nämä sievät neulaset!" Helenen ääni sai väriä lausutun

sisällön mukaan. "Mutta tuo tuolla kaukana on kuitenkin komein ukko koko joukosta!" Hän lähti kulkemaan sitä kohti ja Rafael seurasi häntä. Näetkö sitä? Sillä on jo kaksi haaraa! Ja minkälaisia ne ovatkaan! Hän oli polvillaan sen ääressä. "Tällä pojalla on ollut vanhemmat, joista se voi olla ylpeä! Sillä täällä on täsmälleen yhtä paljon ja yhtä vähän suojaa niille kaikille. — Hyi tuota ilkeätä karpästä!" Hän oli nyt syrjemmässä erään hennomman lapsen luona, joka oli vähällä joutua suurempainsa saarroksien. Hän vapautti sen ja läksi noutamaan tuoretta multaa, jonka hän sijoitti varovasti sen rungon ympärille. "Sinulta raukalta varmaankin puuttuu kosteutta, vaikka onkin satanut kauheasti ihan äskettäin." — "Käytkö sinä usein täällä ylhäällä?" — "Ei täällä muuten syntyisi mitään." Helene katsoi Rafaeliin tutkivasti: "Sinä kenties luulet, ettei tämä pikkuväki tuntisi minua? Ehei, joka ainoa niistä tuntee. Jos olen kauemmin poissa, niin eivät ne viihdy; mutta jos käyn usein niiden luona, niin pysyvät ne virkeinä." Hän oli polvillaan, toisella kädellään hän tuki itseään, toisella hän nyhti erään ruohotupsun maasta. "Nämä junkkarit, kun tahtovat varastaa minulta taimeni."

Jos joku pikku ihminen olisi sanonut kaiken tämän, — avosuinen ja vilkassilmäinen pikku ihminen; — mutta Helene oli suuri ihminen, jolla oli sisällään teräsvieteri; hänen silmissään ei ollut ilkamoivaa katsetta, ja ne jäivät katsomaan sitä mihin ne kerta osuivat. Suu oli suuri ja lausui sanat varovaisesti huolitellen, täydellä todella. Jos joku on nopeaan ja sukkelasti lukenut sen mitä hän sanoi, niin lukekoon sen uudelleen; hän sanoi sen hillitysti, painokkaasti, joka tavun selvästi ääntäen ja huolitellusti korostaen. Hän oli nyt kokonaan toisenlainen kuin virralla ja mäissä. *Siellä* sinkautti hänen voimansa itsensä esille, aivan kuin olisi sen ollut pakko ponnistautua; — täällä se muuttui hienoksi talttumukseksi.

Eräs pohjolan kuuluisimmista naisista, jossa ilmenivät myös nämä molemmat puolet ja joka teki suurta kummastakin, Johanne Luise Heiberg [kuuluu tanskal. näyttelijätär. — Suom.] näki Helenen juuri silloin kuin tämä oli tullut täysikasvuiseksi. Rouva ei voinut erota hänestä, silmät ja korvat seurasivat tyttöä. Näkikö vanhus — tämä tapahtui hänen viimeisinä elinvuosinaan — tytyssä jotakin omasta nuoruudestaan. Heidän ulkonäössäänkin oli yhtäläisyyttä. Helene oli tumma, niinkuin rouva Heibergkin oli kerran, hän oli samankokoinen ja hänen vartalonsa oli samanlainen, joskin voimakkaampi, Helenellä oli suuri suu, suuret harmaat silmät niinkuin hänelläkin; veitikka voi pilkistää Helenenkin silmistä esiin. Mutta huomattavin yhtäläisyys oli olennessa, se oli ilmeessä, joka oli samanlainen kuin rouva Heibergin silloin kun hän oli äitiydessään rauhallinen ja vakava; sillä tämä oli hänen luonteensa perusrunko. "Mikä terve tyttö!" sanoi hän, kutsui tytön luokseen, veti hänet lähelleen ja suuteli häntä otsalle.

Lapsuudentoverukset olivat menneet harjun poikki toiselle rinteelle. Rafaelin piti ehdottomasti saada nähdä "Lahosuo".

Mutta kun he saapuivat sinne, ei Rafael tuntenut sitä enää; sehän kasvoi tervettä metsää! "Niin, siitä koituu kunnia vanhalle Helgeseniile", sanoi Helene säteilevin kasvoin. "Hän näki että keinoitekoinen kastelu oli muuttanut tämän suuren tasangon suoksi, ja siitä hän otti pohdin. Minä olin vain lapsi silloin, mutta minä olin kuitenkin mukana siinä puuhassa. Minä sain pienen maapalasen istuttaakseni siihen kaalia, ja sitä murua minä vartioitsin ja hoidin koko kesän. Sitten sain muitakin peltotilkkuja. Niistä saaduilla tuloilla me hankimme kylvettävää tänne ylös; neljäntenä vuonna me ostimme taimia. Niin, tarkoitan, että hän tahtoi että kaikki näyttäisi siltä kuin minä olisin ansainnut sen työlläni. Hän oli aika velikulka."

— Kun Rafael tuli kotiin, istui hänen äitinsä syömässä. Äiti oli järjestänyt kaiken ympärillään siten kuin tulisi hänen syödä yksinään, — mikä oli varma merkki siitä että hän oli loukkautunut. Kaikesta siitä mitä Rafael keksi hänen hyvittämisekseen, ei ollut mitään apua, hän ei vastannut mitään ja poistui pian pöydästä.

Nyt tunsu Rafael itse, kuinka suloiselta äidistä olisikaan mahtanut tuntua saada hänen kanssaan yhdessä kulkea löytö- ja jälleentuntemisretkillä uudessa Hellebergenessä. Eilen he isän huoneessa tunsivat olevansa kuin eroittamattomasti yhteenkuuluvat koko elämän ajaksi... ja jo aikaisin seuraavana aamuna oli hän menossa toisen kanssa.

Tänä iltana ei voinut enää tehdä asialle mitään, sen hän tiesi; mutta seuraavana aamuna hän pyysi sydämensä pohjasta, eikö äiti kuitenkin tänä päivänä tahtoisu tulla heidän mukanaan, jotta he näyttäisivät hänelle, mitä hän sai itse nähdä eilen. Äiti pudisti päätään ja ryhtyi lukemaan kirjaansa. Päivä päivältä hän teki äidille saman pyynnön, mutta samoilla tuloksilla. Näissä pyynnöissä äidin mielestä ilmeni itsensä pakoittamista. Ja sitähan niissä jossain määrin olikin. Rafael tahtoi sydäimestään sovittaa syrjäytyksen, hän tahtoi sydäimestään näytellä äidille kaikkea, sillä hän tunsu olevansa syyllinen, vaikka hänen mielestään hänen syyllisyytensä oli niin helposti ymmärrettävää laatua. Mutta että äiti läsnäolollaan hämmäntäisi *heidän* yhdessäolonsa suloisuuden, — Rafael olisi joutunut epätoivoon, jos äiti olisi myöntynyt.

Rovasti rouvineen ja tyttärineen tuli seuraavana sunnuntaina vastaamaan heidän vierailuunsa. Rouva

Kaas oli itse kohteliaisuus, ja erikoisesti hän kiitti Heleneä siitä että tämä oli niin verrattomasti hoitanut Hellebergeneä. Helene punastui itsekään tietämättä minkävuoksi. Mutta kun hän näki että Rafaelkin punastui, punastui hän vielä toisenkin kerran. Tämä oli ainoa erikoinen tapaus vierailun aikana, mitään muuta ei tapahtunut.

Lapsuudentoverusten jokapäiväisillä retkeilyillä metsissä ja mailla tyhjjeni ennen pitkää Hellebergenen ainehisto. Asiat muuttuivat siten, että nyt Rafael alkoi esitelmöidä, ja aineeksi tulivat hänen keksintönsä. Opiskellessaan yhdessä äitinsä kanssa hän oli saavuttanut erinomaisen kyvyn selittää selvästi ajatuksiansa, ja Helenessä oli hänellä kuulija, jonka veroista hänellä ei ollut koskaan ennen. Helene tunsu jo entuudesta niin laajalti luonnontieteitä, että hän ymmärsi yleistajuista esitystä; mutta yhtäkaikki ei tässä ollut kysymyksessä mitä Rafael esitti, vaan hän itse, — sen Rafael tunsu ja se lämmitti häntä. Helenen silmät kirkastivat hänen ajatteluaan. Koskaan ennen ei hän ollut tuntenut niin tervettä itseluottamusta kuin Helenen läsnäollessa. Ja tällä kertaa ei jälestäpäin tullut mitään epäilyksen tuskia.

Mutta Helene ei ollut edeltäpäin tiennyt mitään hänen epäilyksentuskistaan eikä niiden tuloksista. Rafael oli insinööri, se oli kaikki mitä Helene oli hänestä kuullut. Sikäli kuin Rafael puhui hän myöskin kasvoi, — ja pian menetti Helene osan varmuuttaan häneen nähden. Aluksi Helene ei tiennyt, minkävuoksi hänen *täytyi* yhä enemmän ja enemmän vetäytyä taaksepäin; mutta myöhemmin löysi hän aiheen olla kokonaan poissa Rafaelin matkoilta. Ja sitä mukaa kuin vielä muutakin puuhaa tuli lisäksi, muuttuivat heidän kävelyretkensä harvinaisiksi; "Helene oli saanut niin paljon tekemistä."

Rafael ei ymmärtänyt syytä tähän; hän otaksui että äiti tavalla tai toisella oli syypää tähän (mikä muuten ei ollutkaan aivan väärä otaksuma) — ja raivostui. Jo se seikka että äiti uskalsi sekoittaa sen mitä hän ennen oli etsinyt siihen mitä hän nyt etsi, loukkasi häntä hirveästi. Hän unohti kokonaan, ettei tämäkään tunne ollut aluksi puhdasta, että hän aluksi oli täälläkin etsinyt samaa kuin muualla. Hän heittäytyi kokonaan rakkautensa valtoihin, ja se ei sietänyt minkäänlaisia vastaväitteitä, mitään estelyitä, se muuttui yksinvaltiaaksi. Helenessä hän oli löytänyt tulevaisuutensa.

Rovastikin vetäytyi kuoreensa, koska rouva Kaas teki niin, ja tuli aika, jolloin Rafaelin täytyi luopua monista yrityksistään tavata Heleneä kahdenkesken.

Koskaan ei hän ollut kiintynyt niin intohimoisesti. Hän näki Helenen edessään minne ikinä hän meni ja missä oli, hänen keveän käyntinsä sopusuhtaisen pyöreäyden, hänen harmaat silmänsä kiintyneinä hänen silmiinsä,... miksi he kaksi eivät voisi mennä naimisiin vaikka huomenna? Entä ylihuomenna? Mikä olisi luonnollisempaa kuin tämä, mikäpä paremmin auttaisi häntä eteenpäin?

Jännitys hänen ja hänen äitinsä välillä kasvoi äärimmilleen, se tuli kireämmäksi kuin se vielä koskaan oli ollut. Rafael aikoi täysissä tosissaan hyljätä sekä äidin että koko isänmaan. Olihan hänellä jonkun verran rahoja jäljellä patentinkaupasta, ja hän kyllä hankkisi lisääkin.

Ja kuinka vastenmielistä hänestä olikaan käyskellä mailla ja metsissä ilman Heleneä! Opiskella hän ei saattanut, eikä hänellä ollut ketään, jonka kanssa hän olisi saattanut puhella. Mitä hänen oli tehtävä? Hän läksi soutelemaan, — soutelemaan pitkiä matkoja, mieluummin pois lahdesta, jopa aina kaupunkiin saakka.

Eräänä päivänä hän soudellessaan pitkin rannikkoa vasempaan lahdesta huomasi, että harjujen ja mäkien savi- ja kalliomuodostumissa täällä oli omituisia harmaata väriä. Helene oli sanonut hänelle, että "siellä näytti hyvin omituiselta siitä lähtien kun suuret puut vedettiin pois." Mutta kun heidän olisi täytynyt mennä vesille sitä nähdäkseen, oli Rafael sivuuttanut tuon lauseen semmoisenaan. Nyt hän laski siellä maihin. Oli syvää ja jyrkkää rantaa alhaalta ja jyrkkää ylempääkin, mutta hän kiipesi. Hän oli ajatellut että täällä olisi ehkä kalkkia; — mutta hän ei uskonut omia silmiään: se oli sementtiä, aivan varmasti sementtiä! Kuinka pitkälle sitä ulottui? Suonta ulottui niin pitkälle kuin hän saattoi nähdä, — ehkäpä sitä ulottuisi kartanon tienoille asti. Joka tapauksessa oli tässä voimakkaammallekin tuottajalle enemmän kuin kylliksi moneksi vuodeksi, edellyttäen että savessa oli tarpeeksi hiilihappoa ja kalkkia. Hän ei vitkastellut nostaessaan sitä muutamia möhkäleitä veneeseen ja soutuessaan suin päin kotiin tekemään analyysiä. Harvoin on kukaan soutanut nopeammin kuin hän nyt viiletti sivu saarien lahden pohjukkaan, venevalkamaan rakennusten alapuolella. Jos sementti sisälsi oikeat ainessuhteet, niin oli *tässä* se, joka tekee Helenen ja hänet riippumattomiksi noista kaikista, — *ja heti paikalla!*

Likaisin vaattein ja käsin, hiestynein kasvoin riehahti hän myöhemmin päivällä äitinsä luokse kertomaan tulosta: "Kas tässä minä näytän sinulle jotakin!"

Äiti istui lukemassa, katsahti ylös, tuli liidunkalpeaksi.. "Onko siinä sementtiä?" kysyi hän pannen kirjan luotaan. — "Tiedätkö *sinä* siitä —?" kysyi Rafael mitä suurimman hämmästyksen valtaamana.

"Voi, tiedän", vastasi äiti, nousi ylös, meni ikkunan luo, palasi takaisin ja pusersi käsiään vastatusten:

"Siis *sinäkin* löysit sementtiä! — Vai siis *sinäkin* löysit sitä!"

"Kuka siis ennen minua —?"

"Isäsi, rakkaani, isäsi. Silloin kun minä ensi kertaa olin täällä, — vähää ennen kuin meidän piti matkustaa." Hän vaiken.

"Hän tuli samalla tavoin riehuen kuin sinä minun luokseni — — no, ehkä ei niin nopeasti, sillä hänen jalkansa olivat huonot, mutta muutoin aivan samalla tavoin kuin sinä —". Hän loi omituisen silmäyksen Rafaelin likaisiin käsiin; ne eivät olleet hienot, ne kädet. Ne olivat juuri samanlaiset kuin isänkin.

Rafael ei huomannut tätä. "Löysikö hän siis sementtisuonen?"

"Löysi. Hän lukitsi oven jälkeensä. Minä nousin ja kysyin, mitä hän teki. Hän saattoi tuskin puhua." Hän pysähtyi hetkeksi, muistelemaan tuota kaukaista hetkeä ja eläytymään siihen uudelleen. — — "No niin, semmoinen tapaus *se* oli." —

"Mitä hän sanoi, äiti?"

Äiti hankkiutui lähtemään. "Isäsihän luuli että minun mukani tulisi onni taloon."

"Miksi sitä ei sitten tullut — — ?" Äiti kääntyi nopeasti häneen päin. "Anteeksi, äiti, sinä käsität minut väärin! Miksi ei sementistä tullut mitään, tarkoitan?" — Äiti punastui.

"Sinä et tuntenut isääsi. Hänen luonteessaan oli liian monta mutkaa, jotta mikään olisi kunnollisesti päässyt käyntiin." — "Mutkaa?" — "Niin, erikoisuus, itsekkyyys, intohimoisuus — ne häntä pidättivät." — "Millä tavoin hän menetteli tässä?" — "Kenenkään ei pitänyt päästä osalliseksi, kukaan ei saisi edes tietää siitä; hän vain yksinään! Ja sitä varten piti metsät hakattaman maahan ja rahat käytettämän siihen — — ja sitten kun olimme naimisissa, — sitten kun olimme naimisissa, oli aikomus käyttää koko minunkin omaisuuteni siihen!"

Rafael näki kauhun, jonka muistelemisen oli nostanut äidin kasvoille. Äiti eli uudelleen koko kamppailun, ja Rafael ymmärsi, ettei hänen pitäisi kysyä enempää. Äiti jo ojensikin kätensä, kun Rafael vielä kiiruhti kysymään: "Minkävuoksi et ole kertonut minulle tästä ennen? Siitä että täällä on sementtiä?" — "Senvuoksi että sinulle ei olisi koitunut siitä mitään hyvää", vastasi äiti jyrkästi.

Rafael tunsi, jopa näki äidin tarkoittavan, ettei siitä koituisi hänelle vieläkään mitään hyvää.

"Sinä olet kajonnut minun elämäni kipeimpään haavaan; jätä minut nyt yksin." Hänen kätensä kohosi, Rafael meni.

— Kun hän jälleen istui venheessään viemässä sanomaansa pappilaan, ajatteli hän: "Tämä siis oli syynä isän ja äidin verivihollisuuteen, — sementti! Äiti ei luottanut häneen, hän ei halunnut luovuttaa isälle omaisuuttaan oman itsensä lisäksi. Senvuoksi ei sementin valmistuksesta tullut mitään! Ei edes metsiä hakattu. Isä oli kuitenkin joka tapauksessa ehjä luonne. — Niin, ja äiti myöskin. Mutta Jumala armahtakoon minua —!"

Sitten hän laski kuinka paljon rahaa äidin omaisuudesta ja metsistä yhteensä olisi tullut, ja paljonko niitä (ja sementtialuetta) vastaan olisi lisäksi saanut lainaa. Hän ymmärsi isäänsä paremmin kuin äitiänsä! — Mikä omaisuus siitä olisikaan siinnyt! Mikä valta ja voima, mikä ihanuus, — mikä elo!

Rovastilla hän tempasi kaikki mukaansa. Rovastin senvuoksi että tämä oli käytännöllinen mies, joka heti älysi minkäarvoinen asia oli. "Te olette nyt rikas mies!" Ruustinnan, jonka hänen voimansa ja innostuksensa nosti mukaan. Helenen? Helene istui äänettömänä ja kauhistuneen näköisenä. Rafael kääntyi hänen puoleensa ja kysyi eikö häntä haluttaisi soudella sinne katsomaan kaikkea. Hänen piti toki saada nähdä kuinka suuri alue oikeastaan oli! "Mene toki mukaan, rakkaani", sanoi rovasti.

Hän toivoi saavansa Helenen eteensä venheessä ja kiiruhti senvuoksi. Sanaakaan sanomatta käveli tyttö hänen vierellään ja hypähti sitten nopeasti yläairoille. Hänen täytyikin jäädä tytön eteen ala-airoille, selin.

Tällä pikku kamppailulla se alkoi. Istuen Heleneen selin hän näki vain kuinka vesi kohisten poreili Helenen airoista. Salaista taistelua, hiljaa jäytävää ahdistusta ja pelkoa. Se kuului niistäkin harvoista sanoista mitä lausuttiin. Sanat vain lisäsivät jännitystä.

Perille tultaessa molemmat palavissaan punoittivat. Nyt täytyi Rafaelin tunnustella mihin kohti he voisivat laskea maihin. Ensin soutivat he hitaasti koko sementtialueen pituudelta, niin pitkälti kuin sitä tänne saattoi nähdä. Rafael siis istui Helenen yläpuolella ja selitti. Helene katseli koko ajan rannalle ja loi vain pikaisen silmäyksen häneen tahi ei katsonut häneen ollenkaan. He kääntyivät jälleen takaisin

laskeakseen maihin siinä kohti, johon Rafael arveli olevan edullisinta perustaa tehtaan. Jonkun verran täytyi kaivaa ja räjähdyttää täällä, jotta rakennuksille tulisi kylliksi tilaa. Laivat kyllä uisivat aivan rantaan saakka, mutta satama olisi tehtävä turvallisemmaksi, ja se maksaisi rahaa.

Rafael hyppäsi ensiksi maihin saadakseen auttaa Heleneä venheestä, mutta tyttö hyppäsi ketterästi hänen sivuitsensa rannalle. Sitten lähtivät he kiipeämään, poika edellä tietä näyttäen ja selitellen, tyttö jäljestä tullen äänettömänä, silmät suurina ja korvat avoimina.

Pieneksi hupeni nyt kaikki mitä hän, Helene, oli työskennellyt Hellebergeneen hyväksi ja mitä oli siitä uneksunut aina lapsuudestaan lähtien. Kestäisi monta vuotta ennenkuin metsäkään rupeaisi tuottamaan. Tämä sitävastoin tuotti hyvinvointia heti paikalla ja rikkautta myöhemmin, — mikäli Rafaelin päätelmät osuivat oikeaan, ja sitä ei Helene epäillyt ollenkaan.

Tämä nöyryyttää häntä, Heleneä, panee hänet pois viralta, tai kuinka hän sanoisi. Mutta Rafaelin se tekee suureksi.

Soutelu, kiipeäminen ja jännitystila, jossa hän oli, antoi vauhtia Rafaelin esityksille. Hänen katseensa ja koko olentonsa ilmaisi jänteveyttä. Helene tunsu yhtäkkiä, että hänen pitäisi pelastautua venheeseen ja soutaa pois yksinään. Mutta hän oli liian ylpeä paetakseen. Rafaelin silmät ja olemus ilmaisivat hänelle valloittajaa; mutta hän ei halunnut antautua. Mutta myöskään ei hän tahtonut esiintyä siten että näyttäisi kuin olisi hän istunut täällä ja keinoitellen odottanut Rafaelin kotiintuloa. Sellainen epäluulo olisi ollut suorastaan samaa kuin jos häntä vastaan olisi suunnattu kaikki, mikä hänen elämässään oli epäitsekäintä, rakkainta.

Jotakin Rafaelissa hän pelkäsi, jotakin, jota Rafael kenties itse ei voinut hallita, — tuota Rafaelissa esiintyvää myrskyä. Se ei ollut meluavaa eikä säikyttävää; se oli säteilevää, sisimpiin tunkevaa innostusta, se riisti voimat häneltä itseltään ja tahdon Helenelta. Ja tätä ei Helene halunnut.

Vasta kun he olivat saapuneet niin ylös että saattoi, nähdä ulos merelle, saariin, alas lahteen, Hellebergeneen ja pappilaan sekä joelle lahden perukassa, kääntyi Rafael ja loi silmänsä tyttöön kaikesta tästä. Helene seiso siinä aaltoilevin povin, ja hänen silmänsä eivät uskaltaneet palata mereltä... "Helene!" kuiskasi hän ja tuli lähelle. Hän tahtoi ottaa tytön syliinsä.

Heleneä vapisutti, mutta hän ei kääntynyt Rafaeliin päin. Mutta samassa hän ilman muuta lähti kiirehtimään hänen luotansa alaspäin. Ja hän jatkoi pakoaan siihen saakka kun saapui venheen luokse. Hän aikoi irroittaa sen, — mutta samassa hän hillitsi itseänsä huomattessaan että se olisi raukkamaista. Niinpä hän vain pysähtyi katsomaan tuliko Rafael jäljestä. — "Helene sinä —!" kuului ylhäältä Rafaelin ääni. "Minkätähden sinä pakenet minua?" — "Rafael, sinä et saa —!" vastasi Helene silloin kun poika tuli alas. Kaikki sekä rukouksen että käskyn mahti, minkä voimakas ihminen omistaa, sisältyy niihin sanoihin.

Helene istui venheessä, Rafael seiso maalla hänen edessään. Heidän silmänsä kävivät kaksintaisteluaan liekehtien, heidän hengityksensä oli katkonaista, molempien, — kunnes Rafael astui venheeseen, irroitti sen ja laski vesille.

Helene istuutui. Mutta ennenkuin Rafael teki samoin hän sanoi: "Sinä kai toki huomaisit, mitä minä aijoin sanoa sinulle —?" Hänen oli vaikea saada sitä esiin.

Helene ei vastannut, vaan pisti aironsa veteen; itku oli tulemaisillaan.

Kotimatalla he eivät soutaneet yhtä nopeasti kuin tänne tullessaan.

Leivonen liverteli heidän päänsä päällä, kukankeittäjä kujerteli maan puolella. Rantasipi lensi suorassa linjassa melkein vedenpintaa, pitkin heidän matkansa suuntaan ja lokki viiletti siivet sojossa ja hiljaa kirahdellen sen jäljessä. Perillä varmaankin jokin odotti. Nuorten havupuiden ja uuden kanervan tuoksu tuli heitä vastaan; kauempana seisoivat Hellebergeneen kedot kesäisessä kukoistuksessa. Kaukana niiden takana ja hyvin korkealla liiteli kotka tuntureilta ja sitä seurasi rääkyvä varisparvi kuvitellen ajavansa sitä takaa.

Rafael huomautti Helenelle tästä kulkueesta. "Niin, kas vaan!" sanoi tyttökin, jolle tuotti suurta helppoutusta saada sanoa pari luonnollista sanaa. Rafael katsahti taaksensa häneen ja hymyili. Ja tyttö hymyili vastaan.

Rafael tunsu seitsemännen taivaan autuuden mielihyvää. Mutta mitään siitä hän ei tietysti saa mainita! Vain soutaa, soutaa tahdissa: "Hän — on mi-nun! Hän — on mi-nun! Hän — on mi-nun!"

Tosiaankin, sanoi hän itselleen, hänen vastustelunsa on tuhat kertaa ihanampaa kuin — —.

"Kummallista, etteivät merilinnut enää pesi näillä saarilla!" sanoi hän.

"Se johtuu siitä, etteivät saaret enää pitkiin aikoihin ole olleet rauhoitettuja. Linnut ovat muuttaneet ulommaksi."

"Niinpä rauhoitamme nämä saaret! Katsomme että saamme linnut takaisin; — eikö niin?" —

"Niin."

Rafael kääntyi oitis tyttöön päin.

Tuota "niin" sanaa ei ehkä olisi pitänyt sanoa, ajatteli Helene; Rafaelhan oli puhunut "meistä".

Näyttääkseen kuinka kaukana hän oli tuollaisista ajatuksista katsoi Helene ylös maalle päin. "Apilas ei menesty tänä vuonna."

"Eipä näy. — Mitä aiot tehdä sille ensi vuonna?" Mutta siihen ansaan ei tyttö mennyt.

Rafael kääntyi, mutta Helenen katsetta hän ei tavannut.

Virran kohina soitteli heidät tuhannen parin karkeloon, ja virtaava vesi keinutteli venhettä hiljaa. Rafael katseli sinne, missä he kaksi olivat yhdessä kävelleet silloin ensimmäisenä päivänä. Hän käännähti katsoakseen eikö Helenekin ehkä katselisi sinne. Niin, hänkin katseli.

He soutivat pappilan valkamaa kohti, ja Rafael yritti pari kertaa puhua. Mutta Helene oli oppinut, että se oli vaarallista. He laskivat rantaan. "Helene!" sanoi Rafael kun tyttö lyhyeen "hyvästi" sanottuaan — ikäänkuin sivumennen — hyppäsi maihin. "Helene!" Mutta tyttö ei pysähtynyt. "Helene!" Rafaelin huudossa oli niin paljon, että Helene kääntyi — ja katsoi häneen, mutta ei pysähtynyt.

Enempää ei tarvittu. Hän souteli kotiin kuin suurin voitonsankari mikä ikinä oli näillä vesillä purjehtinut tai täällä nähty, — aina siitä saakka kun viikingit tapasivat toisensa täällä lahden sisimmässä poukamassa ja jättivät jälkeensä hautakummun, joka vieläkin näkyy pappilan luona, — niin, aina siitä saakka kun alkuhirvi korkeasti haaroittunein sarvin ui tänne voitetun kilpailijansa luota, omansa luokse; — aina siitä saakka kun ensimmäinen muurahaisparvi, auringonpaisteesta juopuneena viuhkan tavoin leijaili ilmassa sinä ainoana päivänä kuin sen suotiin lentää, — niin, aina siitä saakka kun ensimmäinen uroshylje pulikoitsi sen luokse, jonka se näki paistattavan päivää Hellebergin rantakalliolla.

— Rouva Kaas oli nähnyt heidän menomatkinsa, nähnyt heidän soutavan kuin hengen edestä. Hän oli myöskin nähnyt heidän soutavan takaisin hitaasti. Hän arvasi kaiken.

Siis sementtialueella piti heidän...! Hän väanteli käsiään, hän itki.

Hän ei uskonut Rafaelin vielä vakaantuneen, ja sitäpaitsi oli Rafaelin joka tapauksessa liian aikaista kiinnittää itseänsä tänne; hänelle oli toki jotakin aivan muuta tarjona! Ei sementti pakenisi hänen luotaan eikä hänkään, — mikäli asia nyt oli otettava toden kannalta. Tätä juttua Helenen kanssa hän arvosteli vain kuin kiskojen murtumaa rautatiellä; Rafael ei päässyt eteenpäin!

Rafael sousti niin että kokka kohisi. Nyt oli hän perillä, nyt veti hän venheen maalle niin kevyesti kuin olisi se ollut leppäkaukalo, nyt hän kiiruhti sisään pitkin askelin.

Peljästyneenä, epätoivoisena pakeni Kirsten kuten aina sohvan toiseen päähän, veti tällä kertaa jalat perästään, — kirkaisi kun Rafael hyöksähti sisään ja alkoi puhua. "Taisez-vous! Des égards, s'il vous plait!" Hän ojensi kätensä puolustautuakseen.

Mutta tällä kertaa tuli Rafael rakkauden siivillä ja onnen rohkeudella; hänellä oli tulevaisuus mukanaan. Hän teki mitä hän ei koskaan ennen ollut uskaltanut tehdä, nimittäin tarttui äidin käsiin, painoi ne alas, syleili häntä, suuteli häntä — ensin otsalle, sitten poskille, suulle, silmiin, korviin, kaulalle, leukaan, mihin ikinä ylettyi, puhumatta mitään, aivan huumautuneena. "Mioletön poika!" ähkyi äiti, "des égards —! Mais, Rafael, donc! — Que — —!" Ja lopuksi hän heittäytyi poikansa syliin ja pani kätensä hänen kaulalleen. "Nyt sinä siis hylkää minut, Rafael!" hän itkien lausui.

"Hylkääkö sinut, äiti! Kukaan ei sido talomme kahta sivustaa yhteen niin hyvin kuin Helene!" Ja nyt hän piti ylistyspuheita työstä ilman mittaa ja määrää ja huomaamatta että hän kaiken aikaa kertasi yhtä ja samaa.

Sitten kun hän rauhoittui ja pysähtyi hengähtämään, — pyysi äiti saada olla yksinään. Tähän oli Rafael tottunut.

Illalla tuli äiti sitten hänen luokseen ja sanoi, että heidän ensin tuli matkustaa Kristianiaan hankkimaan asiantuntijoita, jotka tutkisivat sementtialueen, ja kuulostamaan mitä senjälkeen olisi tehtävä. Hänen serkkunsa, virastonpäällikkö, kyllä antaisi neuvoja. Ja muut hänen sukulaisensa

myöskin: niistähän oli suurin osa insinöörejä ja virkamiehiä.

Hän ei mielellään halunnut lähteä Hellebergenestä juuri nyt, sehän äidin toki piti ymmärtää! Ja olivathan he sitäpaitsi sopineet, että he matkustaisivat vasta syksyllä! Mutta äiti sai hänet taipumaan selitettyään että tämä oli suurin tie Helenen luokse. Sitä vain hän pyysi, että Rafaelin suhde Heleneen jäisi juuri sille asteelle, jolla se nyt oli, — kunnes he olivat tehneet Kristianian matkansa. Tästä vaatimuksestaan hän ei luopunut.

Se sai siis olla niin.

Tapansa mukaan panivat he heti paikalla matkatavaransa kuntoon. Ja vielä samana iltana he ajoivat jäähyväisille rovastilaan.

Siellä tuli mieliala hyvin hilpeäksi; — rouva Kaasin toimesta, sillä hän oli levoton ja tahtoi salata tunteensa eloisalla esiintymisellä; rovastin toimesta, sillä häntä todellakin innosti tuo suuri löytö, joka ennusti varallisuutta sekä Hellebergenelle että koko seudulle; — ruustinnan toimesta, sillä hän aavisti jotakin. He toivottivat lähtijöille sydämellisesti onnea matkalle.

Rafael oli käyttänyt hyväkseen yleistä hilpeyttä saadakseen puhua muutamia sanoja kahden kesken Helenen kanssa jossain nurkassa. Täällä hän pusersi tytöltä lupauksen vastata hänen kirjeisiinsä. Mutta hän varoi ilmaisemasta tytölle, että hän jo edeltäpäin oli keskustellut kaikesta äitinsä kanssa. Hän tunsi että Helene pelästyi tuommoista tekoa, joka hänestä näytti niin luonnolliselta.

Heidän pois ajaessaan istui Rafael hattuaan heiluttaen niin kauan kuin pappilaisia näkyi. Sieltä huiskutettiin takaisin — ensin kaikki, lopuksi vain yksi.

Kesäilta oli valoisa ja lämmin, mutta ei tarpeeksi valoisa, ei tarpeeksi lämmin — eikä tarpeeksi suurenmoinen. Rafael ei tahtonut mahtua siihen, eikä siinä ollut niin korkeita värejä kuin hänen riemunsa tarvitsi kuvastuakseen. Hän ei voinut nukkua, ei puhella kenenkään kanssa. Hän ei voinut olla yksinään, mutta ei myöskään muiden seurassa. Hän jo ajatteli täydellä todella palata takaisin pappilaan ja koputtaa Helenen kamarin ikkunaan: hän oli jo matkalla rantaan ja työnsi venheen vesille. Mutta ehkä hän säikyttäisi tyttöä jotenkin tahi pilaisi asiaa jollain tavoin. Niin hän alkoi soutaa ulos merelle — uloimmaisista saaria kohti, ja siellä hän säikytti linnut pahanpäiväisesti. Kun hän laski maihin, nousivat ne lentoon, ensin yksitellen, sitten parvittain, sitten kaikki tyyni, ja panivat vastalauseensa hirmuisella rääkynällä — ja vielä muullakin tavoin! Hän oli vihaisen pilven sisällä, se oli todellinen lintuhelveti. Mutta hän ei menettänyt hyvää tuultaan. "Odottakaahan!" sanoi hän niille, soutaessaan pois koko parvi kintereillään: "Odottakaahan, — kunhan Hellebergenen saaret rauhoitetaan — niinkuin koko kartanokin! Silloin te tulette pitämään meistä toisella tavoin! Näkemiin siihen saakka!"

IV.

Niinkuin korkea laiva, juhlallisesti ja liputettuna hän saapui Kristianiaan; hänen rakkautensa vastasi laivaorkesteria. Suuri suku oli jo kauan ollut valmiina vastaanottoon. Sen monet insinöörit olivat *à jour* kaikesta mitä hän oli kirjoitellut, ja se oli pitänyt huolta hänen tunnetuksi tekemisestään. Sillä oli käsissään joukko maan huomattavimpia teollisuusmiehiä, ja tästä koitui sitoumuksia oikeaan ja vasempaan. Suku oli jälleen saanut keskuuteensa neron, s.o. sellaisen, jonka vuoksi sen kannatti pyrkiä korottamaan mainettansa. Rafael kulki seurapiiristä seurapiiriin, esittelyistä esittelyihin, ja missä ikinä hän tahi hänen äitinsä esiintyi, tapahtui se suuren seurueen liehakoimana. Tämän seurueen muodostivat varsinkin suvun naiset, jotka olivat vielä innokkaampia kuin sen herrat, niin että nuo kaksi eivät olleet oleskelleet kaupungissa kuin puoli viikkoa, kun jo kaikki käsittivät, että heistä oli tullut kaupungin sensatsioni. On niitä aina semmoisia, jotka eivät kelpaa tähän tarkoitukseen, ne ovat kuin noetut kattilat soinnittomia, tahi kuin heikot lapset, jotka eivät tahdo, tahi kuin vanhat koirat, jotka murisevat. Mutta *hän* oli niin ehdottomasti laatuista — ensimmäinen ehto! — oikein kiltti poika ja erinomaisen hyväluontoinen päälliseksi. Ja hänellä oli myöskin ulkonäköä; hän täytti kolme kyynäräänsä, ja kaikki nämä kolme kyynärää olivat puetut hienoimman muodin mukaan. Hänen suurissa terävissä silmissään vilkkuivat juhla-valot; hänen leveältä otsaltaan heijastui sähköistä hohtoa, hänellä oli kyky tehdä toisillekin selväksi se mikä häntä itseään innosti, ja hän oli kaunis sitä tehdessään. Hän oli maailmanmies sormenpäitä myöten, puhui monia kieliä kosmopoliittisilla päivällisillä, jotka olivat suvun erikoisharrastuksia. Hän oli yksi harvoja todellisten kartanoiden omistajia Norjassa, ja hänellä oli, sanottiin, huomattava omaisuus talletettunakin. Jo puolet tästä kaikesta panisi kaikki kellot soimaan. Suvusta siirtyi hänen juhlimisensa seurapiiriin, seurapiiristä

kaupunkiin. Hän oli kaupungin lemmikki neljätoista päivää. Täytyy tuntea Kristianialaakson arvostelevat, mutta mielikuvitusköyhät alkuasukkaat, jotka päivittäin ruokkivat toisiaan vain puutteella, — on täytynyt nähdä kuinka he nieleksivät rutikuivia, omituisia raamatunselityksiä, huomatakseen mitä voi syntyä, kun he kerran saavat oikean todellisen keskusteluaiheen! Mikään ei kohoa vaarallisempaan lentoon myrskyssä kuin erämaan hietä; mikään sensatsioni ei ole niinkuin Kristianian. Kun tuli tunnetuksi, että kaksi asiantuntijaa suvun keskuudesta oli erään huomattavan geologin ja vuorimestarin sekä Rafaelin kanssa käynyt Hellebergenessä ja siellä huomannut että hänen löytönsä todella oli sementtiä, rynnättiin hänen kimppuunsa parikymmentä kertaa päivässä. Semmoinen vaatii kestävyyttä! Mutta hän oli muuttumattomassa vireessä kuin piano eikä hän ollut sen herkkuisempi kuin että hienoimman ja herkullisimman lomassa myöskin voi nieleksiä pikku nauvoja ja köydenpäitä. Joka suhteessa tuo nuori hurjimus pysyttelihe nahoissaan, niin että hän jaksoi olla yhtämittaisessa kiertokulussa yötä päivää, mikä vei voimat kaikilta muilta, paitsi häneltä itseltään. Myöskin hupaisia seikkailuja hän koki, — niin harvinaisia ja erikoisia, että olisi voinut panna päänsä pantiksi siitä, että semmoinen oli Kristianiassa tuiki mahdotonta. Mutta: "kova kuivuus kiihottaa janoa". Hän oli sillä tuulella kuin poika hillopurkissa: suut, nenät, otsat, kädet hillosta tahmeina. Semmoisista lapsista pitävät naiset eniten; silloin ne ovat suloisinta mitä maa päällään kantaa. Korkea, täyskypsä marjapuu tuhannen rastaan ympäröimänä — semmoinen elämä kuhisi hänen ympärillään. Puuttui vain hänestä olisi tehty jumala, — ja sekin hänestä tehtiin.

Kuljeksiessaan eräänä päivänä useissa tehtaissa hän antoi viittauksen siellä, toisen täällä, (hänellä oli runsaasti kokemusta ja terävä silmä), ja jokainen viittaus kantoi hedelmän. Lopuksi hän eräässä tehtaassa, joka harjoitti samaa tuotantoa kuin se tehdas, jolle hän Ranskassa oli keksinyt voimansäätölaitteen, antoi samanlaisen viittauksen; hän näytti itse paikalla kuinka muutos piti tehtävän. Sanoma tästä läksi kiertämään kaupunkia, se kasvoi, kasvoi kuin meri monipäiväisen läntismyrskyn aikana. Tuosta uudesta nerosta, joka oli vasta vähän päälle kahdenkymmenen, kasvaa varmaankin vielä koko maan ihme. Ennen pitkää tuli muotiasiaksi, että jokaisen tehtailijan piti saada hänet käymään tehtaassaan, ja sitten kun nämä olivat tulleet vakuutetuiksi, että heidän keskuudessaan oli jumala, muuttui tämä kaikkien mielipiteeksi. Sillä vasta tehtailijain ihastus on riittävä. Tätä suurta hetkeä naiset olivat odottaneet omituisella tavalla: heittäytymällä viimeisen asteen järkevyydestä viidennen asteen hullutuksiin. Heidän silmänsä tanssivat cancania hänessä niinkuin auringonsäteet leikkivät kiiltävän metallin pinnalla. Hän taas puolestaan ei sanottavasti muutellut asteitaan eikä lämpötilaansa, hän oli liian hyvänpäiväinen rakastettavassa onnellisuudessaan, ja liian autuaassa mielentilassa.

Väkevänä tekijänä koko tässä kuohunnassa pidettiin suvun temperamenttia, sillä sehän oli niin samanlainen kuin hänenkin. Hän oli Ravn kiireestä kantapäähän, — niin, ja ehkäpä hänessä oli pieni osa myöskin Kaasia. Hän oli mitä he nimittivät "oikeaksi ravnilaiseksi" — kaikkien rajoitusten yläpuolella. Hän heidän silmissään polveutui suvun alkutekijöistä, sen nerokkaista alkuvoimista. Upea ruumiillinen kasvu oli ehkä kasvattanut nämä voimat kaksinkertaisiksi, mutta itse voimista suku korjasi kiitoksen itselleen. Hans Ravniin tutustuessaan oli Rafael päässyt suvun makuun, ja nyt hän jatkoi! Joka ainoaa sanaa varten minkä hän sanoi, oli ymmärtämyksen nauru valmiina; hänen ympärillään ihan kipinöitsi. Kun hän poikkesi yleisestä mausta, entisajan ajatuksista, yleisestä moraalista, poikkesi niistä sukukin; missä hänen nuori ymmärryksensä määräsi johonkin suuntaan, siinä sukukin heti yhtenä miehenä oli kannattajana. Niin, tuo suku oikeastaan meni hänestä edelle; se tiesi edeltäpäin, mihin hän pyrki. Kun hän oli iältään ja luonteeltaan nuori ja tiesi paljoa enemmän kuin nuoret tavallisesti, niin soveltui hän sekä nuorten että vanhain seuraan; — voi, kuinka hyvin hän viihtyi Norjassa!

Hänen äitinsä seurasi kaikkialla mukana. Kirstenin elämähän oli kerran sukulaisista näyttänyt tarkoituksettomimmalta mitä saattoi ajatella. Mutta juuri siten hän oli tehnyt suurinta. Hänen päämääriään ja lujaa tahtoaan kohtaan suku tunsu suurta kunnioitusta, ja se osoitti tunteensa hänelle. Mitä siroimmin pukeutuneena, olennoltaan hentona ja ylhäisenä hän kulki seurapiiristä seurapiiriin, huvimatkalta huvimatkalta, kunnes sai kaikkea liiaksi.

Kaikki menikin liian pitkälle, kaikki alkoi loukata hänen tahdillisuuttaan, hän alkoi peljätä. Mutta juhlasaattue kulki eteenpäin ilman häntäkin, — niinkuin vaunujono, joka jatkoi matkaansa Rafaelin kera, välittämättä siitä että hän oli pudonnut tielle. Hänen katseensa seurasi etenevää pölypilveä ja hän kuuli juhlamelun kaukaisen kaiun.

Entä Helene, — mitä ihmettä tulisi Helenestä? Oliko Helenekin joutunut pois rattailta? Kaukana siitä! Rafael oli niin varma hänen mukaantulostaan kuin kultakellosta liivintaskussa sydämensä kohdalla. Jo ensimmäistä päivää kaupungissa ollessaan hän kirjoitti Helenelle. Kirje ei ollut pitkä, sillä hänellä ei ollut paljon aikaa, mutta se oli häntä itseään joka sana. Hän sai vastauksen heti; täysihoidolan emäntä itse sen toi hänelle, ja hän tuli niin hillittömän iloiseksi, että emäntä, joka oli nähnyt postileiman ja oli sukua rovastilaisille, vainusi koko asian, — mikä huvitti Rafaelia suuresti.

Mutta Helenen kirje oli välttelevä; ilmeisesti tyttö ei vielä tuntenut häntä tarpeeksi, uskaltaakseen

ryhtyä avomieliseen sananvaihtoon.

Rafaelilla ei ollut aikaa kylliksi koettaakseen päästä kirjevaihdon kautta tytön kanssa puheisiin. Hän tuli kotiin yöllä, heräsi unesta päivällä, ja heti olivat ystävät hänen kimpussa. Sitten palasi hän kotiin vain vaihtaakseen pukua päivälliselle; alati seisoivat vaunut oven edessä, sillä hän saapui joka paikkaan aina viime hetkessä. Milloinkapa hän voisikaan kirjoittaa! Mutta pianhan tästä kaikesta päästäisiin, ja silloin suoraa päätä Helenen luokse!

Sementtikauppa pidätti häntä kauemmin kuin hän oli luullut. Hänen äitinsä nimittäin teki esteitä; — ei niin, että äiti olisi vastustanut yhtiön perustamista, mutta hän esitteli kaikenlaisia mielettömyyksiä, nähtävästi haluten ettei koko puuhasta tulisi mitään. Rafaelilla ei ollut aikaa ruveta häntä taivuttelemaan, ja hän ärsytti Rafaelia myöskin. Hän jätti taivuttelun emännän tehtäväksi.

Kummallinen ihminen, joka hallitsi täysihoitola, hoiteli asukkaiden asioita ja kokonaista lapsilaumaa ilman pienintäkään ponnistelua. Hän oli leski, pari lapsista oli jo lähempänä kahtakymmentä, mutta hän itse näytti vain kolmekymmenvuotiaalta. Pitkä, solakka, lujatekoinen, tumma, silmät kuin hehkuvaa hiiltä, varma ja nopea kaikissa asioissa, vastauksissaan ja liikkeissään. Kuin pitkäaikaisen kokemuksen omaava upseeri, johon aina luotettiin, jota aina toteltiin. Kaikki taipuivat aina hänen lyhyeen, luonnolliseen tapaansa järjestää kaikki asiat kohdalleen. Ja palvelevainen, jopa uhrautuvaisuuteen saakka hän oli niitä kohtaan, joihin kiintyi, — mutta niitä eivät olleet läheskään kaikki. Tämä hänen avosydämisyytensä vaikutti, että häneen luotettiin vielä enemmän.

Hän sai rouva Kaasin alunpitäin valtaansa, — ennenkaikeksi hän huvitti Kirsteniä. Angelika Nagel käytti puheessaan uudenaikaista kristianialaista sekamelskaa, kielen viho viimeisiä kärkiä. Sanavalinnassa esim. "kauhea" liitettiin semmoiseen joka oli kauheuden vastakohta ("kauhean hauskaa", "kauhean kaunis"); "räiskävä" liitettiin sellaiseen joka oli märkää ("räiskävän hyvää punssia"). Ihminen ei näyttänyt kauniilta, vaan "äärettömän kauniilta" tahi "peloittavan kauniilta", ja päinvastoin taas ei sanottu "kauheaksi" kaikkein pahinta, vaan koomillisesti lieventäen sanottiin "vähän kauheaksi". Kielen linttaan poljetut kengät, joilla suurkaupunkien tyhjääntoimittajat tallustavat tietään, tulivat vasta nyt muotiin Kristianiassa.

Kaikki tämä oli uutta, ja luonteenomaista irtonaisuudelle, joka oli tullut kaiken sen teeskentelyn sijaan, johon rouva Kaaskin nuoruudessaan oli antautunut. Ilmiö senvuoksi suuresti huvitti rouva Kaasia; hän tutki sitä. Siten otti Angelika Nagel niskoilleen kaikki hänen vaivansa käytännöllisissä asioissa ja suoriutui niistä kuin leikkiä laskien. Niinpä otti hän hoteisiinsa sementtiyrityksenkin. Ajattelemattomaan tapaansa hän sanoa paukautti mitä tämä tahi tuo oli yrityksestä sanonut, ja siihen kiinnitti rouva Kaas huomiota.

Pian vei Angelika Nagel asian niin pitkälle, että tuli välttämättömäksi keskustella Rafaelin kanssa. Mutta kun tätä oli turha päivisin tavoitella, istui Angelika valveella myöhään yöhön, odotellen.

Kun Rafael ensi kerran näki hänen avaavan ovea hänelle, tuli hän aivan hämilleen, ja kuultuaan mitä toisella oli asiaa, hyvin kiitolliseksi. Toisella kertaa hän riisti Angelikalta suudelman, jolloin tämä juoksi sisään puhumatta hänelle mitään; sen hän sai sopimattomasta esiintymisestäään. Mutta Rafael oli tuntenut hänen ruumiinsa kiinteän täyteläisyyden ja ruvennut himoitsemaan häntä. Angelika jäi nyt kokonaan tulematta; ei edes päivisin Rafaelin onnistunut tavata häntä. Mutta sitten aivan odottamattaan hän tapasi Angelikan ovella; oli jotakin, joka emännän täytyi sanoa hänelle. Silloin syntyi heidän kesken taistelu. Mutta sekin päättyi siten että Angelika pujahti hänen käsistään ja katosi. Rafael kuiskasi hänen jälkeensä niin kovaa kuin uskalsi: "Minäpä matkustan sitten!"

Vielä hänen riisuutuessaan hiipi Angelika hiljaa hänen luokseen.

Seuraavana aamuna, ennenkuin Rafael vielä oli kunnolleen valveillakaan, toi postinkantaja hänelle 15,000 frangin postiosoituksen. Hän luuli että oli tapahtunut jokin erehdys nimen suhteen, — tahi että tämä oli jotain tehtävää varten, jota joku kenties pyytäisi häntä toimittamaan. Ei, se oli siltä ranskalaiselta tehtaanomistajalta, jonka voimankulutus hänen oli onnistunut vähentää puoleen entisestä määrästä. Tämä rohkeni lähettää Rafaelille tuon summan vaatimattomaksi palkkioksi; aikaisemmin hän ei ollut voinut tehdä tätä, mutta nyt ei hän enää viivytellyt. Hän odotti Rafaelin kuitausta melkoisella jännityksellä, sillä hän ei ollut vastaanottajan osoitteesta täysin varma.

Salaman nopeudella Rafael hyppäsi vuoteestaan, juoksi äitinsä luokse ja jälleen takaisin. Mutta tuskin oli hän jäänyt silmänräpäykseksi yksikseen kun tämä voiton ja onnen ylenpalttisuus alkoi kauhistaa häntä. Nyt täytyy tästä kaikesta tulla loppu! Nyt tahtoo hän kotiin! Omantunnontuskista hän ei tuntenut jälkeäkään, eikä ikävöintiä liioin — ennenkuin nyt. Yhdellä iskulla niin sanomattoman voimakkaasti! Hän seisoi kukkulalla, puhtaana ja korkeana! Hän joutui tuskiinsa; hänen täytyi päästä matkustamaan heti, sillä muutoin kävisi hänelle hullusti.

Äidin sydämellisen ilon näkeminen tukahdutti tuskan. Äiti tuli hänen luokseen kuultuaan että hän oli sulkeutunut huoneeseensa, ja he haastelivat aivan säveästi keskenään. Lopuksi he haastelivat talousasioistaankin. He asuivat "pensionissa", koska heillä ei enää ollut varoja asua hotelleissa; kartano ei tuottanut mitään, ennenkuin metsää jälleen voitaisiin myydä, eikä äidinkään pääoma ollut enää koskematon, — päätöksestä huolimatta. Nyt oli äiti taipuvainen sementtityhtiön perustamiseen. Tämän johdosta Rafael läksi kaupungille, jossa hänen hovinsa pian kerääntyi hänen ympärilleen.

Mutta yritykseen tarvittavaa suurta rahasummaa ei saatu kokoon yhtenä ainoana päivänä, siihen meni useita. Rafael tuli kärsimättömäksi, hän tahtoi ja hänen täytyi matkustaa, ja lopuksi järjestettiin niin, että äiti sai serkkunsa virastonpäällikön suostumaan osakeyhtiön perustajaksi, — ja he alkoivat valmistautua kotimatkalle.

Osaksi he kävivät jäähyväisvierailuilla, osaksi lähettivät kirjekorteilla kiitoksensa ja tervehdyksensä. Kaikki oli valmista ja lähtöpäivä valkeni, kun Rafael sai vuoteeseensa kirjeen rovastilta. Rovasti kirjoitti että eräs nimetön kirjoittaja oli huomauttanut hänelle Rafaelin elintavoista Kristianiassa; tämän jälkeen oli hän itse hankkinut asiasta selon, ja tulos oli, että hänen tyttärensä tänä päivänä matkusti ulkomaille. Muuta kirje ei sisältänyt.

Mutta Rafael kyllä osasi päätellä, mitä tätä ennen oli tapahtunut isän ja tyttären välillä! Hän pukeutui niin kiireesti kuin osasi ja hyökkäsi äitinsä luokse. Hänen vihansa niitä alhaisia ihmisiä kohtaan, jotka olivat hävittäneet hänen ja Helenen tulevaisuuden, — ketähän nekin lienevät olleet? — sulautui yhteen hänen epätoivonsa kanssa. Helenestä hän vain piti, kaikista muista hän ei välittänyt hittojakaan! Hän oli myöskin loukkaantunut senjohdosta että rovasti tahi kuka hyvänsä uskalsi kohdella häntä tuolla tavoin, — antaa hänelle matkapassin kuin jollekin palvelijalle, puhumatta ensin hänen kanssaan, sallimatta hänen puolustautua! Äiti luki kirjeen rauhallisena. Sitten kuunteli hän poikansa puheita — myös rauhallisena. Ja kun Rafael tämän johdosta yhä enemmän raivostui, purskahti äiti nauruun. —

Heidän tapoihinsa ei kuulunut sanoin selvitellä välilleen tulleita asioita. Mutta tällä kertaa välähti Rafaelin mieleen äkkiä, että juuri äiti oli saanut hänet matkustamaan kaupunkiin, ei sementtialueiden vuoksi, sen oli äiti tarkoin tiennyt, vaan ainoastaan eroittaakseen hänet Helenestä. Ja tämän hän sanoi äidille.

Hän sanoi jopa näin: "Nyt käy minulle samoin kuin kävi isälle. Ja tähänkin olet sinä syypää." Sen sanottuaan hän juoksi ulos.

Hetken kuluttua rouva Kaas matkusti. Saman päivän iltana matkusti myöskin Rafael, mutta Ranskaan.

Ranskasta hän kirjoitti rovastille liikuttavan kirjeen, jossa pyysi rovastia sallimaan Helenen tulla kotiin, jolloin he heti menisivät naimisiin. Mitä ikinä rovasti liekin kuullut hänen elintavoistaan Kristianiassa, ei niillä ollut vähintäkään tekemistä niiden tunteitten kanssa, joita hän tunsikin Heleneä kohtaan. Helene — ja Helene yksin — omasi sen voiman, joka taltuttaisi hänet. Hänen omakseen tahtoi Rafael tulla elinajaksi.

Rovasti ei vastannut.

Kuukauden kuluttua uusi kirje. Tässä hän tunnusti, että hän oli käyttäytynyt houkkamaisesti. Mutta hän ei ollut osannut ajatella elämänsä tarkemmin. Se oli vain seurannut kuin niin monien muitten asianhaarain jatkona, ja olosuhteet olivat olleet niin harhaanjohtavat. Mutta, hän vannoi, siitä oli tuleva loppu, hän näyttää että hän ansaitsee luottamusta. Niin, jopa hän oli näyttänytkin sitä, aina siitä lähtien kuin hän jätti Kristianian. Jospa rovasti lopultakin taipuisi; tällä tavoinhan rovasti oli ajanut hänet maanpakoon, sillä ilman Heleneä hän ei voinut tulla kotiin Hellebergeneen. Kaikki mikä siellä oli rakasta, oli tullut rakkaaksi Helenen vaikutuksesta, kaikki mitä siellä voitiin tehdä, oli suunniteltu yhdessä Helenen kanssa. Ja lisäksi hänen elämänsä meni tällä tavoin ihan hukkaan. Hän suri ja hän ikävöi niin, että hänen oli mahdotonta tehdä työtä niin tarmokkaasti kuin hän olisi tahtonut.

Tällä kertaa hän sai vastauksen, joskin lyhyen. Se sisälsi että vain pitempi koetusaika saattoi rovastille vakuuttaa hänen aikomustensa vakavuuden.

Ei siis kotiin! Ei työtä tekemään! Ei ainakaan siten, että siitä tulisi jälkiä. Hän tunsikin äitinsä liian hyvin, huomatakseen että nyt oli sementtihankekin mennyt myttyyn, — olipa yhtiötä perustettu tahi ei. Kaupanpäälliseksi otti hän selon vielä tästäkin.

Hän oli jo kauan sitten kirjoittanut äidilleen ja rukoillut sydämensä pohjasta anteeksi sanojaan; äitihän tiesi, että se kaikki oli johtunut pikaisuudesta; äiti kyllä tiesi kuinka hän piti äidistä, kuinka hän olikin onneton senjohdosta, etteivät he olleet yksimielisiä siitä, mikä hänelle, Rafaelille, oli ja tuli aina olemaan kallista.

Äiti vastasi hänelle kauniisti ja pitkään — mainitsematta sanaakaan siitä mikä oli tapahtunut eikä liioin Helenestä. Hän kertoi kaikelaista, mainiten muun muassa myöskin, mitä rovasti suunnitteli kartanoon nähden. Tästä Rafael päätti että äiti ja rovasti seurustelivat keskenään. Ehkäpä rovasti lykkäsi asiat tämmöiselle kannalle juuri senvuoksi, että tiesi, ettei äiti ollut Rafaelin aikeesta hyvillään?

Kesä kallistui syksyyn. Kaiken epävarmuuden vallassa tunsikin Rafael olevansa kovin yksinään ja alkoi ikävöidä uusia tuttaviansa Kristianiassa. Tästä kirjoittikin hän näille ja mainitsi tulewansa kotiin, pysähtyen kuitenkin hetkeksi Kööpenhaminaan.

Kööpenhaminassa hän tapasi Angelika Nagelin jälleen. Angelika oli parin hänen opintoverinsa seurassa. Hän oli hillittömän iloinen, loisti tervettä ja kauneutta ja tuota raikasta vapaamielisyyttä, joka teki nuoret miehet hulluiksi. Rafael oli koko tämän ajan kironnut kaikkea tällaista, ja hän oli tullut tänne tuntematta pienintäkään pakkoa uudistaa kaikkea. Mutta nyt hän tuli mustasukkaiseksi ensi kerran elämässään! Se oli aivan uusi tunne, jota vastaan hän ei ollut valmistautunut. Hän tuli mustasukkaiseksi heti kun näki Angelikan jonkun toverinsa seurassa. Angelikan esiintymisessä oli omituista, raikasta rohkeutta, joka pani hänen verensä kovasti kuohuksiin.

Nyt alkoi heidän yhdyselämässään uusi vaihe. Se jakaantui raivokkaan mustasukkaisuuden ja yhtä raivokkaan ihastuksen kausiin. Ja tämä kaikki johti omituisenlaatuiseen kirjevaihtoon Angelikan lähdettyä, ja tämä kirjevaihto veti Rafaelin hänen perästään.

Laivalla hän kuuli kuinka muuan siivooja ja siivoojatar keskustelivat: "Se odotteli poikaa öisin, kunnes sai niinkuin oli tahtonut. Ja nyt se on taas saanut sen käsiinsä!"

Mahdollista oli, ettei tämä keskustelu koskenut häntä, mutta myöskin oli mahdollista, että piika oli ollut pensionissa Kristianiassa; Rafael ei kuitenkaan tuntenut häntä.

Omituista on olo tuommoisissa suhteissa kuin Angelikan ja hänen, — ollaan siinä uskossa, että on pysytty aivan näkymättöminä. Rafael ajatteli että tähän saakka ei kukaan kuolevainen ollut tiennyt asiasta tämän taivaallista. Ja nyt pelkkä epäily päinvastaisesta saattoi koko elämän vaivaiseksi. Pensioni, Angelika, kirjeet — helvetti! Hän ei mistään hinnasta halunnut jatkaa tätä. Oliko Angelika ehkä heittänyt verkkonsa ulos ja pyydystänyt hänet kuin lihavan, tyhjän kalan? Tämä ei ollut kertaakaan välähtänyt hänen mieleensä eikä koko juttu ollut merkinnyt hänelle mitään — ennenkuin nyt, kun hän tapasi Angelikan Kööpenhaminassa. Ehkäpä *tämäkin* tapaaminen oli vain hyvin suunniteltu juoni!

Ei mikään voi syvemmin loukata miehen turhamaisuutta ja valloittajatunnetta kuin huomio, että luulotellusta voittajaherrasta onkin muuttunut vangituksi orjaksi.

Rafael ajalehti kannella suurimman osan yötä, ja kun hän tuli Kristianiaan, asettui hän asumaan erääseen hotelliin. Sieltä hän aikoi seuraavana päivänä matkustaa kotiin Hellebergeneen; kestäköön tai katketkoon! Tämän — ja kaiken samantapaisen piti nyt loppua ainiaaksi; tämmöinen nosti paholaisen kaiken etunenään. Ja kun hän pääsisi kotiin ja saisi tietää missä Helene oli, niin kaikki muu menisi itsestään.

Hotellista hän meni Angelika Nagelin pensioniin sanoakseen että hänen siellä olevat tavaransa olivat tuotavat hänen luokseen hotelliin heti; hän matkustaisi iltapäivällä.

Hän oli syönyt päivällistä ja tuli juuri huoneeseensa pakatakseen tavaroitaan, — kun hänen silmänsä sattuivat Angelikaan, joka oli tullut sillävälän sisään. Tämä seisoikin hänen edessään hienona, kauniina ja onnettoman; semmoisena Rafael ei ollut koskaan nähnyt ketään. Eikö hän todellakaan ollut saattanut tulla Angelikan luo asumaan? Täytyikö hänen heti matkustaa? Angelika itki niin ilmetyn epätoivoisesti, että Rafael, joka oli valmistautunut kaikkeen paitsi näkemään häntä lohduttamattoman, seisoikin siinä ja vastaili vältellen. Eihän heidän suhteellaan, sanoi hän, ollut muuta kuin tilapäisen tapaamisen luonne; senhän he tiesivät molemmat. Siispä piti Angelikankin tietää, että siitä ennemmin tai myöhemmin piti tulla loppu. Ja nyt oli se hetki tullut.

Mutta Angelika sanoi että se oli merkinnyt enemmän; hän ei ollut tavannut ketään, josta olisi pitänyt niin paljon kuin Rafaelista, ja tämänhän hän kyllä oli näyttänyt Rafaelille. Hän oli tullut tänne sanomaan että hän oli raskaana. Ja hän oli tästä niin epätoivoisissaan kuin kukaan voi olla; se olisi hänen ja hänen lapsensa surma. Koskaan ei hän ollut ajatellut näin kauheita asioita, mutta hänen mieletön rakkautensa oli vienyt hänet pois suunniltaan; — niin että hän nyt siis joutui makaamaan niinkuin oli vuoteensa rakentanut.

Rafael ei voinut vastata tähän mitään, sillä hän ei voinut ajatella. Hän katseli Angelikan niskaa ja selkää ja näki niiden nytkähtelevän. Hän näki Angelikan pienen jalan pistävän esiin hameen alta, hänen vahvan käsivartensa, joka pisti lyhyen hihan alta esiin. Kasvonsa Angelika peitti käsillään, kyynärpäät pöytään nojaten ja itki, huusi ja kirkui.

Ja kuitenkin, — mikä ensiksi kokosi hänen ajatuksensa yhteen, ei ollut sääli olentoa kohtaan tuossa hänen edessään. Se oli Helene, se oli rovasti, se oli äiti. Mitä he sanoisivat tästä? —

Angelika tunsu mitä teitä hänen ajatuksensa kulkivat ja kohotti päänsä: "Tahdotko sinä todellakin matkustaa minun luotani!" Kuinka epätoivoiset olivatkaan hänen kasvonsa; tuo väkevä ihminen oli heikompi kuin lapsi.

Rafael seiso i hänen edessään avatun matkalaukkunsa luona, aivan onnettomanä hänkin. "Mitäpä hyödyttäisi jäädä tänne?" vastasi hän alakuloisesti.

Angelikan silmät pälyilivät häntä, tulivat kirkkaammiksi ja yhä kirkkaammiksi, saivat jyrkän ilmeen; sitten ne alkoivat loistaa, salamoivat, suu aukeni ivahymyyn, hän kasvoi sekunti sekunnilta, kunnes kohosi ilmaan: "Sinun pitää naida minut, jos olet kunniallinen mies!"

"Minun naida — sinut — —!" huudahti Rafael, ensin kauhistuneena, sitten ivallisena hänkin.

Nyt Angelikan silmiin tuli paha ilme, hänen päänsä kurottui eteenpäin, koko olento kyyristäytyi hyökkäykseen kuin tiikerikissa. Mutta hyökkäys supistui miehekkääseen kämmenen iskuun pöytä vasten: "Niin, sinun *pitää* naida minut, piru vieköön!" hän sähisi. Sitten hän kiiti Rafaelin ohi ikkunaa kohti. Mitä hän aikoi?

Avata sen, huutaa ulos; — Rafael ei kuullut selvästi, mitä. Kurottautua kokonaan ikkunanpuitten ulkopuolelle ja kirkaista vielä kerran, — sitten hän sulki ikkunan ja kääntyi Rafaeliin päin, huohottavana, voitonriemuisena.

Rafael seiso i liidunvalkeana — ei pelosta, vaan siitä syystä että hän huomasi nyt saaneensa verivihollisen. Ja silloin hän nousi taisteluun.

Angelika näki sen heti, näki hänen voimansa jo ennenkuin hän liikahtikaan. Rafaelin silmissä ja ryhdissä oli jotakin, jota hän ei koskaan saisi valtoihinsa. Oli voimaa ilmeessä ja asennossa, voimaa, jonka kanssa ei kernaasti antautuisi kilpailuun. Jollei Rafael ollut koskaan ennen nähnyt häntä, niin ei hänkään ollut nähnyt Rafaelia.

Mutta sitä hurjemmin hän rakasti Rafaelia. Hän riemuitsi sen johdosta, ettei Rafael välittänyt hänen liikehtimisestään huoneessa, vaan kääntyi panemaan viimeistä vaatekappaletta matkalaukkuun ja sulkemaan sitä. Silloin hän hiipi aivan Rafaelin viereen — murtuneena, tuskassa ja kurjuudessa niin suuressa, ettei Rafael ollut moista koskaan nähnyt, ei taiteessa eikä elämässä. Kasvot kauhun jäykistämät, silmät tuijottaen, koko olento liikkumattomanä, ääneti vain kyynel kyneleen jälkeen valui silmistä — nyyhkyttämättä. Hän tahtoi, hänen täytyi saada Rafael. Hän veti Rafaelia puoleensa kuin ahnas merivirta, se oli elämäntarpeen rakkautta, sen ilmaisia, sekä raivoa että epätoivoa uhkuen. Nyt Rafael sen käsitti.

Mutta hän pani vaatekappaleen paikoilleen ja sulki matkalaukun. Senjälkeen hän käveli pari kertaa edes takaisin huoneessa, ikäänkuin olisi ollut siellä yksinään, — ja sanoi että Angelikan pitäisi itsensäkin huomata että se oli mahdotonta.

"Etkö usko", vastasi tämä hiljaa, "että minä voin kantaa kaikki vaivannäöt sinun puolestasi? Niin että saisit työskennellä mielitöissäsi. Etkö sinä ole huomannut, että minä tulen toimeen sinun äitisi kanssa?" Rafael ei vastannut, mutta hänen täytyi itselleen myöntää että tämä oli totta. Angelika odotti hetken ja jatkoi sitten: "Ja Hellebergene... tunnenhan minä senkin, minähän olen sukua rovastille ja olen käynyt siellä. Minähän olisin niin sopiva hoitamaan siellä kaikkea, — etkö usko? Entä sementtikaivosi, lisäsi hän, "minähän olen senkin puuhan etunenässä, niin ettei sinun siinäkään tarvitsisi nähdä vaivaa."

Hän sanoi tämän kaiken hillitysti, lyhyesti. Hän oli hiukan sorakielinen, ja tämä seikka toi hänen puheeseensa jotain omituisen avutonta.

"Älä kuitenkaan matkusta vielä tänään — ajattele vielä asiaa!" lisäsi hän ja itki jälleen hyvin katkerasti. Rafaelista tuntui että hänen täytyi ruveta lohduttelemaan.

Angelika tuli häntä vastaan, kietoi käsivartensa hänen ympärilleen ja painalsi hänet koko epätoivoonsa ja himoonsa. "Älä matkusta, älä matkusta!" — —

Hän tunsu että Rafael lämpeni. "En koskaan ole antautunut kenellekään senjälkeen kun jäin leskeksi", hän kuiskasi — "ja huomaathan sinä itsekin —" hän painoi päänsä Rafaelin olkapäätä vasten ja nyyhkytti, nyyhkytti.

"Tämä kaikki tulee niin äkkiä minun päälleni" sanoi Rafael. "Minä en voi —"

"Niinpä siis mieti!" keskeytti Angelika kuiskaten ja suuteli häntä nopeasti, "Oi, Rafael", - hän kietoutui

hän ympärilleen, sytytti hänet tuleen.

Joku koputti oveen, he hypähtivät erilleen. Se oli mies, jonka piti tulla noutamaan tavaroita.

"Ei", sanoi Rafael ja punastui, "minä jäänkin tänne huomiseen saakka."

Mies meni. Angelika syöksähti Rafaeliin syliksi, hän kiitti, riemuitsi, suuteli. Voi, kuinka hän säteili voimaa, onnea, voittoa! Hän oli nyt kaksikymmentäkaksivuotias nuori tyttö. Tahi oikeammin nuori mies. Sillä oli jotain miehekästä siinäkin tavassa, jolla hän nyt poistui.

Mutta hehku ja tuli ei vielä ollut ehtinyt huoneesta häipyä, kun Rafaelin mielentila äkkiä putosi alas. Tuokiossa hän oli pitkällään sohvassa ja makasi siinä kuin haudan pohjalla. Hänestä tuntui, ettei hän enää voinut siltä sijaltaan nousta.

Mitä tulisi nyt hänen elämästään? Sillä elämällä on mukanaan unelma, joka on elämän sielu. Ja kun unelma on häipynyt, on elämä kuolleen ruumiin näköinen.

Tämän nyt siis oli se suuri tuska kehittänyt! Tänne siis olivat kaikki Ravnit ahdistaneet hänessä piilevän petoeläimen. Täällä se ei enää leikittelisi ja huvittaisi häntä, täällä se iskisi kyntensä häneen täydellä todella, viskaisi hänet nurinniskoin ja ahmisi hänen raikkaan verensä. Se loisti senkin olennosta, joka juuri poistui.

Mutta yhtä varmaa oli myöskin, että jos hän hylkäisi Angelikan, joutuisi tämä lapsineen turmioon. Ja silloin ei kukaan pitäisi häntä kunnian miehenä, ei edes hän itse.

Nyt viimeksikin Ranskassa, kun hän ei löytänyt lepoa eräässä suuremmassa työssä, jonka päämäärä näkyi suorastaan hämäränä, hän ajatteli usein: sinä olet ottanut elämän liian keveästi.

Ehkäpä nyt, jos hän täyttäisi velvollisuutensa, säilyttäisi hartioilleen rikoksensa sekä Angelikaa, itseään että muita kohtaan — ja kantaisi kuormansa kuin mies,... ehkäpä hän silloin kykenisi käyttämään kaikkia voimiaan?

Niin teki äitikin, — ja pääsi perille.

Mutta ajatus äidistä siirsi ajatuksen Heleneen, unelmaan. Se lensi nyt hänen luotaan kuin muuttolinnut syksyllä. Hän makasi jälleen haudassa ja tunsu ettei voinut enää nousta.

Kaiken sekamelskan keskeltä, joka häntä kesällä oli ympäröinyt, hän muisti kaksi ihmistä, joihin oli oppinut täydelleen luottamaan. Ne olivat eräs nuori mies rouvineen; niiden luo hän meni illalla ja kertoi niille rehellisesti kaiken, hän kun kerta kaikkiaan oli rehellinen. Ratkaiseva koe tässä suhteessa on, että asianomainen voi kertoa kaiken itseäänkin koskevan. Ja sen hän teki.

He kuuntelivat häntä kauhistuneina. Mutta heidän neuvonsa oli peräti omituinen. Rafaelin piti odottaa kunnes saataisiin varmuus, oliko Angelika todella raskaana.

Tämä oli hänestä vastenmielistä; eihän tässä ollut asiasta epäilystäkään, sillä Angelika puhui totta. — Mutta saattoihan hän erehtyä; — hänen pitäisi tutkituttaa. Tämäkin ehdotus harmitti häntä; — mutta hän suostui siihen, että Angelika tulisi heidän luokseen neuvottelemaan; hänkin oli heidän tuttaviaan.

Seuraavana päivänä Angelika tuli heidän luokseen. Hänelle he sanoivat nyt sen, mitä he eivät saattaneet suoraan sanoa Rafaelille, nimittäin että hän veisi Rafaelin turmioon. Rouva varsinkaan ei säästänyt häntä. Niin rikaslahjainen poika kuin Rafael Kaas, jolla oli semmoiset edellytykset joka suhteessa, ei toki saisi saada, vasta vähän päälle parinkymmenen ikäisenä, niskoilleen vanhempaa naisihmistä monine lapsineen! Rafael oli kaikkea muuta kuin rikas, sen Angelika oli kuullut hänen omasta suustaan, hänen elämänsä muuttuisi kuormajuhdan elämäksi jo ennenkuin hän kunnolleen oli oppinut elämään. Jos hänen pitäisi työskennellä elättääkseen niin monta ihmistä, niin täytyisi hänen ponnistella enemmän kuin jaksoi, hän jäisi edistykseltään aivan keskinkertaiseksi. Siitä taas molemmat kärsisivät ja tulisivat onnettomiksi, tyytymättömiksi. Hänen ei toki pitänyt joutua niin kovasti kärsimään kevytmielisyyden johdosta, johon Angelika oli kymmenen kertaa yhtä syyllinen kuin hän. Ja mitä Angelika luulisi ihmisten sanovan? Rafael, joka oli niin pidetty, niin odotettu vieras kaikkialla. He hyökkäisivät Angelikan kimppuun kuin varikset haaskan kimppuun ja nokkisivat hänet palasiksi. He poikkeuksetta uskoisivat pahinta.

Mies kysyi häneltä oliko hän aivan varma, raskaudestaan. Hänen pitäisi tutkituttaa. Angelika Nagel punastui ja vastasi, puoleksi pilkallisesti, puoleksi nauraen, että sen asian hän itse kyllä tunsu paraiten. "Niin", vastasi mies, "juuri niin ovat monet sanoneet, — ja kuitenkin erehtyneet. Mitä te luulisitte niiden ihmisten sanovan, jotka nyt saisivat kuulla teidän menevän naimisiin raskauden vuoksi, silloin, kun kävisikin ilmi että te olette erehtyneet. Sillä tietysti semmoista juoruttaisiin." Angelika punastui taaskin ja hypähti pystyyn. "Sanokoot mitä hyvänsä!" Ja hetken päästä: "Mutta Jumala varjelkoon, *minä* en

tahdo saattaa häntä onnettomaksi." Salatakseen liikutustaan hän kääntyi heihin selin. Mutta rouva ei hellittänyt, hän ehdotti ilman muuta että Angelika kirjoittaisi Rafaelille, vapauttaisi hänet ja antaisi hänen matkustaa äitinsä luokse; siellä he saisivat sitten ratkaista asian. Angelikahan oli niin kykenevä, että hän menestyisi missä tahansa eläen, ja sitä hän nyt saisi koettaa. Ja auttaisihan Rafaelkin häntä.

Angelika sanoi: "Jos minun on mukaannuttava, niin minä kirjoitan vain hänen äidilleen. Hänen pitää saada kaikesta tieto, niin että hän myös huomaa Rafaelin vastuunalaisuuden."

Rouva hyväksyi tämän, ja Angelika istuutui kirjoittamaan. Tätä tehden hän usein joutui liikutuksiin, mutta sujui se kuitenkin — nopeasti, täsmällisesti arkki arkilta.

Silloin soi ovikello; kaupunginlähetti toi kirjeen. Piika toi sen sisään, rouva otti sen vastaan; mutta se ei ollut hänelle, se oli Angelikalle, — molemmat tunsivat Rafaelin kankean käsialan.

Angelika avasi kirjeen, muuttui tulipunaiseksi, sitten säteileväksi. Rafael kirjoitti että hän vakavain mietiskelyjen jälkeen oli tullut siihen tulokseen, että *hänen* tähtensä ei Angelika lapsineen saanut tulla onnettomaksi; hän oli kunniallinen mies, joka tahtoi kantaa vastuunalaisuutensa eikä säilyttäisi sitä muiden kannettavaksi.

Angelika ojensi kirjeen rouvalle. Sitten hän repi juuri valmiiksi saamansa kirjeen moneksi kappaleeksi — ja meni.

Rouva seisoi paikoillaan ja ajatteli: kaiken hyvän meissä täytyy väistyä pahan tieltä, ja silloin me olemme niin lujasti pihdeissä että riittää.

Tämä rouvan keksintö oli tehty erinäisiä kertoja ennenkin. Mutta silti se oli yhtä oikea. —

V.

Seuraavana päivänä heidät vihittiin.

Ja yöllä, kun Angelika oli vaipunut säännölliseen terveeseen uneensa, makasi Rafael valveilla, äärimmäisen väsyneenä, raastettuna ja sen jälkeen syvää surua tuntien kadotettua paratiisiaan ajatellessaan. *Hän* ei voinut nukkua; hän makasi ja näki edessään niityn, jolla ei ollut mitään kevättä, ei mitään kukkia. Hän eli uudelleen päivän kaikki tapahtumat viimeiseen syleilyyn saakka. Tästä koitui yhdyselämä, jossa ei ollut leikkiä eikä iloa. Angelika oli toista uskoa kuin hän, kova realististi, pilkallinen epäilijä, jopa syvimmältään kyynikko.

Angelikan tasainen huounta, levolliset kasvot ja täyteläinen ruumis näyttivät vastaavan hänelle: heisaa, poikaseni, pitäkäämme lystiä tuhat vuotta! Nuku nyt, niin pääset minun mukaani. — —

Seuraavana päivänä heidän avioliittonsa oli kaupungin, jopa koko maan juoruna.

Ihmiset huusivat hänelle juuri samoin kuin olivat huutaneet hänen äidilleen. Kirsten oli ollut kaikkien toivo, olisi voinut valita niin että olisi päässyt maan korkeimmille arvosijoille; — paks, ja Kirsten oli takertunut mielettömimpään avioliittoon. Mielettömimpäänkö —? Ei, pojan avioliitto oli vielä mielettömämpi.

Ja sitten se alkoi.

Monilla ihmisillä on sielussaan kiitoksen lähde, joka sensatsioonin aikana pakoittaa heidät koroittamaan miehen korkeammalle kuin he itse haluavat ja taas vastakkaisen mielialan aikana pakoittaa heidät viskaamaan hänet sitäkin syvemmälle. Useimmat ihmiset myöskään eivät katsele omin silmin, ja harvinaisissa olosuhteissa pannaan heidän silmänsä eteen vielä pari suurennuslasia tahi pari pienennyslasia, — mikä tekee heidät sangen huvittaviksi.

Rafael Kaasko kaunis mies —? Kyllä vaan, mutta hän oli liian iso, liian vaalea ja hapuilevailmeinen, koko mies liian levoton. Rikasko? Hänkö? Hänellä ei ole penniäkään seinänraossa! Säästöt aikoja sitten syöty, korot eivät riitä, ovat jo kauan syöneet pääomaa. Ja sementtialue — kuka lempo uskaltaisi ryhtyä hänen kanssaan semmoisiin suuriin yrityksiin? Puhutaan hänen lahjakkuudestaan, jopa nerokkuudestaan; mutta *onko* hän erikoisemmin lahjakas? Eikö se kaikki ole enemmän opintojen ansiota? Tuskin. Kun hän tehtaalle säästi puolet käyttövoimasta, — eikö se ollut vain sen toistamista mitä hän jo ennen oli tehnyt ja tämä taas sen matkimista mitä hän oli nähnyt toisaalla. Ja samaa kai voi

sanoa kaikista hänen antamistaan neuvoistakin, — vain nähtyä. Täytyihän huomata että hän oli nähnyt enemmän kuin useimmat muut. Mutta nerokkuus? Niin, hän puhui hyvin puolestaan, mutta siihenpä koko nerokkuus täisikin supistua. Ne kirjoitelmat, jotka hän oli julkaissut — niinkuin nyt hiljattain sähkön käyttämisestä leipomoissa ja nahkuriverstaissa — voiko semmoisia oikeastaan sanoa keksinnöiksi. Saadaanpa nähdä keksiikö hän mitään sitten kun tulee kotiin eikä enää lue eikä näe, eikä saa aatteita muilta.

Rafael Kaas huomasi muutoksen — ensinnä naisissa. Nämä olivat kuin yhdellä kertaa pois puhalletut hänen näköpiiristään... lukuunottamatta muutamia harvoja, jotka eivät antaneet hänen avioliitolleen arvoa ja senvuoksi eivät lopettaneet suhteita. Sukukin osittain vetäytyi kuoreensa. Ei ollutkaan niin että hän esitti tuota "oikeata ravnilaista". Luonteenlaadun ja mielentilan puolesta ehkä; mutta hänen vikansa oli juuri se, että hän oli tuommoinen suvun eri ominaisuuksista kokoonpaikattu.

Muutos oli valtava. Mutta hänessä oli miestä ja uhmaa tarpeeksi kiihoittuakseen tämän kautta voimaperäiseen työhön, ja Angelikassa oli niitä vielä enemmän. Rafael tunsu ylhäistä tunnetta sen johdosta että oli tehnyt velvollisuutensa, niin kauan kuin kesti tätä ensimmäisen jännityksen aikaa, joka valoi häneen kuntoa.

Sinä päivänä jona hänet vihittiin — aikaisesta aamusta siihen saakka kun hän läksi vihittäväksi — hän kirjoitti kirjettä äidilleen. Kirjoitti ihmeellisen, juhlallisen kirjeen kaikkinäkevän kasvojen edessä, tuskaisen sydämen hätähuudon suuressa vaarassa. Nyt riippui äidistä, tahtoiko hän ottaa heidät luokseen ja antaa elämän muodostua semmoiseksi kuin se nykyoloissa enää saattoi muodostua: että Angelikasta tulisi heidän asianajajansa, taloudenhoitajansa, päällikkönsä, — että Rafael saisi omistautua opinnoilleensa ja kokeilleensa ja että äidistä tulisi heidän molempien opastaja ja hellä äiti.

Hänestä tuntui että heidän tulevaisuutensa riippui tästä kirjeestä ja siihen tulevasta vastauksesta, ja hän kirjoitti sen mukaan. Koskaan ei hän ollut kuvannut itseään niin kuin tässä kirjeessä, koskaan ei hän ollut tehnyt näin täydellistä tiliä itsensä kanssa. Tämä kirje oli yhteenveto näiden päivien elämyksistä ja valvottujen öiden taisteluista. Rehellisemmin hän ei voinut esiintyä.

Häntä kidutti tavattomasti, ettei vastausta tullut heti, vaikkakin hän toiselta puolen käsitti minkä iskun kirje oli hänen äidilleen antanut. Hän käsitti että se aluksikin sammuttaisi äidin kaikki unelmat, niinkuin hänenkin unelmansa olivat sammuneet. Mutta hän luotti äidin jälleennousemiskykyyn, jonka veroista hän ei ollut kellään vielä tavannut. Ja pitkiin otteisiin kaikessa mihin äiti ryhtyi. Että äiti tässäkin etsisi voimaa heidän yhdyselämänsä syvimmästä ja päättäisi sen mukaan.

Tietysti hän antoi äidille aikaa — huolimatta Angelikan levottomuudesta, jota tuskin enää saattoi hallita; tämä jo alkoi pilkkaillakin. Mutta hänen odotuksessaan oli jotakin pyhää; kokeet lähestyivät ratkaisuaan.

Kun ei hän vielä kolmantenakaan päivänä saanut vastausta, niin hän sähkötti. Vain nämä sanat: "Äiti, vastaa!" Sähkölanka ei koskaan ole vienyt perille sanomaa, joka olisi ollut raskautetumpi pidätetyn itkun painosta. Hän ei voinut mennä kotiin; hän kuljeksi yksinään kaupungin ulkopuolella iltaan saakka; silloin kai vastauksen jo piti saapua. Se oli saapunut:

"Rakas poikani, *sinä* olet aina tervetullut ja enimmin silloin kun olet onneton."

"Sinä" oli alleviivattu.

Hän kalpeni, pudotti sähkösanoman kädestään ja meni hitaasti omaan huoneeseensa. Angelika antoi hänen olla siellä hetken rauhassa, mutta tuli sitten sytyttämään lamppuja. Rafael näki että Angelika oli hyvin kiihtynyt ja että hän tuontuostakin heitti häneen nopean silmäyksen.

"Tiedätkös, Rafael, — matkustaisit vain äitisi luo. Onhan toki liian hullua, jos meidän tulevaisuutemme — ja hänen toki kanssa, näet — menee turmioon joutavan juonittelun ja törkyämisen kautta.

Rafael oli liian onneton suuttuakseen. Eihän Angelika kunnioita ketään eikä mitään, ajatteli hän, miksi siis suuttuisi siitä ettei hän kunnioita äitiäni ja minun suhdettani äitiini?

Mutta kuinka raa'alta näyttikään Angelika hänestä tuossa sytytellessään kehoja lamppua ja päästäessään kärsimättömyytensä valloilleen! Hänen suunsa ympärille näkyi niin liian helposti muodostuvan raaka piirre, hänen pienen päänsä asennossa, kun se noin pisti voimakkaiden olkapäiden välistä esiin, oli jotain käämeestä, ja hänen paksut ranteensa...

"Niin, niin", sanoi Angelika, "ja loppujen lopuksi koko iletävä Hellebergene tuskin on niin tavoittelun arvoinenkaan."

Nyt hän on tyytymätön itseensä, ajatteli Rafael; jatkakoon edelleenkin! Nyt hän ei voi pysähtyä,

ennenkuin tästä tulee yhteentörmäys ja purkautuminen, mutta sitä iloa hän ei tule saamaan.

"Kaiken sen johdosta mitä ihmiset puhuvat, ja sen jälkeen mitä siellä on tapahtunut..."

Se ei sytyttänyt.

Kuinka olenkaan voinut kuvitella että Angelika tulisi äidin kanssa toimeen.

Hän nousi ja alkoi kävellä. Tätäkö äitikin on tuntenut? Hehän olivat kuitenkin niin hyviä ystävyksiä. Silloin en aavistanut mitään. Mistä johtuu, että äidin vaistot aina ovat hienommat? Olenko minä turmellut omani?

Kun Angelika hetkistä myöhemmin taas tuli hänen luokseen, näytti hän peräti onnettomalta; se liikutti Angelikaa. Ja silloin Angelika tuli niin hyväksi, niin luonnolliseksi ja niin kekseliääksi. Ja hänen ilonsa ja elämänrohkeutensa otti lopuksi sellaisen vallan, että Rafael suorastaan virkistyi, ja ajatteli: jos äiti olisi voittanut itsensä ja uskaltanut tehdä kokeen, niin ehkäpä kaikki olisi käynyt! Tässä ihmeellisessä olennessa on kuitenkin niin paljon kunnollista ja hyvää.

Rafael meni lasten luo. Ensi päivästä alkaen hän kiintyi niihin ja ne häneen. Ne olivat kokeneet monenlaista puutetta suuressa pensionissa ja sellaisen äidin hoidossa, joka harvoin kävi heidän luonaan tahi piti heistä muutoin huolta kuin paikkaamalla rikkinäisiä vaatekappaleita, hillitsemällä heidän meluaan tahi kurittamalla milloin vikoja oli oikaistava. Rafaelin luonnossa oli sitä alkuperäisyyttä, joka luottavaisuudessaan tuottaa lapsille iloa, ja hän tunsu halua rakastaa ja saada rakkautta. Sellaisen vainuavat lapset heti. Angelikaa lapset sitoivat, olivat tiellä ja haitaksi — nyt enemmän kuin koskaan ennen. Sanoaksemme suoraan: Rafael oli nyt hänelle kaikki.

Se oli merkillistä ihastusta, joka aina syntyi uudelleen milloin mistäkin syystä. Hänen hellyydellään ja ihastuksellaan ei ollut rajoja. Hän sijoitti tämän tunteensa semmoiseen olemukseensa, neuvokkaaseen kekseliäisyyteensä, hankkiakseen Rafaelille kaikkea hyvää mihin hänen kätensä suinkin ulottui — ja vielä enemmänkin. Sitä oli hänen uhrautuvaisuutensa sekä päivällä että yöllä; jos milloin mitä tarvittiin tahi tapahtui, niin se ilmeni erinomaisena palvelemishaluna, jommoista voi osoittaa vain terve ja vahva ihminen. Mutta *sanoin* hän ei ilmaissut sitä, tuskinpa silmäyksinkään. Se tapahtui vain silloin kun hänen täytyi taistella Rafaelista — mutta siihen se päättyikin.

Jos Angelika olisi voinut noudattaa samaa suuntaa parikaan viikkoa kerrallaan ja samalla antanut hellittämättömän rakkautensa johtaa itseään, — niin olisi Rafael tässä voimakkaassa ilmapiirissä voinut pelastaa avioelämästään sen, minkä äiti kaikesta huolimatta oli pelastanut omastaan.

Miksi ei näin tapahtunut? Siksi että mustasukkaisuus, jonka hän oli herättänyt eloon Rafaelissa ja joka ajoi Rafaelin hänen luokseen — vaihtoi olinpaikkaa. He eivät olleet kunnolleen alkaneet avioliittoaan, kun *Angelika* muuttui mustasukkaiseksi.

Ja oliko tämä mikään kumma? Vanhempi nainen — olkoonpa voimakkain persoonallisuus mitä ajatella saattaa — voittaessaan nuoren, muodissa olevan miehen kuin omansa konsanaan — tietenkin tulee elämään alinomaisessa pelossa että joku ottaa tämän miehen häneltä pois. Hänhän oli itsekkin ottanut hänet. Jos sanoisimme että hän oli mustasukkainen jokaiselle ihmiselle, jonka kanssa he joutuivat tekemisiin, vanhalle tahi nuorelle, miehelle tahi naiselle ja yleensä jokaiselle, jonka Rafael tapasi, niin me liioittelisimme. Mutta juuri tämä liioittelu väkevästi valaisee asiain todellista laitaa, sillä tuo mustasukkaisuus oli *sitä laatua*. Hän ei kärsinyt että Rafaelille oli olemansa ketään muita. Jos keskustelu jonkun muun kanssa johti johonkin tunnelmaan, täytyi hänen ruveta sitä ohjaamaan; hän ei saattanut jäädä ulkopuolelle. Hänen kasvonsa jäykistyivät, hänen oikea jalkansa alkoi polkea, ja jollei tästä ollut apua, niin nakkeli hän poikkipuolisia tahi hämmentäviä sanoja keskusteluun — samantekevää, kuka Rafaelin kanssa keskusteli.

Jos tällöin sanottiin jostakin jotakin hyvää ja jos näkyi että Rafael alkoi tuntea syyttymistä tuota kehuttua kohtaan, niin puhalsi Angelika tämän liekin sammuksiin — kirjaimellisesti! Hänellä nimittäin oli tapana puhallella, kohautella hartioitaan, nakella päätään, pyöritellä jalkaansa. Aluksi Rafael luuli että Angelika tiesi kaikista noista ihmisistä jotakin epäedullista, jotakin joka ansaitsi puhaltamista, ja hän ihaili Angelikan puolta Norjaa käsittävää tuttavapiiriä. Angelikan totuudenrakkauteen hän yleensä luotti kuin varmimpaan asiaan tässä maailmassa. Hän uskoi että se oli rajaton, sekin, niinkuin niin moni muu Angelikan ominaisuuksista. Hänhän sanoi kursailematta julki kyynillisimmänkin ajatuksensa eikä teeskennellyt millään tavoin. Mutta vähitellen selveni Rafaelille, että Angelika sanoi täsmälleen sellaista, mitä hän tunsu tarvitsevansa sanoa, sellaista mikä pisti hänen päähänsä kulloinkin vallitsevassa mielentilassa. Hän ei kunnioittanut totuutta enempää kuin mitään muutakaan.

Kun he eräänä päivänä istuivat päivällispöytään — Rafael tuli myöhään kotiin ja oli nälissään — lausui hän ilonsa sen johdosta että oli ostereita. "Ostereita!" huudahti hän, "ja juuri nyt! Mutta eivätkö ne ole tällä haavaa kovin kalliita? — "Pyh, se oli se vanha nainen, tiedäthän, hän tahtoi että toisin niitä sinulle.

Sain ne melkein ilmaiseksi". — "Sepä hauskaa. Sinäkin olet siis ollut ulkosalla?" — "Olinpa hyvinkin ja näin siellä sinutkin. Sinä kuljit Emma Ravnin kanssa." — Rafael kuuli heti äänestä, ettei hänellä ollut lupaa kävellä Emma Ravnin kanssa, mutta hän sanoi kuitenkin: "Niin, eikö hän olekin suloinen? Hänessä on jotakin niin raikasta ja turmeltumatonta. —" — "Hänessäkö? Häneltähän ajettiin sikiö ennenkuin hän meni naimisiin." — "Emmalta —! Emma Ravniltako?!" — Niin juuri, — mutta kenen se oli, sitä en tiedä!" — "Ei, mutta tiedätkös Angelika, tätä minä en usko", sanoi Rafael juhmallisesti. — "Usko tahi ole uskomatta, mutta minä olin itse läsnä auttamassa hänen äitiään; sehän tapahtui pensionissa! Voit siis arvata että minä tiedän sen."

Rafaelin päähän ei olisi voinut pälkähtää, että kukaan ihminen saattaisi mennä niin pitkälle että omasta päästään keksisi tämmöisen valheen. Emman silmät, kirkkaat kuin vesi lähteessä, jonka pohjalta pienimmätkin hiekkajyvässet voidaan erottaa, — katsoivat nyt häneen kaukaisuudesta, puhtaina ja viattomina. Hän ei käsittänyt kuinka semmoiset silmät olisivat saattaneet valehdella. Hän ihan tunsu itsensä sairaaksi tämän johdosta, hän ei voinut syödä, vaan nousi pöydästä. Maailmahan on vain petosta, puhtainkin on saastaista. Siitä päivin hän huomattessaan Emman tahi hänen valkohapsisen äitinsä tulevan vastaansa, pyörsi toiselle kadulle välttyäkseen tapaamasta heitä. Hän oli sydämestään kiintynyt sukuunsa; sen heikkoudet olivat kaikkien nähtävissä, mutta myöskin sen kunnollisuus ja rehellisyys. Tämä ainoa juttu turmeli hänen luottamuksensa, vahingoitti hänen itsekunnioitustaan, hävitti hänessä paljon ja teki hänet paljoa köyhemmäksi. Mitenkä *hän* itse saattoikaan kelvata mihinkään, kun noin antoi kaikkien pettää itseään?

Koko jutussa ei muuten ollut sanaakaan totta.

Rafaelin luottavaisuus oli Angelikan käsissä kuin lapsi kotkankynsissä. Mutta se ei pysynyt niissä kauan.

Ajan mittaan Angelika nimittäin ei tässä, yhtä vähän kuin muussakaan, saattanut noudattaa suhteellisuutta ja johdonmukaisuutta. Hän ei muistanut seuraavana päivänä mitä oli sanonut edellisenä, sillä joka päivällä oli tässä suhteessa omat tarpeensa, ja hän puhui vain kuinka tarve kulloinkin vaati. Rafaelilla sitävastoin oli erinomainen muisti, ja hänen matemaattiset kykynsä alkoivat suurella varmuudella järjestellä todistusaineistoa Angelikaa vastaan. Angelikan lahjat olivat enemmän sukkeluutta ja tarmokkuutta kuin mitään muuta; niillä ei ollut perää eikä pohjaa eikä yhtenäisyyttä ja ne noudattivat kaikessa hänen intohimojensa käskyjä. Senvuoksi saattoi Rafael milloin tahansa murtaa hänen vastustuksensa. Mutta joka kerta kun näin tapahtui, kävi selvästi ilmi että Angelika oli taas tehnyt syntiä mustasukkaisuudessaan, ja tämä imarteli Rafaelin turhamaisuutta, joka määräsi, ettei tuommoista pitänyt kovin ankarasti tuomita eikä ottaa niin vakavalta kannalta.

Ehkäpä Rafael myöhemmin sai enemmänkin selville. Mustasukkaisuus oli nimittäin vain yksi niistä verhoista, joihin Angelikan levottomuus pukihe. Itse levottomuus pulppusi useammista lähteistä, juontui useampien hermosolujen kapinallisuudesta.

Angelikalla nimittäin oli menneisyys ja hänellä oli hairahduksia. Mutta molemmat nämä asianhaarat hän oli nyt kieltänyt ja eli senvuoksi alinomaisessa pelossa, että joku saattaisi kertoa jotakin Rafaelille. Sillä jos jotakin, nyt vainuttiin, niin käsitti hän että se tapahtui häntä vastaan. Kaikki riippui vain siitä mitä Rafael sai tietää, s.o. kenen kanssa Rafael joutui tekemisiin. Nimettömistä kirjeistä hän ei välittänyt, koska ei Rafaelkaan niistä välittänyt; mutta lisäsihän saattoi julkisesti esiintyä ilkeitä ihmisiä salamielisine viittauksineen.

Hän huomasi että Rafaelkin osittain alkoi karttaa lukuisia ystäviään; hän ei ymmärtänyt mistä syystä, vaikka syy oli se että Rafaelkin tunsu, että nämä tiesivät Angelikasta enemmän kuin hänen itsensä oli hyvä tietää. Hän huomasi että Rafael keksi nerokkaita verukkeita välttyäkseen näyttäytymästä hänen kanssaan ulkosalla. Tämänkin hän selitti väärin; hän ei ymmärtänyt että Rafael omalla tavallaan pelkäsi yhtä paljon kuin hänkin ihmisten puheita. Hän luuli että Rafael alkoi etsiä toisten naisten seuraa. Jollei ympäristössä syntynyt mitään muuta, niin syntyihän ainakin juoruja. Ja tästä syystä hän alkoi ilkeästi vainota jokaista, jonka kanssa Rafael vain joutui puheisiin; jos nämä olivat saattaneet hänet epäluulonalaiseksi, niin joutuivatpa nyt itse samaan kadotukseen!

Hänellä oli hairahduksia, joita ei voinut tehdä olemattomiksi, puuttui vain että hän alkoi niitä kartuttaa. Ja hän kartutti niitä kiihkolla, joka olisi ansainnut paremmankin tarkoituksiperän. Talossa elettiin upeata elämää, pöytä oli alinomaa avoin ja rikkaasti katettu; muutenhan ei Rafael viihtyisi kotona, hän sanoi, ja ehkäpä ajattelikin. Hänen itsensä taas täytyi olla kaupungin hienoimmin puettuja naisia, sitähän vaati hänen alinomainen kamppailunsa yksinoikeudesta Rafaeliin. Tietysti hän sai kaikki "melkein ilmaiseksi tahi ainakin maailman parhaalla kaupalla". Aina oli joku, joka "melkein lahjoitti sen".

Rafael ei tiennyt kuinka paljon rahaa hän ansaitsi, ehkä juuri senvuoksi että Angelika alinomaa tarvitsi milloin yhteen milloin toiseen. Aluksi hän aikoi lähteä ulkomaille, mutta vaimo, joka ei osannut

kieliä, ja suuri perhe —! Täällä kotona — sen hän pian sai huomata — ei hänellä enää ollut rahtuakaan ihmisten luottamusta, hän ei voinut aloittaa mitään suurempaa, tahi odotti hän ennenkuin teki ratkaisevan päätöksensä. Väliaikoina hän toimitti milloin mitäkin. Ja tämä oli usein ala-arvoista työtä. Sekä ikävystyneenä että tehdäkseen paljon hän alkoi laskea käsistään keskinkertaista — ja jatkoi siten.

Aina hän lohduttautui sillä että tämä tapahtui vain "toistaiseksi". Hänen tieteelliset harrastuksensa ja keksijävoimansa eivät päässeet pitkälle hänen nykyisen elämäntaakkansa painaessa. Mutta niiden täytyi päästä kuitenkin! Nuoruuden turmiollisella kuvittelukyvyllä hän punnitsi sekä aikaa että voimiaan; sen vuoksi hän ei itsekään enää huomannut, että suuri perhe ja suuri talous painoivat häntä yhä alemmas ja alemmas.

Jos vain saisin *rauhaa*, hän ajatteli, niin kestäisin kaiken ja vielä enemmänkin. Hän tunsu omaavansa suuria voimia.

Mutta rauhaa hän ei saanut koskaan. Nyt nimittäin tulemme pahimpaan elikkä oikeastaan tulokseen kaikesta mitä edellä on tapahtunut. Angelikan ikuinen levottomuus synnytti ikuisen taistelun. Osaksi ei Angelika kyennyt lainkaan hillitsemään itseään. Mielialan, epäluulon, kireyden täytyi purkautua, ja hän käytti tähän jokaista pienintäkin tilaisuutta. Osaksi taas ja erittäinkin tuo ainoa, koko elämää hallitseva tuska Rafaelin menettämisestä ajoi hänet yhä kauemmaksi siitä mitä hänen olisi pitänyt tehdä antaakseen rauhaa. Hän laski talouden menemään sekaisin, antoi lasten olla omissa oloissaan; hänen joutilaat voimansa suuntautuivat kokonaan Rafaelin kimppuun; hänen mustasukkaisuutensa, pelkonsa ja hairahduksensa syöpyivät Rafaelin luomisintoiseen sieluun, hävittivät hänen hyvän tuulensa, tuhosivat hänen kauneudenrakkautensa ja luomispakkonsa.

Rafaelilla oli erikoisesti muuan suuri aate, jonka kanssa hän usein kamppaili pääsemättä sen herraksi. Taistelu oli alkanut eräänä päivänä Hellebergeneen kukkulalla ja sitä oli jatkunut koko kesän. Ja kummallista kyllä — eräänä päivänä hän istui tehden jotakin ikävyyttävää työtä ja Hellebergene ja Helene olivat hänen edessään kevätauringon loisteessa... silloin aate antautui itsestään, korkeana, hymyilevänä — ja hän oli taas oma itsensä. Silloin hän pyysi: "Anna minun nyt olla rauhassa kuukauden päivät; tässä on rahaa; minulla on nyt syntymässä jotakin; minä tahdon ja minun täytyy saada olla rauhassa! Yhdessä kuukaudessa minä pääsen niin pitkälle että näen, onko aatteeni toteuttamisen arvoinen. Tämä aate ehkä pelastaa meidät kaikki."

Viimeinen lause oli semmoista, jota Angelika ymmärsi. Ja nyt Rafael sai rauhaa. Hänellä oli konttori kaupungilla, mutta usein hän toi paperinsa kotiin illalla, sillä saattoi tapahtua, että hänelle valkeni jokin asia hänen paraikaa jouten istuessaan tahi maataessaan. Angelika hoiti häntä hyvin, jopa istuutui portaalle hänen ovensa eteen estääkseen meluamista läheisyydessä, kun Rafael nukkui päivällisuntaan. Tätä kesti kokonaista neljätoista — 14 — päivää. Silloin tapahtui että Rafael meni kävelemään ja että Angelika tutki hänen papereitaan ja löysi piirustusten ja arviolaskelmain ja kirjeiden seasta kerrankin jotakin. Se oli Rafaelin käsialaa ja kuului:

"Hänessä oli enemmän äitiä kuin rakastajatarta, enemmän rakkauden huolenpitoa kuin sen nautintoa. Tunteiltaan niin rikkaana hän ei olisi tuhlanut sitä sinulle yhdellä kertaa, vaan äidillisesti jakanut sinulle sitä koko elämäsi ajan. Ryöppyilevän kosken asemesta purjehduskuntoinen virta. Hänen rakkautensa oli syvää, hiljaista ihastusta, ei myrskyä. Sinä olit yksi ja *hän* oli yksi; yhdessä olisimme me tulleet voimakkaammiksi kuin rakastuneet tavallisesti ovat."

Siinä oli enemmänkin, mutta Angelika ei raivoltansa voinut lukea enempää. Oliko Rafael itse sepittänyt tuon kaiken, vai oliko hän vain kopioinut sen jostakin.

Siinä ei ollut ainoatakaan korjausta, joten oli luonnollista että hän oli sen kopioinut. Mutta joka tapauksessa siitä ilmeni missä Rafaelin ajatukset liikkuvat.

Rafael tuli ääneti kotiin, meni suoraan huoneeseensa ja sytytti kynttilän jo ennenkuin ehti saada päällystakkia yltään. Ja seisaaltaan hän kirjoitti paperille pari kaavaa, avasi erään kirjan, istuutui tuoliinsa ja teki nopeasti laskelman.

Silloin Angelika tuli, kumartui aivan lähelle hänen kasvojansa ja sanoi kaameasti: "Kas sinäpä olet aika poju! Nyt minä tiedän mitä sinulla on tekeillä. Kas tässä! Tässä ovat sinun salaiset ajatuksesi — sen emakon luona!"

"Emakon!" karjahti Rafael. Suuttumus sen johdosta että häntä oli häiritty, että Angelika oli nuuskinut hänen papereitaan, että Angelika oli löytänyt juuri tämän, ja lopuksi raa'asti lausuttu häväistyssana hienoimmasta mitä hän tiesi olevan olemassa, ja ennen kaikkea koko odottamaton hyökkäys vei hänet kokonaan pois suunniltaan:

"Mitä sinä uskallat —! Ketä sinä tarkoitat —?"

"Oh, elä sinä teeskentele, ukkoseni. Luuletko sinä etten minä ymmärrä että se tarkoittaa sitä, joka maleksi siellä kartanossa sinut saadakseen?"

Angelika näki että tämä puri. Sitten hän jatkoi: "Sitä kuvatusta, joka jo lapsena oli suhteissa vanhaan mieheen."

Samassa Rafael jo kuristi häntä kurkusta ja painoi hänet pitkälle sohvaan, otettaan hellittämättä. Hän ei saattanut hengittää, hän näki Rafaelin kasvot aivan omiensa yläpuolella, niillä värähteli kuolemanraivo. Voima, viileys, jommoista hän ei ollut voinut aavistaakaan, tuijotti häneen nauttien tiedosta että voi tappaa hänet. Raivokkaan kamppailun jälkeen vaipuivat Angelikan kädet veltoina sivuille ja hänen tahtonsa niiden keralla, vain silmät olivat selko selällään pelosta ja uteliaisuudesta,... uskaltaisiko hän todellakin? Kyllä, hän uskalsi. Angelikan silmissä musteni ja jäsenet alkoivat värähdellä...

"Sinä olet ottanut *minun* omenani, kuuletko", kuului samassa lapsen ääni viereisestä huoneesta, hento, lepertävä ääni. Se kaikui tänne ulkoa, viattomimmasta rauhasta mitä on maan päällä. Ja se pelasti Angelikan hengen.

Rafael syöksyi ulos. Ja kun hänestä luopui tuo, joka ikäänkuin takaapäin oli ottanut haltuunsa kaikki hänen voimansa ja käyttänyt häntä kuin ratsastaja hevostaan, ei hän oikeastaan pelästynyt; tyydytyksen tunne sen johdosta että Angelika vihdoinkin oli saanut tuta hänen voimaansa, oli siksi suuri.

Mutta vähitellen tapahtui käänne. Mitä, jos hän olisi tappanut Angelikan! Ja olisi joutunut elinkautiseen vankeuteen — —!

Oliko tämä mahdollisuus tullut hänen elämäänsä? Voiko tämä tapahtua toistamiseen?

Ei, ei, ei, kuului vastaus. Ei, ei, ei! — Kummallista: hän alkoi sääliä Angelikaa. Kuinka kauhea Angelikan olo mahtoi olla ennenkuin hän voi tulla niin ilkeäksi ja ennenkuin hän voi ajatella niin ilkeästi viattomista ihmisistä! Ja kuinka pahalta Angelikasta mahtaa tuntua ollessaan tällainen häntä kohtaan, jota rakastaa ylitse kaiken, joka on ainoa, minkä hyväksi hän elää! Pitkän pitkä laskelma seurasi — siinä oli hänen vikojaan, Angelikan vikoja ja muiden vikoja — ja se vilvoitti ja se järjesti ajatukset. Parin tunnin kuluttua hän jo kykeni menemään kotiin, jossa löysi Angelikan itkun raukaisemana vuoteessa, valmiina ensi hetkessä kietomaan kätensä hänen kaulaansa. Hän kumartui Angelikan puoleen sadoin anteeksipyyntöin, sanoin, suudelmin, syleilyin.

Mutta tämän näytelmän mukana pakeni aate tipo tiehensä! Sen synnyinhetken korkeaa hiljaisuutta oli häiritetty; Rafael ei saanut sitä enää myöhemmin kiinni. Ja pian hänestä tuntui vastenmieliseltä ajaa sitä sen enempiä takaa; hän sulki sen ajatusuoman kokonaan — ja ryhtyi jälleen ansaitsemaan rahaa. Tarjolla oli juuri jokin työ, jonka Angelika oli vainunnut.

Taas takaisin loppumattomaan kulumiseen; nyt vihdoinkin alkoi tulla hämmennystä: kuormajuhdaksi alennetun ajeluhevosen sekaannusta. Tämä pahensi kotoisia näytelmiä. Yhteentörmäyksillä ei ollut ylipäänsä enää rajoja. Eikä liioin enää tarvittu sanoja niiden syntymiseksi; liike, ilme, jopa vaikeneminen sen johdosta mitä Rafael sanoi, riitti esiinkutsumaan mitä hirveimmän mylläkän. Ennen he muiden ihmisten läsnäollessa olivat hävenneet; nyt oli samantekevää olivatko he yksinään vai eivätkö. Ennenpitkää ei Rafael, mitä sanojen karkeuteen tahi taisteluaiheiden mitättömyyteen tulee, ollenkaan jäänyt jäljelle Angelikasta, pikemmin päinvastoin. Hänen vapaa mielikuvituksensa ja luomisvoimansa pursuivat nyt ilmoille tällä alalla. Täällä ne heittivät kuperkeikkoja, täällä ne polkivat lokaan monia elämän kauniita lahjoja. Täällä Rafael ylipäänsä luopui toivomasta minkäänlaista onnea edes päiväkseen.

Hänen kaipauksensa ja kärsimyksensä juoksivat kilpaa hänen intohimoisuutensa kanssa. Milloin olivat edelliset, milloin jälkimmäinen vähän edellä. Epätoivon aihe oli aina sama: että hänelle oli *voinut* käydä näin. Entä jos karkaisi? Siitäkään ei voisi tulla mitään. Suhde oli alunpitäen; vedonnut hänen rehellisyyteensä ja kunniantuntoonsa, lapset olivat tulleet hänelle hyvin rakkaiksi, ja hänen äitinsä esimerkki sanoi hänelle: kestä loppuun, kestä loppuun! Ihmisten yksimielisen ennustuksen, että tämä avioliitto purkautuisi yhtä nopeasti kuin se oli solmittukin, hän tahtoi saattaa häpeään. Sitäpaitsi: nythän hän tunsu Angelikan liian hyvin tietääkseen, ettei hän ehtisi saada eroa Angelikasta ennenkuin tämä puukko kädessä olisi nylkenyt hänet. Hän ei päässyt irti.

Alusta alkaen oli tässä kysymys kunniaista ja velvollisuudesta. Kunniaista ja velvollisuudesta lasta kohtaan, jonka piti tulla — mutta jota ei tullutkaan.

Tässä piti tehdä kauhea syytös. Mutta keskellä murhenäytelmää tapahtui niin hupaisesti, että syytös hyvin kätevästi käännettiin häntä itseään vastaan! Angelika voi kyllä todistaa kykenevänsä lapsia saamaan; mutta todistakoon Rafael itsestään samaa! Jos Angelika oli erehtynyt, niin oli syy Rafaelin! — Rafael ei lopuksi enää uskaltanut mainita asiasta, sillä silloin hän aina sai kuulla huikentelevasta

nuoremiehen-elämästään; tämä elämä oli syynä siihen ettei Angelika saanut lapsia!

Mitä kauemmin tätä elämää kesti, ja mitä tunnetummaksi se tuli, sitä käsittämättömämmältä ihmisistä tuntui, ettei liitto purkautunut. Ja käsittämättömältä se tuntui Rafaelistakin toisinaan, unettomina öinä. Mutta niinhän on, että se joka tekee tuhannen pientä kapinaa, ei kokoo voimiaan yhteen ainoaan suureen. Loppumaton taistelukin sitoo, sillä siihen tarvitaan kaikki voimat.

Rafael alkoi köyhtyä. Kaikin tavoin kuluttava yhdyselämä ja ankara työnteko sen ohella sai aikaan, ettei hän ansainnut enempää kuin päiväisen tarpeen. Vähitellen hänestä luopui sekä aloitekyky että tahto.

Hänen olonsa muuttui kummalliseksi: hänellä oli hallusinatsioneja, näkyjä. Hän näki niissä itsensä, isänsä, äitinsä, — kaikki kuvat olivat mieltä järkyttäviä. Unissaan hän näki mitä hirveintä; hänen käyttämätön mielikuvituksensa ja joutilas luomisvoimansa kostivat tällä tavoin. Ja tämä kaikki uuvutti häntä.

Hän ihaili Angelikan tukevaa terveyttä. Angelikalla oli petoeläimen ruumiinrakenne ja elintoiminnat. Mutta kuitenkin saattoi Rafael hänessäkin huomata muutoksia — ainaiset taistelut ja sovinnon teot toivat niin monenlaisia seikkoja näkyviin. Angelika ei valittanut sanallakaan — sellaista hän ei osannut —; mutta hän itki ja heittäytyi surunsa valtaan niin täydelleen kuin vain epätoivoisin ihminen voi tehdä. Hänen luontonsa oli väkevä ja hänen rakkaudentaistelussaan ei ollut uskoa. Elämäntäyteyden kauneutta tässä kaikessa oli, jopa silloinkin kun hän oli häijyimmillään; hurjan ihmisielun vapautuminen kahleistaan heijasti traagillista valohohdetta.

Eräänä päivänä Rafael tapasi sukulaisensa virastonpäällikön. Tavallisesti he karttoivat toisiaan, mutta tänään tämä pysähdytti hänet. "Kuulehan Rafael", sanoi pieni, hento mies hermostuneesti liikehtien, "minä olin menossa sinun luoksesi."

"No, mistä on kysymys?" —

"No niin, minä näen, että sinä aavistat sen. Äidiltäsi on tullut kirje."

"Äidiltä —!"

He eivät äidin kanssa olleet vaihtaneet sanaakaan aina siitä lähtien kun äidin viimeinen sähkösanoma saapui.

"Se on pitkä kirje. Mutta hän on pannut ehdon."

"Hm, hm, vai ehdon."

"Niin, älähän nyt suutu, ei se kannata. Se on vain se, että sinun on matkustettava pois kaupungista, mihin vain itse tahdot, kunhan menet rauhalliseen paikkaan. Ja siellä tulee sinun lukea se."

"Sinä kai tiedät mitä se sisältää?"

"Minä tiedän mitä se sisältää. Takaan sen".

Rafael ei ymmärtänyt, mitä toinen tällä tarkoitti, eikä liioin, miksi tämä näytti olevan niin järkytetty. Mutta sama tila tarttui häneenkin. Jos hänellä olisi ollut rahoja ja jos hänellä juuri tänään olisi ollut vapautta, niin olisi hän matkustanut heti. Mutta hänellä ei ollut rahaa — enempää kuin hän tarvitsi tämäniltaiseen juhlaan. Hänellä oli jo pääsylimatkataskussaan. Hän oli luvannut viedä Angelikan juhlaan, ja lupauksensa hän tahtoi pitää, sillä se oli annettu suuressa sovintokohtauksessa. Valkea silkkileninki oli ollut näiden viimeisten rauhallisten päivien öljypuunlehti. —

Angelika olikin harvinaisen sievä, kun hän illalla astui suureen juhlasaliin miehensä käsikynässä, korkeana ja täyteläisenä. Hän tunsu tunnelman; hänen nopeat silmänsä mittasivat lämpötilan. Varmalla ylekyvedellä hän ohjasi joko sinne, missä tahtoi iloita, tahi sinne missä halusi suuttua.

Rafael ei ollut varma. Ylipäänsä hän ei ollut halukas esiintymään Angelikan kanssa julkisissa tilaisuuksissa, ja viime aikoina oli Angelika suorastaan valinnut julkisia paikkoja kohtauksilleen. Ja lisäksi Rafaelia hermostutti ajatus, mitä äidillä mahtoi olla hänelle sanomista. Vähän ennen lähtöä hän oli koettanut lainata rahaa kahdeltakin taholta, mutta oli kummastakin saanut anteeksipyyntöjä, mutta ei rahaa. Se oli nöyryyttänyt kovasti. Tämä levoton tila aiheutti, että hän (niinkuin hermostuneet niin usein) tuli yltiöpäiseksi, jopa päätti huvitella aika tavalla. Ja jotta aivankuin pieni pilkahdus entistä onnea välkähtäisi hänelle sinä iltana, tapasi hän ystävänsä ja sukulaisensa ulkomailta, Hans Ravnin — nuorine baijerilaisine rouvineen. He olivat juuri saapuneet kaupunkiin. Kaikki kolme ihastuivat tavatessaan toisensa. "Muistatko sinä", sanoi Hans Ravn, "kuinka monta kertaa sinä lainasit minulle rahoja, Rafael?" Hän veti Rafaelin syrjemmäs. "Nyt minä uin pinnalla, minä olen rikkaissa naimisissa ja

vieläpä kaikkein rakastettavimman ihmislapsen kanssa. — Voi, jospa tuntisit hänet!" — "Ja kaunis näkyyn hän myös olevan!" — "Ja kaunis on hän myöskin — ja tulinen. Minä olen, niinkuin näet, Norjan onnellisin mies." Vedet nousivat Rafaelin silmiin. "Etkö sinä ole onnellinen, Rafael?" — "En aivan niin onnellinen kuin sinä." Hän meni puhumaan erään toisen tuttavain kanssa, — mutta palasi sitten takaisin. — "Sinä sanoit, Hans, että minä usein lainasin sinulle rahoja — —" Tarvitsetko? Tahdotko sinä, Rafael? Kuinka paljon? — Voitko luovuttaa 200 kruunua?" — "Tässä saat ne! — Ei, tulehan, niin otamme samppanjaa tapaamisen kunniaksi! — Ei, rouvia emme ota mukaan", lisäsi hän kun Rafael katsoi sinne, missä nämä keskustelivat. "Niin, emme ota rouvia mukaan!" nauroi Rafael, hän ymmärsi tarkoituksen, ja nyt hän tahtoi käyttää vapauttaan.

He saapuivat takaisin saliin hilpeinä, suuriäänisinä, ja Rafael kutsui nuoren rouva Ravnin tanssiin. Tämän kaunis olemus, raikas leikkisyys ja erikoisesti ihastus miehensä sukulaisiin sai Rafaelin heti valtoihinsa. Seuraavankin tanssin he tanssivat yhdessä, ja senjälkeen he hymyillen keskustelivat. — Myöhemmin illalla, kun piti käydä illalliselle, löysi kumpikin ystävyksistä puolisonsa. He tahtoivat istua yhdessä. Rafael näki jo kaukaa, että Angelikan kasvot olivat yhtä ainoata myrskypilveä. Hän raivostui tästä sanomattomasti, sillä näin aiheuttomasti ei häntä oltu koskaan syytetty. Ja ettei hän koskaan saanut tuntoa jakamatonta, ehjää iloa! Mutta hän tyytyi vain huomauttamaan: "Nyt minä pyydän, että sinä käyttäydyt ihmisiksi." —

Mutta sitä ei Angelika lainkaan aikonut tehdä. Rafael oli jättänyt hänet paikoilleen istumaan, kaikki näkivät sen; hänen täytyi saada kostaa. Hans Ravnin — ja varsinkaan tämän rouvan — hilpeyttä hän ei voinut sietää; sitten hän iski — kerran, kaksi kertaa, kolme kertaa ja joka kerralla Hans Ravnin kasvojen ilme muuttui yhä kummastuneemmaksi. Rajuilma olisi kenties mennyt täysin puhkeamatta ohitse, sillä Rafael väisti iskut joka kerta, jopa hän teki niistä hyväntahtoista pilaa, niin että seurue tuli hyvälle tuulelle, ja silloinhan mikään ei pure.

Mutta Angelika koetti toista keinoa. Kuten on kerrottu, oli hänellä ärsyttäviä ilmeitä, merkkejä ja liikkeitä, jotka vain Rafael tunsi. Näillä hän alkoi nyt. Sitten hän pilkkasi Rafaelille kaikkea mitä muut sanoivat, ja erittäinkin mitä Rafael sanoi. Rafael ei voinut olla katsomatta häneen, ja joka kerta sattui pisto — kunnes Rafael keskellä toisten hilpeyttä — ja kaikella sanaan liittyvällä sydämellisyydellä ja rakastettavuudella sanoi hänelle: "Senkin vanha tamma!" — "Tamma, was ist das?" kysyi ulkomaalainen rouva, silmät lystikkäässä väikkeessä. Tämä muutti aseman määrättömän koomilliseksi, jopa itse Angelikankin täytyi hymyillä, ja kaikki luulivat, että tilanne nyt oli korjaantunut lopullisen ja viiheisen kerran.

Ei, — vaikka ilmetty saatana olisi istuutunut heidän keskelleen, niin Angelika ei antanut perään. Keskustelu vilkastui jälleen, ja juuri kun se oli vilkkaimmillaan, puhalsi hän sille, mille muut hymyilivät, — ja sen huomasiivat kaikki. Seurue tuli hämilleen Rafael loi häneen raivokkaan silmäyksen, ja silloin puhalsi hän taaskin: "Senkin nulikka!" hän sanoi. Tästä alkaen Rafael antoi kiihkeitä vastauksia. Tästä lähtien hän ei jättänyt ainoatakaan elettä kostamatta, — kovasti, ilkeästi kostamatta. Hän muuttui vielä pahemmaksi kuin Angelika. — "Mutta Jumala varjelkoon", sanoi lopulta kiltti Hans Ravn, "kuinka sinä oletkaan muuttunut, Rafael!" Ja Hansin rouvan ihanissa, rakastettavissa silmissä oli ilme, jota Rafael ei sittemmin koskaan unohtanut. Rafael kalpeni kovasti. "Ja, ich kann es nicht mehr aushalten", sanoi nuori rouva Ravn, kyynelät kihosivat hänen silmiinsä ja hän nousi pöydästä. Mies nousi heti myöskin ja vei hänet pois. Rafael ja Angelika jäivät istumaan paikoilleen, lähinaapurit katselivat heitä ja kuiskailivat keskenään. Häpeissään ja raivoissaan loi Rafael katseensa Angelikaan, — joka nauroi. Rafaelin silmissä muuttui kaikki punaiseksi, hän tunsi hurjaa halua kuristaa Angelikan tässä kaikkien nähden. Niin, kiusaus sai hänet siinä määrin valtoihinsa, että hän uskoi ihmisten huomaavan mitä hän aikoi. "Ettekö voi hyvin, Kaas?" kuuli hän jonkun sanovan vierellään. Hän ei jälestäpäin muistanut kuka oli kysyjä, tahi vastasiko hän, ei myöskään kuinka hän tuli ulos. Mutta vielä kadullakin hän ajatteli mitä suurimmalla mielen nautinnolla, minkälaista olisi kuristaa Angelika, — taas nähdä hänen kasvojensa muuttuvan siniseksi, nähdä hänen käsiensä velttoina vaipuvan sivuille, hänen silmänsä selkoselällään kauhistuksesta. Sillä kuitenkin hän kerran tulee sen tekemään! Hänen elämänsä tulee päättymään vankilassa, se kuului hänen luonteeseensa yhtä varmasti kuin että hänellä oli insinööriahjoja, jotka hän oli hukannut.

Neljännestuntia myöhemmin hän seisoj tähtitornin luona. Hän etsi taivaalta tähtiä, mutta taivas oli pilvessä. Hän tunsi olevansa niin hikinen, että vaatteet tarttuivat ruumiiseen kiinni, ja kuitenkin hän samalla haavaa tunsi että häntä palelsi. Tällöinen tulevaisuus sinua odottaa, sinussa hyytyy kaikki.

Silloin tapahtui, että uusi — siihen saakka käyttämätön voima, joka oli ollut kätkössä kaiken muun alla — purkautui ilmoille ja otti ohjaajavallan. "Sinä et enää saa mennä kotiin hänen luokseen. Nyt se on lopussa, poika; nyt en siedä sitä enää enempää!"

Mitä se oli —? Mikä ääni se oli? Se kuului tulevan aivan kuin hänen ulkopuoleltaan. Oliko se hänen isänsä ääni? Miehen ääni se oli, ja se sai hänen ajatuksensa selvenemään ja mielensä rauhoittumaan.

Hän kääntyi, hän meni suoraan lähimpään hotelliin tuntematta tuskaa, arvelematta hetkeäkään. Jokin uusi alkaa nyt. Ja senjälkeen hän nukkui sikeästi kolme tuntia, ensikerran pitkistä ajoista unien vaivaamatta.

Sitten hän nousi. —

Seuraavana päivänä edellä puolisten hän istui Ejdsvoldin aseman pienessä lasipaviljongissa. Äidin kirjepinkka oli avonaisena hänen edessään; siinä oli suuri joukko papereita, ja nyt hän oli lukenut ne lävitse.

Luonto harmaan kylmänä syyssumussa; harjanteita ei vielä näykään. Taontaa tehtaissa oikealla ja siihen sekoittunutta ratasten räminää sillalta, junan vihellys vasemmalta, kahvikuppien kilinää sisältä ravintolasta — näkyjä ja ääniä, jotka porisivat luetun tekemän vaikutuksen ympärillä. —

Siitä alkaen kuin hänen äitinsä sai kuulla, ettei Angelika ollutkaan ollut raskaana, ryhtyi hän keräämään Angelikasta kaikkea, mikä vain oli mahdollista saada käsiin. Kaikkiällä läsnäolevan ja peräti sitkeän suvun avulla olikin tämä onnistunut niin laajassa mitassa ja semmoisoin yksityisseikoin, ettei kukaan tutkintotuomari olisi päässyt niin pitkälle. Tässä oli nyt kirjeitä, selvityksiä, monia todistajia, jotka tarvittaessa halusivat mennä asiastaan valalle; vielä oli siinä Angelikan alkuperäisiä kirjeitä, ajattele mattomia kirjeitä, jollaisia tämä intohimoinen ihminen kaikista laskelmistaan huolimatta saattoi kirjoittaa, tahi myös hyvin harkittuja kirjeitä, jotka olivat kokonaan ristiriidassa jonakin toisena aikana kirjoitettujen harkittujen kirjeitten kanssa. Nämä asiakirjat olivat vain osia äidin laajoista tutkimuksista. Se oli siis äiti, joka oli ohjannut muitten vainua ja sitten koonnut kaiken kokonaisuudeksi. Matemaattisella tarkkuudella oli tässä järjestettynä kaikki mitä tiedettiin ja myöskin mitä ei tiedetty, mutta mikä oli hyvin todennäköistä. Ei ainoatakaan huomautusta oltu liitetty, ei ainoatakaan suorastaan Rafaelille kohdistettua sanaa.

Se osa näistä tiedoista, mikä koskee Angelikan menneisyyttä, ei kuulu meihin. Se osa, joka koski hänen suhdettaan Rafaeliin, alkoi todistuksella että ne nimettömät kirjeet, jotka aikoinaan olivat estäneet kihlauksen Helenen kanssa, olivat Angelikan kirjoittamia. Tämä ainoa ilmoitus kaiken edellä kuvatun kera antaa aavistuksen siitä valtavan nöyryyttävästä tunteesta, joka nyt otti Rafaelin valtoihinsa. Mikä hän oli, jota voitiin tuolla tavalla vetää nenästä ja joka voitiin tappaa kuin vangittu eläin? Kuinka kaikki se, mikä hänessä oli huonoa sekä kaikki se, mikä oli hyvää, saattoikaan viedä hänet näin pitkille harhapoluille? Kuin tolkuton mielipuoli oli hän juossut syrjään; hän ei ollut nähnyt eikä ajatellut mitään, ennenkuin hän oli loitolla kaikesta, mikä oli hänen omaansa ja kaikesta mikä oli hänelle rakasta.

Hän istui tässä taas saman ankaran hikoilun ahdistamana kuin viime yönä; häntä alkoi kauheasti vilustaa. Senvuoksi hän juoksi huoneeseensa ja lukitsi paperit matkalaukkuunsa. Sitten hän juoksi pois, hyppäsi maantieltä ja kiisi metsiin päin. Ihmiset pysähtyivät ja jäivät tuijottamaan tuon pitkän miehen jälkeen.

Mutta hän, joka juoksi, toisti itsekseen: "Mikä sinä olet, poikani, mikä sinä olet?" Pian kysyi hän sitä samaa puutarhoilta, joita oli täällä niin runsaasti, sitten yksityisiltä puilta. Jopa hän lopuksi kysyi sitä sumultakin, joka juuri pakeni mailta: "Mikä minä olen, — voitko sanoa sen minulle?" Märkä, liukas ruohokenttä makasi puoleksi kuihtuneena ja ärsytti häntä. Perunapellot, jotka olivat mustia sadonkorjuun jälkeen, kynnetyt peltomaat, varisseet lehdet ärsyttivät häntä.

Sinä et saa olla se mikä sinä olet; sinä et saa tehdä sitä, mitä sinä osaat tehdä; sinusta ei voi tulla sitä, mitä sinusta piti tulla!

Niinkuin sinä — niin teki sinun äitisikin sinun edestäsi. Poikkesi sivutielle. Ja sinun isäsi niinikään. Suoraan, suoraan tiheikköön! Kuka tietää, eivätkö heidän äitinsä ja isänsä tehneet samoin heidän puolestaan. Tässä on suuren perheen vesa, josta ei koskaan tule sitä, mitä siitä piti tulla. Jokin erikoinen vie meidät kaikki pois tieltä, mutta jokainen meistä joutuu harhaan. Minkätähden käy niin? Ja meillähän on sitäpaitsi suurempi tehtävä kuin useimmilla muilla. Mutta toiset ajavat selvää maantietä aina onnensa talon portille saakka, — me taas poikkeamme maantieltä ja menemme metsään — enkö ole metsässä nyt itse? Pois maantieltä ja metsään, niinkuin tottelisin sisäistä käskyä. Olenko tullut syvälle metsään? Hän näki ympärillään koivuja ja pihlajia ja muuta kellastunutta lehtimetsää. Se seisoi märkänä yltympärillä, ikäänkuin hänen suruaan odottaen. Niin, niin, se tahtoo nähdä minun riippuvan täällä — niinkuin Absalom riippui pitkistä tukastaan.

— Hän tuskin ehti saada tämän vanhan kuvan esiin, kun hän pysähtyi ja tunsu ikäänkuin väkevä käsi olisi tarttunut häneen; tästä hän ei saanut juosta pois, vaan piti ajatella perusteellisesti. Ja mitä syvemmin hän ajatteli, sitä selvemmäksi hänelle tuli, että *Absalomin tarina olikin hänen oma tarinansa*.

Se alkaa kapinalla,... sillä se tietysti alkaa, se, joka johtaa pois valtatieltä, johtaa himoihin ja niiden

tyydyttämiseen. Se on juuri niin. Sitten himot kasvavat korkeammiksi kuin kutsumus.

Sitten tapaukset vievät aloitteelta voiman. — — Mutta tekihän Davidkin kapinan. Miks'ei, hiidessä, David joutunut tukastaan riippumaan? Kyllä se kai oli vähintään yhtä pitkä kuin Absalomon tukka. Oh, sehän oli niin täpärällä Davidillekin monta kertaa. Aina vanhuuteen saakka. Mutta Davidin keskittävät voimat olivat liian suuret. Hänen tarmonsä oli ja pysyi valtavan suurena; se alisti valtaansa kapinalliset voimat; ne saivat paeta hänen luotaan kauas himoihmisten luokse. Hänen elämässään sattui vain lomapäivähuvimatkoja, jotka antoivat sille runoutta. Kutsumusta ne eivät järkyttäneet. Ohoo, se oli Davidissa niin voimakas, että hän otti himot luokseen ja ravitsi itseään niillä! Ja kuitenkin oli niin täpärällä — monta kertaa!

Kas tätä juuri en minä, kurja kaksoisolio, osaa! Senvuoksi minä riipun. Pian on mies keihäineen minun kimpussani.

Nyt lähti Rafael juoksemaan tiheimpään metsään; todennäköisesti hän tahtoi paeta keihäsmiestä. Hän saapui alas kapeaan laaksonotkoon kahden suuren mäen välissä, ja siellä oli hyvin varjoisaa. Voi kuinka hänen oli jano, kuinka hirveästi jano! Hän pysähtyi ja mietti: kuinkahan saisin vähän juotavaa? Tuolla kuuluikin puron solinaa, ja hän läksi juoksemaan ääntä kohden. Samassa tuokiossa ilmestyi metsään aukeama. Hän ei mennytkään purolle, sillä aukeamassa oli jotakin, joka hämmästytti häntä. Aurinko oli tullut esiin ja valaisi puitten latvoja, jättäen syvät varjot alemmas. Näkikö hän jotakin? Hänestä tuntui, että hän näki oman itsensä — ei aivan aukeamassa, vaan sen reunalla, varjossa erään puun alapuolella. Hän riippui siellä hiuksistaan! riippui siellä ja heilui hiljaa, hän oli pitkä, mutta hänellä oli yllään lapsuutensa mekko ja tiukasti ruumiinmukaiset housut. Hän koetti kierittää tukkaansa vapaaksi; tukka oli punainen ja vanukkeinen. Mutta etäämpänä hän näki selvästi toisenkin riippumassa; se oli hänen äitinsä jäykkänä ja tahdikkaana, ikäänkuin heiluisi hän soiton mukaan. Ja, Jumala paratkoon, tuolla, vielä etäämpänä, riippui leveänä ja juurevana hänen isänsä harvoista, ohuista niskahaivenistaan ja hänen kasvonsa olivat vääntyneet ja murheelliset niinkuin ne kuolinvuoteella olivat olleet. Ei muuten ollut niin kovin sääli kumpaakaan heistä, hehän olivat niin vanhoja; mutta häntä itseään oli kovin sääli, sillä hän oli niin nuori. Sitäpaitsi ei hänellä koskaan ole ollut mitään hyvää, ei edes lapsena. Jotakin, joka oli särjetty, oli ollut, jotakin, joka oli tehnyt hänet apeamieliseksi tahi joka oli pelottanut häntä, tahi piti häntä epävarmuudessa itsestään, alinomaisessa jännityksessä. Hän ei koskaan ollut saanut käydä käsiksi pääasiaan, hiljaisessa luonnollisessa rauhassa. Aina tuli jotakin tielle. Vain kerran tapahtui poikkeus — hänen tavatessaan Helenen!

Hänestä tuntui, että hän istui tytön kanssa venheessä lahdella, ilmassa säteili ja metsässä visersi, ja hän oli ylhäällä kukkulalla Helenen kanssa, mäntytaimistossa. Helene selitti, että niiden menestyminen riippui huolenpidosta. — —

Hän meni suoraan purolle juodakseen, asettui pitkälleen ja kurkoittihe veden puoleen. Silloin sai hän nähdä omat kasvonsa. Mistä se johtui? Niin paistoihan aurinko takaa, tietysti!

Omat kasvonsa hän sai nähdä. Herra Jumala, kuinka ne olivat tulleet isän kasvojen näköisiksi!

Tänä viimeisenä vuotena hän oli alkanut tulla kovasti isänsä näköiseksi, niin olivat ihmiset sanoneet. Hän näki selvästi, millä ilmeellä äiti sen sanoisi. Mutta iankaikkinen Jumala, oliko hänellä jo harmaa tukkakin? Oli, sitä oli jo viljalti; — niin tiheässä, ettei hänen tukkansa enää ollut punertava, vaan harmahtava! Sitä ei kukaan ollut sanonut hänelle. Oliko hän kärsinyt niin paljon? Ja niin vähän ennättänyt huomata sitä, että Hans Ravnin lause: "Kuinka sinä oletkaan muuttunut, Rafael!" säikähdytti häntä. Varmaankin hän oli oppinut olemaan tarkastelematta itseään tuossa ainaisessa tappelu-elämässä. Siinä hän ei punnittu sanoja enempää kuin tekojakaan. Ja sitten tuo ikuinen levottomuus. Tietysti hän ei ollut joutanut ottamaan huomionsa kaiken vaikutusta häneen itseensä. Jos puro olisi ollut vähän syvempi, olisi hän antautunut sen vietäväksi. —

Hän nousi ja jatkoi kulkuaan, nopeasti, yhä nopeammin. Milloin tämän, milloin tuon hän näki riippuvan metsässä; hän ei enää uskaltanut katsella sivuilleen. Ja olikos se mikään kumma? Että useammat kuin hän ja hänen sukunsa poikkisivat valtatieltä ja pitivät metsiä ja puitten oksia parempina. Hän oli ollut epäoikeudenmukainen itseään ja vanhempiaan kohtaan, sillä eiväthän he olleet yksin, heitä oli täällä suuri seurue! Mitäpä taitamattomat ihmiset saattavat sanoa muuta kuin juuri sitä, että se tässä maailmassa saa voiton, joka ei saisi sitä saada?

Enemmän kuin puolet ei pääse perille; enemmän kuin puolet voimista menee hukkaan.

Tänne, näihin metsikköihin, näille kukkuloille, jotka kohoavat toinen toisensa vieressä, jyrkkäpiirteisinä ja järjestyksessä kuin urkupiiput, tänne juoksi kerran myöskin Henrik Vergeland. Ja täpärällä oli hänenkin, — täpärällä!

Kummakos, että Ravnit kokoontuivat tänne! Heh, täällä hän riippui niin monia muitakin.

Ahaa, tämä hänen täytyy kirjoittaa äidille! joka oli lähtenyt hänen luotaan ainiaaksi, joka hylkäsi hänet silloin kun hänen onnettomuutensa mitta oli kukkuroillaan, jolle oli tärkeintä oman personansa pyhyyden säilyttäminen, oman uhmansa vartioiminen, suuttumuksensa vireilläpitäminen, halveksuntansa kostavana säilyttäminen, — — hoo, miten pitkä tukka, — hoo, kuinka äiti riippuu lujassa! Eipä äiti vaan olekaan leikannut hiuksiaan. Mutta kärsimys ja kuolema, nyt hän saakoon osansa! Nyt piti kaivettaman esiin muistoja ajassa niin kauas taaksepäin kuin hän suinkin jaksoi muistaa. Nyt tahtoi hän kerrankin valaista äidille äitiä itseään! Nyt hänellä oli siihen sekä voima että oikeus!

Hänen luovat lahjansa olivat olleet niin kauan kätöksessä kaipauksen tympeän kuonan alla sekä yöllä että päivällä. Nyt ne heräsivät ja kohdistuivat tähän ainoaan asiaan, — sen saakoon äiti osakseen! — Ihmiset näkivät pitkän miehen murtautuvan esiin metsästä, hyppäävän aitojen yli ja ojien poikki, kiipeävän yhä ylöspäin, suorinta tietä. Tuolla, korkeimmalla kukkulalla, hän tahtoi kirjoittaa äidille. —

Hän saapui asemanhotelliin vasta iltamyöhällä, — vaatteet epäjärjestyksessä, märkinä ja kauhean uupuneena. Hän sanoi olevansa nälkäisempi kuin susi, mutta ei syönyt paljon mitään. — Joi sensijaan suunnattomasti. Sitten hän nousi ja ilmoitti jäävänsä tänne pariksi päiväksi nukkumaan.

Ihmiset luulivat että se oli leikkiä, mutta hän nukkui yhteen menoon puoleenpäivään saakka seuraavana päivänä, jolloin hänet herätettiin. Silloin hän taas söi vähäsen ja joi tavattoman paljon, sillä hän oli hikoillut. Vielä vuorokausi kului samalla tavoin, ja silloin hän aamulla heräsi ja huomasi olevansa yksin. Eikös hänen luonaan käynyt lääkäri, ja eikös lääkäri sanonut, että uni teki hänelle hyvää, että oli hyvä kun hän sai nukkua. Hänestä tuntui että ympärillä oli ollut useampien äänien hälyä; — mutta joka tapauksessa oli hänen nyt hyvä olla, hänellä oli vain niin siunatun kova nälkä ja jano, ja kun hän nousi ylös, niin pyörrytti. Mutta se meni ohi kun hän söi mitä pöydällä sattui olemaan tähteitä voileipäateriasta. Hän joi pesukannusta, sillä karahvi oli tyhjä, joi, käveli muutamia kertoja edestakaisin huoneessa ja avasi ikkunan. Oli sangen koleata, joten hän sulki sen jälleen. Juuri kun hän ryhtyi pukeutumaan, muisti hän, että hän varmaankin oli kirjoittanut äidilleen kauhean kirjeen. Kuinka kauan siitä on? Eikö hän ollut nukkunut hyvin pitkään? Ja eikö hän ollut tullut harmaapäiseksi —?

Hän meni peilin eteen, mutta unohti kokonaan harmaan tukan katsellessaan muuta ulkonäköään. Laiha veltto, loppuunkulunut, törkyinen... Kirje, kirje! Iankaikkinen Jumala, sehän tappaisi äidin! Tässä oli jo onnettomuutta muutenkin tarpeeksi, enempää ei saanut enää tulla. Hän pukeutui niin nopeasti että saattoi hänen luulla siten yrittävän kilpailla kirjeen perilletulon kanssa; hän katsoi kelloaan, mutta se seiso. Kunpa juna pian tulisi! Hänen täytyi päästä mukaan, ja junalta täytyi hänen suoraan päästä höyrylaivaan ja kotiin, kotiin Hellebergeneen! Mutta nyt heti täytyi lähettää äidille sähkösanoma. Hän kirjoitti: "Älä lue kirjettä, äiti! Tulen tänä iltana kotiin, enkä jätä sinua enää koskaan." Kas niin, nyt toinen hattu päähän, ja kello, — niin, nyt on kai aamu? — sitten pakkaus, sitten alas maksamaan, syömään, ostamaan pilettejä, lähettämään sähkösanomaa; mutta ensin —, ei, kaikki oli tehtävä yhtäaikaa; juna oli jo. tuossa, se odotti enää vain muutamia minutteja!

Oli niin ja näin että hän ehti mukaan — sähkösanoman sai toinen viedä. Mutta hän ei ehtinyt vaunuun, jossa ei ollut muita, kun jo ajatus kirjeestä kiusasi häntä niin, ettei hän voinut istua. Tämä kauhea äidin surmaaminen, pala palalta, — nyt se selvisi hänelle,... ja se vei hänet jälleen samoihin tunnelmiin kuin Ejdsvoldin metsässä. Ja tunnelin toisellakin puolella oli maisema samanlaista. Hyvä Jumala, eihän tuo peloittava kirje kuitenkaan ollut lähtenyt sydäimestä, sillä muuten ei hän nyt kärsisi näin hirveästi!

Mitä oikeutta oli hänellä nuhdella äitiä tahi ketään muutakaan siitä, että satunnainen, joka vain sattui elämänradan tielle, tuli määrääväksi koko elämälle?

Ehtisikö sähkösanoma ajoissa, niin ettei äiti joutuisi liian suureen epätoivoon? Eikä säikäyttäisi äitiä pois kotoa ennenkuin hän saapuu?

Aatteles, että saattaa noin kirjoittaa äidille, joka oli elänyt vain kootakseen aineistoa, jonka avulla hän oli pääsevä vapaaksi! Kyllä kai hänen kiittämättömyytensä oli äidin mielestä liian suuri. Äidissä oli jotakin auttamattoman suljettua, joka johti purkauksiin; äiti ei jaksanut avautua, ja senvuoksi syntyivät räjähdykset. Mihinkähän äiti nyt saattaisikaan ryhtyä? Kun kiitokseksi oli saanut hänen hirmuisen hyökkäyksensä? Tuntuisiko äidistä, että elämä ei enää ole elämisen arvoinen! Äidin mielestähän kuolema oli niin helppoa! Hänen päässään tuntui aivan kuin kiehuvan.

Mutta äiti ei tee mitään *heti*, hän ajatteli; — äiti punnitsee ensin. Hänen juurensa ulottuvat syvälle; silloin kun hän näyttää toimivan päähänpistosta, on hän usein jo ajatellut asiaa. Mutta tätä ei hän ole vielä aikaisemmin ajatellut, tätä hän ensin punnitsee. Hän näki äidin kävelevän ympäri sieluntuskissa, hän näki äidin tuijottavan suurin silmin *omaan* elämäänsä ja *hänen* elämäänsä, — kunnes ne molemmat näyttivät hänestä auttamattomasti hukkaan menneiltä; hän näki äidin kulkevan ja etsivän paikkaa mihin kätkeytyä kaikelta tuskalta iäksi.

Kuinka hän rakastikaan äitiä! Mutta kulunut aika oli pitänyt sidettä hänen silmänsä edessä. Nyt se oli poissa! — —

— Hän istui höyrylaivassa, joka vei häntä kotiin. Satoi hiljaa ja lempeästi, oli aivan kesäinen sää, näytti seestyvän illaksi. Hän kai tulisi perille Hellebergeneen kirkkaassa kuutamossa, ja silloin tulisi taas kylmempää.

Hän ei puhunut kenenkään kanssa eikä liioin tarkannut maisemia. Hän näki äitinsä silkkishaaliin kietoutuneena, ja tämä näky piti hänelle seuraa. Vain äiti, äiti, äiti. Entä jos sähkösanoma on säikähdyttänyt häntä vielä pahemmin! Pahimmaltahan äidistä saattaisi tuntua juuri hänen näkemisensä. Saatuaan lukea hänen kädestään tuommoisen tuomion koko elämästään, — — ei äiti ollut niitä, jotka unhoittivat kaiken, kunhan toinen vain tuli ja pyysi anteeksi. Päinvastoin hänen tulonsa kiirehtisi pahinta!

Tietysti niin kävisi! Hän alkoi taas kovasti hikoilla. Hänen täytyi nousta ja lähteä lainaamaan yllensä jotakin.

Tuska vei häntä aivan mihin tahtoi, hänen *täytyi* antautua mitä kauheimpiin kuvitelmiin,... hänen täytyi kuvitella minkälaisen kuoleman äiti valitsisi! Hän hypähti pystyyn, hän kääntyi sinne tänne ja olisi hyvin kernaasti vaipunut jonkun syliin, huutanut — mutta hänhän tiesi, ettei tässä puhumisella tulisi mitään apua. Hänen täytyi nähdä kuinka äiti kulki ja tarkasteli pyssyjä, — kunnes luopui aikeestaan käyttää jotakin niistä. Sitten äiti alkoi muistella metsän syvimpiä kätköjä; missä ne olivatkaan kaikki? Rafael muisteli niitä, näki niistä jokaisen. Ei, mihinkään *niistä* ei äiti menisi; sillä äiti tahtoi kätkeytyä niin ettei häntä koskaan enää löydettäisi. Siis sementtialuelle. Siellä oli jyrkkää, vietti pystysuoraan mereen. Rafael tarttui nokiseen köysistöön pysyäkseen pystyssä; hän alkoi rukoilla, että kauheat kuvitelmat luopuisivat hänestä. Mutta tuollahan äiti keinui aalloissa! Olivatko kasvat korkeammalla kuin ruumis, vai oliko ruumis vielä hetken korkeammalla kuin kasvat?

Vähitellen hänen tilansa tuli paremmaksi, kun ihmiset tulivat kysymään häneltä, oliko hän sairas. Hänelle annettiin juotavaksi jotakin lämmittävää ja vahvistavaa, ja samassa laiva kääntyi tutuille seuduille. He ajoivat sen paikan ohi, josta oli poikettava Hellebergeneen, sillä heidän täytyi ensin mennä kaupunkiin, josta sitten venheellä mentiin Hellebergeneen. Nyt oli vain kysymys siitä, oliko hänelle lähetetty venettä. Se selvittäisi kaiken. Siitä kävisi selville, oliko äiti elossa, tahtoisiko äiti ottaa hänet vastaan. Mutta jollei venettä olisi, niin se merkitsisi sanomaa syvyyksistä.

Ja venettä ei todellakaan oltu lähetetty.

Hetkeksi hänen tajuntansa lakkasi toimimasta, ei ollut muuta kuin omituista huminaa korvissa, ja tuntui kuin jokin olisi ollut nousemassa vedestä. Mutta sitten hän työskenteli eteenpäin kuin pimeästä käytävästä valoon, — hän tahtoi Hellebergeneen, hän tahtoi nähdä mitä oli tapahtunut, hän tahtoi tietää ja tutkia. Kyllä oli nyt pimeätä, mutta hän poistui laivasta ja hoippui kuin puoliunessa etsimään venettä. Hän saattoi tuskin puhua, mutta hän ei hellittänyt ennenkuin sai palkatuksi miehet ja vuokratuksi venheen. Hän itse tarttui peräsimeen ja pyysi miehiä soutamaan voimain takaa. Hän tunsu jokaisen kukkulasaaren harmaassa hämyssä; ne kaatuivat hänen päälleen, oli vain katsottava suoraan eteenpäin. Pian he sivuuttivat nämä kukkulat ja saapuivat sisäsaaristoon. Nyt ei tapahtunutkaan, että saaret tulivat häntä vastaan; ne päinvastoin näyttivät tahtovan torjua häntä luotansa. Se, ettei oltu lähetetty venettä, merkitsi sitä ettei hänellä enää ollut täällä mitään tekemistä; hänelle ei lähetetty venettä, koska hän oli rikollisesti menettänyt jalansijan täällä. Kukkulat ja saaret seisivat häntä vastassa uhkaavan ja vihaisen näköisinä kuin petoeläimet. "Soutakaa toki, miehet", sanoi hän. Sillä nyt häneen taas tuli sitä voimaa, joka odotti viimeistä koetta. "Mitä sinusta tulee, poika? Minä ikävystyn sinuun! Koeta nyt kerran mennä eteenpäin!" Aivan kuin jokin ääni hänen ulkopuolellaan, niinkuin silloinkin. Miehen ääni. Oliko se hänen isänsä ääni?

Isän tahi ei — mutta tässä esi-isäin tantereella hän tahtoi nousta taistelemaan niiden haamuja vastaan, — hän tahtoi!

Ihmisen suurimmassa hädässä kohtaavat hänen vikansa ja hänen voimansa toisensa, — juuri kun venhe oli selviytynyt saaristosta ja kääntyi niemen ohi lahteen, nousi hän seisomaan pitkin pituuttaan; soutumiehet katselivat häntä hämmästyneinä, hän oli nostanut peräsimen varren irti ja näytti kuin aikovan käydä vihollista vastaan. — Vai kuuliko hän jotakin? Oliko se aironloisketta? — Oli se, nyt sen kuulivat jo miehetkin, lahden suulla souiti heitä vastaan venhe, vaahto kohisi sen keulassa, ja miehet souivat sitä kuin henkensä edestä. "Oletteko te Hellebergeneestä?" huusi Rafael, ääni kovasti vapisten. "Ollaan", vastattiin veneestä, ja hän tunsu että vastaaja oli pehtoori. "Onko se Rafael?" — "Olen. Mutta miksi ette tulleet aikaisemmin?" — "Sähkösanoma tuli juurikään!"

Hän istuutui, hän ei sanonut sanaakaan, hän tuli kerralla liian pieneksi sanoakseen mitään. Venhe sai seurata heidän jäljessään kotiin. Rafael oli vähällä ohjata venheensä karille; hän ei muistanut pitää

perää.

Pian selviydyttiin ahtaasta väylästä, joka johti poukamaan, sitten sivuutettiin viimeinen niemeke, ja tuolla, — tuolla oli Hellebergene heidän edessään ilotulituksen valomerenä. Kellarista vinttiin saakka loisti tuli joka ainoassa ikkunassa, jopa tallista ja navetastakin loistelivat valot, — ja juuri nyt leimahti häikäisevä valokaari korkealle ilmaan. Se oli kukkulalla seisovan vahdin ilmoitus.

Näin otti äiti hänet vastaan! Hän nyyhkytti niin, että soutumiehet kuulivat sen, huomasivat ympärillään valoa ja kääntyivät katsomaan. Heitä ihastutti näky niin, että he unohtivat soutamisen. "Ei, teidän täytyy päästää minut maihin!" Hän sai sen hädin tuskin sanotuksi.

Hän ei muistanut kärsimyksistään mitään hypätessään reippaasti veneestä. Ei hän myöskään kummastunut, ettei tavannut äitiä rannassa tahi jossain täällä ulkosalla ja ettei nähnyt häntä penkereellä. Hän syöksyi suin päin portaita ylös ja avasi, — — ikkunoissa olevat kynttilät eivät valaisseetkaan täällä sisällä, niiden taakse oli pantu jotakin verhoiksi niin että täällä oli puolihämärää. Mutta hänen silmänsä tulivat puolihämäristä, hän katseli ympärilleen nähdäkseen äidin ja kuuli vain itkua perimmäisestä nurkasta — siellä istui äiti kokoonkyyrystyneenä sohvan nurkassa, jalat allaan, niinkuin vanhoina päivinä ollessaan pelon vallassa. Hän ei edes ojentanut käsiään Rafaelia kohti, hän oli kokonaan pelon jäykistämä. — Mutta Rafael kumartui hänen puoleensa, hän polvistui hänen eteensä, painoi kasvonsa hänen syliinsä ja itki hänen kanssaan. Hoikaksi ja laihaaksi oli äiti muuttunut, voi, hänethän ihan tuuli saattoi puhaltaa pois! Hän salli Rafaelin ottaa hänet syliinsä kuin lapsen, suudella, silittää, taputella; — voi, kuinka hän oli tullut ruumiittomaksi! Ja nämä silmät, jotka hän lopultakin sai nähdä, katselivat kyynelten läpi suurista reijistä, mutta ne katsoivat viattomina kuin linnun silmät pesästä. Otsalleen hän oli kietonut silkkivaatteen turbaanin muotoon, hän ei halunnut näyttää kuinka hänen hiuksensa olivat ohenneet. Rafael hymyili saadessaan äitinsä juuri tässä asussa. Henkisempänä, ruumiittomuudessaan kauniimpana kuin konsanaan; sisäinen minuus näytti vapautuneen kuorestaan.

Hänen hoikat, hennot kätensä hyväilivät Rafaelin tukkaa, ja nyt hän katsoi poikaansa silmiin. "Rafael! Oma Rafaelini!" Hän syleili Rafaelia ja istuutui uudelleen hänen syliinsä. "Tervetuloa!" Hän kuiskasi sen. Mutta pian hän oikaisihen, nosti päänsä ja istuutui erilleen; hän tahtoi puhua. Rafael ennätti ennen häntä. "Anna anteeksi kirje!" kuiskasi hän ja hänen silmänsä sisälsivät pelkkää rukousta — samoin hänen äänensä ja kätensä ylhäällä äidin kaulassa. "Minä näin sinun suuren hätäsi", vastasi äiti — myöskin kuiskaten, sillä tästä ei saanut puhua ääneen. "Ja silloin ei ollut mitään anteeksi antamista", lisäsi hän. Taaskin hän painoi päänsä Rafaelin ohausta vasten. "Ja sehän oli sitäpaitsi niin tosi!" kuiskasi hän taaskin.

Hänellä on täytynyt olla täällä vaikeita päiviä ja öitä, voidessaan sanoa noin, ajatteli Rafael.

"Äiti, äiti, se oli niin hirvuista aikaa —!" Äidin pieni käsi tarttui hänen käteensä; se lepäsi hänen kädessään kylmänä kuin pesästä hyljätty muna. Hän lämmitti sitä ja otti toisenkin. "Eikö ilotulitus ollut kaunis?" kysyi äiti, ja nyt hänen kasvoilleen tuli lapsen ilme. Rafael nosti verhoa, joka peitti kynttilöitä, hänen täytyi nähdä äiti paremmin. Hän ajatteli rakkaan iloisesti katsellessaan äidin kasvoja: Jos elämä näyttää hänestä vielä näin kauniilta, niin vietämme vielä monta päivää yhdessä.

"Jos sinä olisit sanonut minulle tuon kaiken Absalomista, — niin, se kuva, jonka näit silloin kun kuulit Davidin historian, — jospa sinä olisit sanonut sen minulle aikaisemmin...!" Hän vaikenä ja hänen suupielensä värähtelivät. "Kuinka saatoin sanoa sitä, äiti, kun en itsekään ymmärtänyt sitä!" — Äiti hymyili. "Ilotulituksen, niin sen piti merkitä minun ymmärtämystäni. Sen piti ikäänkuin loistaa sinua vastaan. Etkö huomannut sitä!"

End of Project Gutenberg's Absalommin tukka, by Björnsterne Björnson

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ABSALOMIN TUKKA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark.

Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic

work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in

such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.